

HÖGSKOLEBIBLIOTEKARIER OCH ÄMNESKOMPETENS

**En undersökning av ämneskompetensens betydelse för
högskolebibliotekarier i Skåne**

**Josefin Bengtsson
Ymke Mulder**

Examensarbete (30 högskolepoäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Handledare: Helena Francke

BIVILs skriftserie 2008:3

ISSN 1401:2375

© Författarna 2008

Title

Academic librarians and subject expertise: a study of the importance of subject expertise for academic librarians in Skåne

Abstract

The aim of this Master's thesis is to investigate the importance of subject expertise for academic librarians in Skåne. Virtually all librarians in Sweden have studied other subjects besides library and information science (LIS) before becoming librarians, and in this thesis we ask what happens to this expertise. How many librarians can be said to have a good background in the subjects they are working with? Do academic librarians use their subject knowledge on the job? Does it make a difference what subject one has studied when it comes to job opportunities? What do librarians themselves think of the importance of subject expertise? We are also interested in finding out how subject expertise fits in with the growing professionalization of librarianship.

A quantitative questionnaire was sent to 195 academic librarians at four different institutes of higher education in Skåne. A total of 107 librarians answered questions about their LIS education, subject background and current job as well questions on how important they perceived a subject background to be for themselves and for academic librarians in general. The results were analysed with reference to theories of professions, and in particular to different strategies that librarians could use to assert their professional jurisdiction.

The conclusion we drew was that subject expertise is seen as a supplement to LIS education – useful, but by no means essential, for obtaining employment or performing well on the job. There were, however, a few librarians who felt very strongly that subject expertise was important both for the librarian's status and for the library's status within the university/college. Using subject expertise as a strategy to improve librarians' overall professional status is, however, not a practical option.

Keywords

ämneskompetens, ämneskunskaper, högskolebibliotekarier, högskolebibliotek, professionsteori, kvantitativ undersökning, subject expertise, academic librarians

Tack!

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare, Helena Francke, som under uppsatsens gång har gett oss så mycket konstruktiv kritik och uppmuntran. Ett stort tack även till alla våra respondenter som tog sig tid att svara på vår enkät och – i vissa fall – skriva långa, engagerade kommentarer. Och sist men inte minst, vill vi också tacka alla som satt i lilla datorsalen dag in och dag ut – ni vet vilka ni är. Tack för allt engagemang, uppmuntran och framförallt skratt!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning.....	7
1.1	Syfte och frågeställningar.....	8
1.2	Begrepp	9
1.3	Disposition	11
2	Bakgrund.....	12
2.1	Utbildning för högskolebibliotekarier före 1993	12
2.2	Utbildningarna mellan 1993 och 2007	14
2.3	Bolognaprocessen och B&I-utbildningen	15
3	Litteraturgenomgång	17
3.1	Tidigare forskning och rapporter i Norden.....	17
3.2	Undersökningar i USA	21
3.2.1	Betydelsen av “advanced subject degree”	22
3.3	Sammanfattning	24
4	Teori.....	25
4.1	Professionsteorier	25
4.1.1	Bakgrund	25
4.1.2	Andrew Abbott och <i>The system of professions</i>	27
4.2	Bibliotekarieyrket och professionsteorier	29
4.2.1	Bibliotekarie – profession eller semiprofession?	29
4.2.2	Konkurrens och strategier	31
4.2.3	Högskolebibliotekariers förändrade roll.....	33
4.2.4	Bibliotekarieyrket och status	34
4.3	Sammanfattning	35
5	Metod	36
5.1	Metodval, population och urval	36
5.2	Genomförande av undersökningen.....	36
5.2.1	Pilotstudie.....	37
5.2.2	Webbenkäten	37
5.2.3	Bortfallsanalys.....	38
5.3	Bearbetning och analysering av data	38
6	Resultat	40
6.1	Bedömning av ämneskompetens.....	40
6.2	Resultatredovisning.....	43
6.3	Kommentarer.....	73
7	Analys.....	76
7.1	Sammanfattande analys.....	76
7.1.1	Jämförelse med Mayer och Terrills undersökning i USA.....	79
7.2	Teoretisk analys.....	81
7.2.1	Bibliotekarieyrket och professionalisering.....	81
7.2.2	Konkurrens och strategier	82
7.2.3	Ämneskompetens som strategi	83
8	Avslutning.....	87
9	Källförteckning	90

Bilaga 1	
Bilaga 2	

Förteckning över diagram och tabeller

Diagram 1. Vår bedömning av ämneskompetens – 6 kategorier	42
Diagram 2. Vår bedömning av ämneskompetens – 4 kategorier	42
Tabell 1. Könsfördelning	43
Diagram 3. Kön jämfört med ämneskompetens	43
Diagram 4. Födelseår	44
Diagram 5. Födelseår jämfört med kön	44
Tabell 2. När bestämde du dig för att bli bibliotekarie?	45
Tabell 3. Var att bli högskolebibliotekarie ditt förstahandsval?	45
Tabell 4. Utbildningsäte	46
Tabell 5. Examen i B&I	46
Tabell 6. Examen/utbildning i B&I, jämfört med ämneskompetens.	47
Diagram 6. Vilket år blev du färdig med din B&I-examen?.....	47
Tabell 7. På vilken typ av bibliotek jobbar du nu?	48
Diagram 7. Arbetsplats jämfört med ämneskompetens	48
Tabell 8. Hur länge har du jobbat på ditt nuvarande jobb?.....	49
Diagram 8. Bakgrund i ämnen utöver B&I.	50
Tabell 9. Ämnesbakgrund jämfört med ämneskompetens.....	50
Diagram 9. Examen i annat ämne än B&I.	51
Tabell 10. Examen i ett annat ämne än B&I, jämfört med ämneskompetens.....	52
Tabell 11. Jobbar du med ett specifikt ämne?	52
Tabell 12. Lista över de vanligaste ämnen som högskolebibliotekarier jobbar med	52
Tabell 13. Jobbar du som ämnesbibliotekarie/kontaktbibliotekarie?	53
Diagram 10. Kontakt och ämnesbibliotekarier jämfört med ämneskompetens	53
Tabell 14. Främsta arbetsuppgifter	54
Diagram 11. Krävs det ämneskompetens för att utföra ditt jobb?	54
Diagram 12. Krävs det ämneskompetens för att utföra ditt jobb jämfört med ämneskompetens.....	55
Diagram 13. Ämneskompetens innan anställning.	55
Diagram 14. Anser du att du hade tillräckligt med ämneskunskaper innan du anställdes?	56
Diagram 15. Hur mycket ämneskunskaper har du i nuläget?	57
Diagram 16. Har du tillräckligt med ämneskompetens i nuläget?.....	57
Diagram 17. Spelade dina ämneskunskaper in när du valde att söka ditt jobb?.....	58
Diagram 18. Ämneskompetensens roll för sökandet av jobbet jämfört med ämneskompetens.	58
Diagram 19. Hur mycket spelade dina ämneskunskaper in när du fick ditt jobb?.....	59
Diagram 20. Ämneskunskapers roll för att få jobbet jämfört med ämneskompetens....	60
Diagram 21: Använder du dig av din ämneskompetens?	60
Diagram 22. Användning av ämneskompetens jämfört med ämneskompetenskategorier.	61
Diagram 23. Skulle du vilja få mer ämneskunskaper?	61
Diagram 24. Skulle du vilja få mer ämneskompetens, jämfört med ämneskompetens. .	62
Tabell 15. Ämneskompetens förvärvat på andra sätt än tidigare studier	62

Tabell 16. Har du fått kompetensutveckling på jobbet?.....	63
Tabell 17. Anser du att det finns jobb inom högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens?.....	63
Tabell 18. Lista över jobb som anses kräva mer ämneskompetens.....	63
Diagram 25. Anser du att vissa jobb kräver mer ämneskompetens, jämfört med ämneskompetens.	64
Diagram 26. En gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt jobb.	65
Diagram 27. En gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt jobb, jämfört med ämneskompetens.	65
Diagram 28. En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier.	66
Diagram 29. En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier, jämfört med ämneskompetens.....	66
Diagram 30. Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra bibliotekarier.	67
Diagram 31. Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra bibliotekarier.	67
Diagram 32. Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier.	68
Diagram 33. Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier, jämfört med ämneskompetens.	68
Diagram 34. Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet.	69
Diagram 35. Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet, jämfört med ämneskompetens.	69
Diagram 36. Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I.....	70
Diagram 37. Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I, jämfört med ämneskompetens.....	70
Diagram 38. B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper.....	71
Diagram 39. B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper, jämfört med ämneskompetens.	71
Tabell 19. Ämneskompetens på bibliotek inom olika ämnesområden.....	72

1 Inledning

De flesta som har läst biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) i Sverige de senaste åren har studerat något annat ämne (eller flera andra ämnen) innan de började på utbildningen. Sedan 1993 har detta varit ett antagningskrav för de flesta B&I-program, med undantag för ett i Borås. Men ämneskompetens är inget återkommande tema vare sig i magisteruppsatser eller i debatterna i facklitteraturen (tidskrifter såsom Biblioteksbladet, DIK-Forum och Ikoner). När ämneskompetens nämns handlar det oftast om klagomål på att de "nya" folkbibliotekarierna inte vet tillräckligt om skönlitteratur (se t.ex. Kjersén Edman 2007, Zorn 2007). Istället pratats det mycket om informationssökning och framförallt kunskapsorganisation som kärnkompetenser inom yrket, både när det handlar om folkbibliotekarier och högskolebibliotekarier (se t.ex. Ducander 1999, Högskoleverket 2004, Harnesk 2006, Elson & Ljungdahl 2006). Detta tycker vi är lite märkligt eftersom högskolebibliotekarier ofta jobbar med specifika ämnen och man skulle kunna tänka sig att ämneskunskaper kan spela in. I denna uppsats frågar vi oss: Vad har ämneskompetens för betydelse för högskolebibliotekarier? Är tidigare ämnesstudier i princip bortkastad tid? Vad är högskolebibliotekariers syn på dessa frågor?

Frågorna är särskilt aktuella eftersom utbildningarna håller på att ändras i och med Bologna-processens genomförande. I framtiden kommer vi att se bibliotekarier som har studerat ännu längre (minst fem år istället för fyra) samtidigt som det troligen kommer att finnas fler som har sökt till B&I som grundutbildning (tre år) och oftast inte har läst något annat ämne alls. Vi ser det här som ett intressant och viktigt uppsatsämne eftersom synen på ämneskompetens inom yrket i längden kan ha konsekvenser både för bibliotekarieutbildningarnas utformning och nivå och för kompetensutveckling i yrkeslivet.

Vi har valt att fokusera på högskolebibliotekarier i denna uppsats därför att folkbibliotek och högskolebibliotek har olika traditioner och – tills 1993 – helt eller delvis olika utbildningar. Därmed uppstår också olika frågor. För folkbibliotekarier, vars roll historiskt sett har varit förknippad med folkbildning, handlar frågor om ämneskompetens oftast om kunskapen att kunna förmedla skönlitteratur. För högskolebibliotekarier är frågan om ämneskompetens av naturliga skäl mer förknippad med högskolebibliotekariers roll inom högre utbildning och de olika ämnen som undervisas.

Historiskt sett har högskolebibliotekarier i första hand varit välutbildade ämnesspecialister och i andra hand bibliotekarier. Under en stor del av 1900-talet sköttes utbildningen för blivande högskolebibliotekarier av varje institution för sig och bibliotekarierna hade oftast minst en licentiat i ämnet de specialiserade sig på (Enmark

& Seldén 1998, s. 121). Detta system försvann med Bibliotekshögskolans grundande i Borås 1972, men tills 1993 kunde blivande bibliotekarier fortfarande specialisera sig på högskole- och företagsbibliotek respektive folk- och skolbibliotek (Enmark & Seldén 1998, s. 136). Efter högskolereformen 1993 ligger fokus i utbildningen istället på nyckelprocesser som anses vara gemensamma för alla typer av bibliotek (Enmark & Seldén 1998, s. 148).

Högskolebibliotekarier och folkbibliotekarier har kommit varandra närmare i sin utbildning. Samtidigt anser vissa att bibliotekaryrket på senare år har tagit steg mot en professionalisering (se t.ex. Frank & Hede 1993, s. 11; Sundin 2006, s. 80). Det finns olika teorier om hur ett yrke blir en profession (se bl.a. Broady red. 1986, Abbott 1988, Selander red. 1989, Sundin 2003) men en sak som är väsentlig är att de yrkesverksamma ska ha en gemensam kunskapsbas som ingen annan kunskapsgrupp behärskar (Selander 1989, s. 14; Ducander 1999, s. 97). Ett problem är att bibliotekaryrket täcker många arbetsuppgifter, och att en del av dessa kan också andra än bibliotekarier utföra och därmed är det många som anser att bibliotekaryrket inte är en "riktig" profession (Olaisen 1988, Prins & De Gier 1995). När det handlar om ämneskompetens uppstår det också problem, eftersom dessa kunskaper inte är gemensamma för alla. För vissa kan fokus på ämneskompetens till och med vara ett hot mot professionaliseringen av yrket. I USA, till exempel, pågår det en debatt om huruvida man ska uppmana blivande högskolebibliotekarier att utbilda sig vidare i ett ämne (antingen med en Master's eller med en PhD) med tanke på att American Library Association tydligt vill framhäva Master's of Library Science (MLS) som en "slututbildning" för högskolebibliotekarier (Mayer & Terrill 2005, s. 59, 66). Om det inte räcker med en MLS för att arbeta som högskolebibliotekarie vad säger det om utbildningen och yrket i sig?

I vår uppsats använder vi oss av en kvantitativ enkätundersökning för att ta reda på vad högskolebibliotekarier i Skåne har för uppfattningar om ämneskompetensens betydelse för yrket. Dessutom är vi intresserade av att diskutera hur ämneskompetens passar in i en påstådd professionaliseringsprocess för högskolebibliotekarier.

Vi använder termen "högskolebibliotekarie" som en överordnad term för bibliotekarier som jobbar vid alla typer av högskolebibliotek, både universitet och högskola.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka vad ämneskompetens har för betydelse för högskolebibliotekarier. Vi vill undersöka dels om ämneskompetens är relevant för att få jobb och dels om och hur denna kompetens används på arbetet. Vi är också intresserade av ämneskompetens ur ett professionsteoretiskt perspektiv.

Frågeställningar:

- Hur stor andel av högskolebibliotekarierna i Skåne har en ämnesbakgrund inom ämnet de jobbar med? Hur ser det ut inom olika ämnen?

- Hur påverkar ämnesbakgrunden bibliotekariens val av arbetsplats och möjlighet att få jobb?
- Har bibliotekarien nytta av ämneskunskaperna på jobbet – i så fall på vilket sätt?
- Behövs det ämneskompetens för att utföra jobbet som högskolebibliotekarie? Hur viktigt är det att ha en ämnesbakgrund i “rätt” ämne? Finns det skillnader mellan olika ämnesområden?
- Hur passar ämneskompetens in i bibliotekarieyrkets professionaliseringsprocess?

1.2 Begrepp

I vår uppsats använder vi en hel del begrepp och termer som kan tolkas på olika sätt. För att förenkla läsningen vill vi förklara några av dem närmre:

- **Ämneskunskaper:** med ämneskunskaper menar vi i denna uppsats främst sådana kunskaper som inte har med B&I att göra och som förvärvats genom akademiska studier inom andra ämnen (t.ex. litteraturvetenskap, medicin eller matematik). Det handlar framförallt om teoretiska kunskaper som inte nödvändigtvis kan appliceras i yrkeslivet men som ger en bakgrund inom ett visst ämne.
- **Ämneskompetens:** med ämneskompetens avser vi ett vidare begrepp än ämneskunskaper; en person som har ämneskompetens har inte bara en teoretisk bakgrund men kan också applicera och förmedla dessa kunskaper.
- **Professionsteorier och professionalisering:** diskuteras i kapitel 4.

I vår uppsats tar vi även upp en del om utbildningar, både i Sverige och i USA. Här är några av de begrepp som vi använder oss av:

- **Akademiska poäng:** är ett sätt att mäta och redovisa för omfattningen av studier vid högskolor och universitet i Sverige. En akademisk poäng motsvarar en veckas heltidsstudier och 40 poäng motsvarar ett läsår. Sen 2007, som ett led i Bolognaprocessen, används i Sverige benämningen **högskolepoäng** (hp). Det nya poängsystemet är en del av det europeiska systemet för överföring av högskolemeriter som kallas för **European Credit Transfer System** (ECTS). Inom detta system motsvarar ett års heltidsstudier 60 högskole- eller ECTS-poäng oavsett hur långt läsåret är i de olika europeiska länderna. En “gammal” akademisk poäng motsvarar därmed 1,5 nya högskolepoäng (Lunds universitet 2008).
- **Kandidatexamen** är en grundexamen vid universitet och högskola i Sverige som omfattar minst 120 akademiska poäng eller 180 hp (3 års heltidsstudier), varav minst 60 akademiska poäng (90 hp) inom ett huvudämne. Inom

huvudämnet krävs vanligtvis ett självständigt arbete på minst 10 akademiska poäng (15 hp) (Lunds universitet 2008).

- **Magisterexamen:** En magisterexamen är en svensk examen som omfattar minst 160 akademiska poäng (240 hp) varav minst 80 akademiska poäng (120 hp) inom ett huvudämne. Inom huvudämnet krävs vanligtvis ett självständigt examensarbete på minst 20 poäng (30 hp) (Lunds universitet 2008).
- **Masterexamen:** En examen som har tillkommit i Sverige efter Bolognaprocessen (2007). Masterexamen kräver att man gått en utbildning på grundnivå (kandidatexamen) och motsvarar två års heltidsstudier (120 hp) på avancerad nivå. Ett självständigt examensarbete, oftast på 30 hp, krävs (Lunds universitet 2008).
- **Licentiatexamen:** Före 1969 var en licentiatexamen i Sverige en examen som förutsatte att en grundexamen (exempelvis kandidatexamen) avlagts och var ett krav för disputation för den dåvarande doktorsgraden. Licentiatutbildningen var ungefär lika omfattande som dagens doktorsexamen. Licentiatexamen avskaffades 1973 men återinfördes successivt från 1982 inom vissa fakulteter. Den utfärdas nu efter en forskarutbildning på vanligtvis två år (120 hp) som en etapp mellan en magisterexamen och en doktorsexamen (NE 2008, Lunds universitet 2008).
- **Doktorsexamen:** En doktorsexamen utfärdas efter en längre forskarutbildning (oftast på 4 år eller 160 akademiska poäng / 240 hp) som vanligtvis avslutas med en doktorsavhandling som försvaras vid en offentlig disputation. Det krävs minst 240 hp (varav minst 60 hp på avancerad nivå) för behörighet (Lunds universitet 2008).
- **Bachelor's, Master's, Doctorate (PhD)** är benämningar på examina i Nordamerika och Storbritannien. En **Bachelor (BA eller BSc)** är den första examen i kedjan och utfärdas ofta efter tre eller fyra års högskolestudier. En **Master's (MA, MSc, MPhil osv.)** innebär ytterligare ett eller två år av studier. **Doctorate (PhD)** följer efter en längre studie, vanligtvis en forskarutbildning. (Encyclopedia Britannica Online 2008)
- **Advanced subject degree:** Begreppet används i texter om ämneskompetens och högskolebibliotekarier från USA och syftar till examina på avancerad nivå (Master's eller PhD) i ett annat ämne än B&I.
- **MLS/MLIS:** I Nordamerika är MLIS (Master's of Library & Information Science) den examen som krävs för de flesta bibliotekarieanställningar. Den äldre benämningen MLS (Master's in Library Science) används fortfarande ganska ofta och anses vara likvärdig. Vanligtvis krävs det en bachelorexamen i valfritt ämne för att bli antagen på MLIS-program som oftast motsvarar 2 års studier. (ALA 2008)

1.3 Disposition

Vi har valt att lägga upp vår uppsats på detta sätt:

Kapitel 2 - Bakgrund. Vår bakgrund består av en historisk översikt över bibliotekarieutbildningen i Sverige från början av 1900-talet fram tills idag. Vi tar även upp Bologna processen och de förändringar som den kan komma att leda till.

Kapitel 3 - Litteraturgenomgång. Här presenterar vi tidigare forskning om högskolebibliotekarier och ämneskompetens, både ur ett nordiskt och ur ett amerikanskt perspektiv. Den litteratur som går igenom kommer bland annat från undersökningar, rapporter och debattartiklar.

Kapitel 4 - Teori. I teoriavsnittet diskuterar vi professionsteorier, både i allmänna ordalag samt mer specifikt med hänsyn till bibliotekarier. Vi tar upp frågan om bibliotekaryrket är en profession eller semiprofession. Vi tittar även närmare på diskussionen om det verkligen är professionalisering som bibliotekaryrket behöver eller om bibliotekaryrket istället ska försöka utvecklas på annat sätt, exempelvis genom att använda sig av strategier för att höja yrkets status.

Kapitel 5 - Metod. I metodavsnittet förklarar vi hur vi har gått tillväga med vår undersökning. Vi beskriver metodval, urval och population och hur vår pilotstudie och webbenkät gick till. Slutligen beskriver vi hur vi bearbetade och analyserade insamlad data.

Kapitel 6 - Resultat. Här redovisar vi de resultat som framkommit från vår enkätundersökning, fråga för fråga. Vi tar även upp och tematiserar de kommentarer som vi fått från respondenterna i vår enkät. Den ämneskompetensbedömning av varje enskild respondent som vi kommit fram till presenteras och förklaras också.

Kapitel 7 - Analys. Vi har delat upp vår analys i två delar: en sammanfattande analys och en mer teoretiskt inriktad analys. I den sammanfattande analysen ställer vi vissa frågor i vår enkät mot varandra, jämför våra resultat med andra undersökningar och svarar på våra första fyra frågeställningar. I den teoretiska analysen tar vi upp frågor kring bibliotekaryrket utifrån ett professionsteoretiskt perspektiv och diskuterar vår sista frågeställning. Den teoretiska delen är också tänkt som en slutdiskussion.

Kapitel 8 - Avslutning. I avslutningen tittar vi tillbaka på vårt uppsatsarbete, drar slutsatser och blickar samtidigt framåt.

2 Bakgrund

För att kunna förstå högskolebibliotekariers kompetens idag är det viktigt att känna till yrkets historiska utveckling. Hur en högskolebibliotekarie ska utbildas och uppfattningar om vad han/hon ska ha för kompetens har ändrats genom åren. I detta avsnitt presenterar vi en översikt över svenska högskolebibliotekariers utbildning med fokus på ämneskompetens.

2.1 Utbildning för högskolebibliotekarier före 1993

De första högskolebiblioteken i Sverige var förlängningar av bibliotek vid kloster och domkyrkor och de första bibliotekarierna var munkar eller präster. Så småningom fylldes bibliotekarieposterna av andra lärda män, oftast professorer och docenter, som samtidigt aktivt bedrev forskning vid lärosätena. Några egentliga skolor för forskningsbibliotekarier fanns inte innan Bibliotekshögskolan (BHS) i Borås grundades 1972. Istället utbildades forskningsbibliotekarier individuellt inom de institutioner de arbetade på (Enmark & Seldén 1998 s. 121). Ända in på 1960-talet rekryterades bibliotekarier och amanuenser bland doktorer och licentiater, som sen fick en internutbildning i bibliotekskunskap för att komplettera sin ämnes- och forskningskompetens. Så småningom blev denna internutbildning ett officiellt krav för yrket. 1960 krävdes det för anställning som högskolebibliotekarie – enligt kanslersbeslut – språkkunskaper, licentiatexamen och provtjänstgöring på minst tre månader, en period som slutade i teoretiska och praktiska prov (Klasson 1984, s. 64-65).

Dessa krav på vetenskaplig kompetens återspeglas i statistiken: 1955 års universitetsutredning visar att ca 70 % av alla anställda vid forskningsbibliotek i Sverige hade minst en licentiatexamen (SOU 1958:32, s. 266). Författarna till utredningen uttalar sig så här om vikten av både ämneskompetens och bibliotekskunskap hos bibliotekspersonal:

Institutionsbibliotekens omvårdnad måste i stor utsträckning handhas av institutionens personal. Den besitter en fackkunskap som ger den förutsättningar att följa den internationella debatten och litteraturen och därigenom avgöra hur anskaffningen bör bedrivas. Men då det gäller att tillse att den ofta för betydande belopp anskaffade facklitteraturen kommer bäst till sin rätt och bäst utnyttjas av såväl institutionens egen personal som av andra forskare, krävs även biblioteksteknisk fackkunskap.

SOU 1958:32, s. 129

På 1960-talet började kravet på licentiatexamen ifrågasattes i debatten i bibliotekspressen. Bland annat diskuterades om arbetet skulle delas upp så att de mindre kvalificerade arbetsuppgifterna skulle genomföras av personal utan forskarkompetens medan bibliotekarier med en högre examen tog hand om de mer

kvalificerade uppgifterna. Det pratades också om att bibliotekariens uppgift inte var att agera som forskare utan istället att förmedla kunskap om informationskällor och att anskaffa litteratur till forskare (Klasson 1984, s. 65). Med andra ord, det föreslogs att det skulle satsas på bibliotekariekompetens och inte ämnes- och forskarkompetens.

1965 tillsattes en utredning för att undersöka om det fanns möjlighet till en gemensam utbildning för folk- och högskolebibliotekarier. Denna utredning var ett svar på den kritik som hade förekommit mot de befintliga folkbibliotekarieutbildningarna (Solna och Stockholms stadsbibliotek) vilka ansågs vara undermåliga (Ducander 1999, s. 25). 1971 började en organisationskommitté utarbeta ett förslag till en ny utbildning för bibliotekarier. Detta kom att leda till grundandet av Bibliotekshögskolan (BHS) i Borås 1972.

BHS erbjöd en tvåårig utbildning för alla typer av bibliotekarier. Under utbildningens fjärde termin kunde man välja att specialisera sig på antingen folk- och skolbibliotek eller forsknings- och företagsbibliotek (Ducander 1999, s. 25). Med BHS:s grundande fick själva bibliotekskunskaperna inom yrket högre status och bibliotekarierollen fick en allt tydligare yrkeskaraktär medan ämneskompetensens betydelse minskade (Klasson 1984, s. 65, 68). Fokus låg nu framförallt på kunskaper som katalogisering och formatering medan man tog lätt på bristande språk- och ämneskunskaper (Sanner 1991, s. 128).

1974 togs kravet på licentiatexamen för anställning vid högskolebibliotek bort. Resultatet var en markant nedgång i antalet anställda med forskarutbildning på högskolebibliotek. En statlig utredning som publicerades 1981 (*Forskarutbildningens meritvärde*) visade att i det läget hade endast 8 % av alla anställda vid högskolebibliotek i Sverige en doktorsexamen (licentiatexamen togs inte upp) (SOU 1981:30, s. 43). Detta ansågs inte vara helt oproblematiskt och i samma utredning föreslogs en kortare bibliotekarieutbildning vid BHS för personer med doktorsexamen (Klasson 1984, s. 66-67), vilket också inrättades 1985. Den ettåriga utbildningen genomfördes enbart i två omgångar och avvecklades utan formella beslut eftersom det visade sig att högskolebiblioteken inte ville betala mer än biblioteksassistentslön för denna kompetens.¹

1977 förändrades högskolorna i Sverige vilket medförde att BHS blev en del av Högskolan i Borås och att utbildningen (på 80 poäng) fick högskolestatus. Under åren som följde fram till 1990-talet fick utbildningen kritik, framförallt från representanter för folkbiblioteken som ansåg att utbildningen inte var tillräckligt anpassad efter folkbibliotekariernas arbetsuppgifter. Utbildningen förändrades flera gånger under denna period men kritiken, och kraven på olika utbildningar för folk- respektive högskolebibliotekarier, fortsatte (Ducander 1999, s. 26-28).

Regeringen tog vid sig av kritiken och gav Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i uppdrag att se över bibliotekarieutbildningen vid BHS. 1991 gav UHÄ ut en rapport, *Förnyad bibliotekarieutbildning: ett faktum och idéskrift*, som så småningom ledde till flera viktiga ändringar: bibliotekarieutbildningen skulle omfatta 160 akademiska poäng varav 80 poäng i biblioteks- och informationsvetenskap samt 80 poäng i valfria

¹ Lars Seldén, Universitetslektor BHS, Högskolan i Borås, e-postmeddelande den 20 april 2008.

ämnesstudier, utbildningen skulle i stort sett vara sammanhållen och utbildningen skulle spridas till olika utbildningsorter (Ducander 1999, s. 32-33). Översynsgruppen rekommenderade en bred utbildning som skulle vara lämplig för arbete på alla typer av bibliotek. Gruppen ansåg att en bredare utbildning skulle ge yrket mer status och en särskild examen skulle i sig vara identitetsskapande. Dessutom skulle forskningsanknytningen utvecklas (Falk & Litbo-Lindström 2000, s. 9).

Högskolereformen 1993 fick stor betydelse för bibliotekarieutbildningen då det gav högskolorna själva möjlighet att bestämma över sitt utbildningsutbud. Detta ledde till att BHS i Borås blev av med sitt monopol på bibliotekarieutbildning. Nya utbildningar startades i Umeå, Lund och Uppsala, och så småningom också i Växjö. Samtidigt akademiserades utbildningen: bibliotekarieutbildningen blev ett akademiskt ämne som för de flesta slutade med en magisterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap.

2.2 Utbildningarna mellan 1993 och 2007

Redan på hösten 1993 startade Umeå en B&I-utbildning tätt följd av Lund våren 1994 samt Uppsala hösten 1995. De tre nya B&I-utbildningarna var uppbyggda på lite olika sätt, hade olika antagningskrav och olika examinationsordning men hade samma längd (Ducander 1999, s. 11). En B&I-utbildning startades även i Växjö, men detta först 2003.

De fem lärosätena erbjöd alla magisterexamen, vilket de senaste åren har varit en standardutbildning för bibliotekarier i Sverige, även om det också har funnits en möjlighet att läsa till en kandidatexamen i Borås. För att få ut en magisterexamen måste man ha läst 160 akademiska poäng. Hur många poäng som krävdes i andra ämnen än B&I varierade mellan de olika lärosätena. Men alla (bortsett från ett program i Borås, se nedan) krävde en ämnesbakgrund av något slag, förvärvat antingen innan eller samtidigt med den pågående B&I-utbildningen. I Lund och Umeå har kravet varit 80 poäng varav 40 poäng i ett ämne. I Uppsala krävdes 80 poäng varav 60 poäng i ett ämne. I Växjö, där programmet var på 120 poäng, krävdes 40 poäng fördelade på ett eller två ämnen utöver B&I. BHS krav på antal poäng innan utbildning skilde sig från övriga lärosäten då BHS har haft flera olika B&I-program: ett på 80 poäng där det krävdes minst 60 poäng tidigare varav 20 poäng i ett ämne (för att få ut sin magisterexamen krävdes dock att man läst totalt 80 poäng utöver de 80 poängen i B&I-programmet) och ett program på 160 poäng som inriktade sig på studenter som kom direkt från gymnasiet eller inte tidigare hade poäng från högskolan, där man antingen kunde läsa 80 poäng inom B&I och 80 poäng andra kurser eller, efter 1999, 160 poäng enbart i B&I.

Vad de olika programmen hade gemensamt var att de nu hade en starkare forskningsanknytning. Samtidigt som bibliotekarieutbildningen akademiserades utvecklades forskningen inom B&I. Innan 1993 pågick forskning bara i liten skala, någon professur fanns inte, och det var svårt för bibliotekarieutbildningen att rekrytera disputerade lärare. Nu (2008) finns det forskarutbildning i Borås/Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala, fyra professurer i Borås/Göteborg och en i Umeå, och disputerade lärare i B&I gör sakta men säkert sitt inträde.

Akademiseringen av B&I-utbildningarna har varit viktig både för yrkets status och för yrkesidentiteten. En längre utbildning och starkare forskningsanknytning har pekats ut som ett steg mot professionaliseringen av yrket (se t.ex. Olaisen 1988, s. 67; Sundin 2006, s. 80) och fokus i utbildningen på gemensamma processer på olika typer av bibliotek har skapat en gemensam kunskapsbas vilket också är en förutsättning för professionalisering. Samtidigt har specialistkunskaper hamnat i skymundan.

2.3 Bolognaprocessen och B&I-utbildningen

Den första juli 2007 trädde Bolognadeklarationen i kraft i Sverige. Detta innebär stora förändringar för Sveriges universitet och högskolor. Drivkraften bakom Bologna är att få fram en europeisk mall för högskolan och de övergripande målen är:

- att främja rörlighet,
- att främja anställningsbarhet,
- att främja Europas konkurrenskraft/attraktionskraft som utbildningskontinent.

Högskoleverket 2007a

De program som följer efter Bologna ser avsevärt annorlunda ut än förut. Det finns tre utbildningsnivåer: grundnivå (högskoleexamen efter två år eller kandidatexamen efter tre år), avancerad nivå (ettårig magister eller tvåårig master) samt forskarnivå (licentiat efter två år och doktor efter fyra år) (Högskoleverket 2007b). Varje nivå kräver att man har studerat på tidigare nivå/nivåer.

Hur de olika B&I-lärosätena skulle hantera Bolognaprocessens förändringar diskuterades i flera år. Journalisten och B&I-konsulten Jakob Harnesk fick i uppdrag av BHS att undersöka vad arbetsgivare förväntade sig av framtida bibliotekarier. I rapporten *Arbetsgivarnas krav och förväntningar på en förändrad biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning* (2006) tar han upp olika tänkbara varianter på vad den nya examensstrukturen skulle kunna göra för B&I-utbildningen i framtiden:

1. Enbart kandidatexamen i B&I-vetenskap
2. Mastersexamen i B&I-vetenskap, där man dessförinnan avlagt även en kandidatexamen i B&I-vetenskap (antigen studier i en rak följd, eller med något/några års uppehåll för arbete)
3. Mastersexamen i B&I-vetenskap, där man dessförinnan avlagt en kandidatexamen i något annat ämne
4. Mastersexamen i ett annat ämne, där man dessförinnan avlagt en kandidatexamen i B&I-vetenskap (i den mån sådana kombinationer är möjliga)

Harnesk 2006, s. 18

I dagsläget (2008) finns det fyra olika typer av B&I-program, med ett antal olika inriktningar. I Borås kan den som vill bli bibliotekarie läsa ett kandidatprogram eller ett av två olika masterprogram (varav ett med inriktning mot nordiskt ledarskap). Dessutom erbjuder Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap vid BHS en kandidatutbildning till informationsspecialist och en till informationsarkitekt. Både Lund och Uppsala erbjuder en masterutbildning i B&I inom området ABM (Arkivvetenskap, B&I, Museologi). Växjö har en kandidatutbildning i B&I och Umeå har både en kandidatutbildning och en ettårig magisterutbildning.

Det är för tidigt att utvärdera hur förändringar i utbildningen efter Bologna processens genomförande kommer att påverka bibliotekaryrket. En förändring är att det krävs fler högskolepoäng och en avslutad kandidatexamen i ett annat ämne för att kunna söka till masterutbildningarna än det gjorde för att söka till den tidigare magisterutbildningen. Därmed kommer vi troligtvis att se bibliotekarier i framtiden med mer ämneskunskaper. Samtidigt finns det nu fler utbildningar som man kan söka till utan att ha läst något annat ämne alls (om man läser enbart en kandidatexamen i B&I). Det betyder att det troligtvis också kommer att finnas fler bibliotekarier som har mindre ämneskunskaper än det finns nu. Vad detta kommer att få för konsekvenser för yrket återstår att se.

3 Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången tar vi upp tidigare forskning, diskussioner och undersökningar om högskolebibliotekarier och ämneskompetens i Norden samt i USA.

3.1 Tidigare forskning och rapporter i Norden

I boken *Bibliotekarieryrket: Tradition och förändring* (1991) tar flera skribenter upp frågor om högskolebibliotekarier och ämneskompetens. Harry Järv, före detta biblioteksråd vid Kungliga Biblioteket, hävdar i ett debattinlägg att bibliotekarierollen är densamma nu som för 4500 år sedan (Järv 1991, s. 28). Han menar att det är verktygen som bibliotekarien använder som har kommit att förändras men att bibliotekariens viktigaste kompetens fortfarande är "att lagra och tillhandahålla kunskap" (Järv, 1991 s. 32). Järv skriver även om hur service är en viktig del av bibliotekarierollen och argumenterar för att ämneskunskaper faktiskt kan vara viktigt även sett ur ett serviceinriktat perspektiv. Han skriver: "Bibliotekarier ska kunna diskutera med forskare på jämställd fot. Det är den bästa grunden för god service" (Järv 1991, s. 67).

Före detta bibliotekschefen Lars-Erik Sanners (1991) funderingar går i samma spår som Järv, nämligen att ämneskunskaper har betydelse för högskolebibliotekarierna. Sanner skriver såhär om licentiat och/eller doktorsexaminerade humanister:

De flesta av dessa personer erhöll anställning på de stora, allmänna, universitetsbiblioteken och kände sig snart som fisken i vattnet. De kunde med sin fackliga ämneskompetens bidra till samlingarnas förkovran, på ett sakkunnigt sätt analysera och klassificera innehållet av inköpt litteratur samt på jämställd fot med forskarna ge kvalificerad litteraturvägledning.

Sanner 1991, s. 123

Den positiva tonen som Sanner i citatet ovan gav ämneskompetens försvinner dock när han skriver om de licentiat- och doktorsexaminerade humanister som jobbade på specialbibliotek av mer naturvetenskaplig eller medicinsk karaktär. Om dessa skriver han att de hade "föga användning av sin forskarutbildning i umgänget med litteraturen och var inte ens särskilt insatta i den forskningsmetodik som deras kunder använder sig av" (Sanner 1991, s. 123). Sanner resonerar sedan kring att bibliotekarien och dennes yrkesroll bestäms av relationen till samlingarna samt relationen till användarna (Sanner 1991, s. 131). Beroende på den ämneskompetens som bibliotekarien har ställer denna sig olika nära dessa två; är ämneskompetensen inom det avsedda ämnet hög är det samlingarna som bibliotekarien är närmast. Överensstämmer inte ämneskompetensen hos bibliotekarien med samlingarna förlitar sig bibliotekarien istället på användarna och de verktyg som finns att tillhandahålla vid informationsökning.

Cecilia Frank och Gunnar Hede (1993), verksamma vid Institutet för personal och företagsutveckling i Uppsala, genomförde i början av 1990-talet en undersökning av högskolebibliotekariers kompetens vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Studien bestod dels av intervjuer och dels av en enkätstudie bland bibliotekarierna och användarna där de bl.a. tog upp ämneskompetens. En stor del av bibliotekarierna (68 %) och en något mindre del av användarna ansåg att högskolebibliotekarierna i viss mån bör ha en ämnesinriktning (Frank & Hede 1993, s. 81). Det fanns dock blandade åsikter om huruvida en högskolebibliotekarie i första hand ska vara ämneskunnig eller specialist på B&I-området (Frank & Hede 1993, s. 76).

Kulturjournalisten Peter Almerud har på uppdrag av DIK-förbundet skrivit en rapport, *Biblioteken, bibliotekarien och profession: En rapport från fyra nordiska länder*, om bibliotekarierna i Sverige, Norge, Finland och Island baserad på en kvalitativ enkätundersökning. 56 svenska högskolebibliotekarierna deltog i studien och svarade på frågor om sin bakgrund, jobb och bibliotekets roll. För många kom valet att bli högskolebibliotekarie sent i livet, ofta efter att ha provat andra yrken (Almerud 2000, s. 55-56). Bibliotekarierna hade oftast en akademisk grundexamen innan de sökte sig till bibliotekarieutbildningen; bara några få hade en forskarutbildning (Almerud 2000, s. 61). När de talade om den unika kompetens som fanns på det egna biblioteket lyfte många fram de egna samlingarna men också bibliotekariernas ämneskunskaper och stora kännedom om forskarna i området (Almerud 2000, s. 58). Goda ämneskunskaper ansågs som viktiga, både för kunskapen om den egna samlingen och förvärvsprocessen, men också för att kunna ge bra service till forskarna och studenterna (Almerud 2000, s. 61).

I en artikel från 2003 undersöker Lars Seldén och Mats Sjölin, lektor respektive doktorand vid BHS, bland annat ämneskompetens. Artikeln heter "Kunskap, kompetens och utbildning – ett bibliotekariedilemma under 100 år" och har sin utgångspunkt i två texter om bibliotekarieutbildning, *Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek* från 1989 (kallad Svenssongruppen) och *Bibliotekarieutbildningen i framtiden: slutrapport från gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen* (kallad Specialgruppen) från 1991. Analysen Seldén och Sjölin gör av texterna är uppdelad i först en textanalys då diskurser identifieras och i andra delen sätts dessa in i ett historiskt perspektiv. Något som diskuteras är huruvida bibliotekarierna ska vara generalister eller specialister. Detta är ett tema som återkommer inom biblioteksvärlden. I det historiska perspektivet skriver Seldén och Sjölin såhär:

Oenigheten kring vad som är gemensamt och separat i biblioteksväsendet i allmänhet och i utbildningen i synnerhet är ett genomgående tema under decennier. Valfrid Palmgren och hennes chef Erik Dahlgren var inte eniga. Skolöverstyrelsen och folkbibliotekarietärföreningen stod emot varandra på 1950-talet. 1958 års rationaliseringsundersökning vid folkbiblioteken och Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm 1969 kom till olika resultat.

Seldén & Sjölin 2003, s.60

Dessa oenigheter framkommer även i Seldéns och Sjölin's undersökning, där Svenssongruppen förespråkar en gemensam kunskapsbas samt en gemensam bibliotekarieutbildning medan Specialgruppen vill ha en mer biblioteksspecifik kunskap och separata bibliotekarieutbildningar. Seldén och Sjölin har flera exempel på hur de

olika texterna behandlar detta. Svenssongruppen skriver "Utbildningen för blivande bibliotekariier bör, oavsett inriktning på bibliotekstyp och verksamhetsform, i stor utsträckning vara sammanhållen" (Seldén & Sjölin 2003, s. 25) medan Specialgruppen uttrycker sig på detta vis: "Både folkbibliotekarieutbildningen och utbildningen riktad mot forsknings- och företagsbibliotek måste få bättre förutsättningar att utveckla sin särart" och "Jag tror att båda linjerna skulle vinna på en uppdelning redan från början" (Seldén & Sjölin 2003, s. 25-26). Liknande skillnader hittar Seldén och Sjölin i de olika texternas beskrivningar av "akademisk" och "vetenskaplig" där man enkelt kan säga att Svenssongruppen ser bibliotekariekåren som en enhetlig grupp bestående av akademiker och att specialgruppen ser "folkbibliotekarien som icke-akademisk och forsknings- och specialbibliotekarien som akademiker" (Seldén & Sjölin 2003, s. 28).

Jakob Harnesk fick 2005 i uppdrag av BHS att genom en intervju-undersökning ta reda på vilka krav arbetsgivare har på framtidens B&I-studenter (Harnesk 2006). I Harnesks undersökning intervjuades 39 bibliotekschefer på alla typer av bibliotek. I den del av rapporten som handlar om "Utbildningens vikt vid rekrytering" kom det fram att det som var viktigast för arbetsgivarna vid en rekrytering var en kombination av den sökandes utbildning, övrig yrkeserfarenhet och personliga egenskaper. Flera av arbetsgivarna hade i undersökningen svarat att de tittade efter "eventuell övrig akademisk utbildning som kan vara relevant för den sökta tjänsten". Andra saker som kom fram var att man gärna skulle ha någon merit som var annorlunda, såsom "en färdig examen i något helt annat område, studier i något 'udda' akademiskt ämne, eller om erfarenheter från något helt annat område som arbetsgivaren bedömer som intressanta". Dock ansågs det även att "akademiska studier, poäng och betyg är en merit, men till en viss gräns" (Harnesk 2006, s. 8-9).

Harnesk tar även upp ämneskompetens i sin rapport:

Uppfattningarna var delade beträffande värdet av kunskaper i andra ämnen utanför B&I-vetenskapen. Vissa hävdade bestämt att dessa är av mycket stort värde, och menade att de spelade en stor roll vid rekrytering, samtidigt som man ofta tillade att det var viktigt vilka ämnen det rörde sig om. Andra hävdade att det var viktigare med de mer generella B&I-kunskaperna. Företrädare för dessa olika ståndpunkter återfanns såväl bland universitets- och högskolebibliotek som bland folkbibliotek, även om ämneskunskaperna värderades något högre i den förstnämnda gruppen.

Harnesk 2006, s. 16

När det gäller Bologna-processen och de nya program som skulle komma att bildas var merparten av arbetsgivarna mest positiva till det masterprogram som mest liknar dagens magisterutbildning – en masterexamen i B&I där man har en kandidat i ett annat ämne än B&I. Harnesk tyckte sig även märka att detta var snäppet viktigare för universitets- och högskolebibliotek (och även för specialbibliotek) än för övriga bibliotek (Harnesk 2006, s. 18).

Hanna Andersson & Ann-Sofie Nilsson har tittat på samspelet mellan bibliotekariier och forskare i sin magisteruppsats *Bibliotekariier och forskare i samspel: fallstudier på ett företag och ett universitet* (2001). Författarna intervjuade både forskare och bibliotekariier på ett läkemedelsföretag och ett universitet. De menade att det fanns ett glapp mellan bibliotekariernas uppfattning av sig själva och forskarnas uppfattning av

bibliotekarieyrket. Bibliotekarier på universitetet ville gärna spela en större roll i forskarnas arbete, men forskarna själva var nöjda med en mer traditionell roll för bibliotekarierna. Bibliotekarierna ansåg att ämneskunskaper i kemi var en fördel för arbetet, men att sådana kunskaper lätt blir föråldrade (Andersson & Nilsson 2001, s. 51). Medan företaget krävde en naturvetenskaplig bakgrund av sina bibliotekarier menade man på universitet att det inte var så viktigt och att bibliotekarierna kunde lära sig ämneskunskaper på jobbet. I allmänhet tyckte fler bibliotekarier än forskare att ämneskunskaper var viktiga (Andersson & Nilsson 2001, s. 54-55).

Malin Svenssons magisteruppsats *Att utnyttja de andras kompetenser är det värdefulla* från 2004 tar upp aspekten med ämneskunskaper, i detta fall språkkunskaper, på specialbiblioteket Internationella biblioteket i Stockholm. Svensson har genom intervjuer med bibliotekarier och biblioteksassistenter försökt utreda vilken specialistkompetens som finns på biblioteket och vilken betydelse denna har för arbetet (Svensson 2004, s. 3). I sin undersökning drar Svensson slutsatsen att "Den ideala personalen har både gedigna språk- och litteraturkunskaper samt en utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap" (Svensson 2004, s. 42). Vidare har Svensson fått fram att ämneskunskaper i sig inte är till någon särskild nytta ifall de inte kompletteras med en eller flera av följande komponenter: akademisk utbildning, litteraturkunskaper eller yrkeserfarenhet (2004, s. 43). Bibliotekarierna som jobbar på Internationella biblioteket har en utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap men även många av assistenterna har en akademisk utbildning (dock inte i B&I). Enligt vissa informanter i Svenssons undersökning kunde utbildning i sig vara av värde för arbetet på grund av att man då bl.a. har det vetenskapliga synsättet (2004, s. 45).

Den teoretiska grunden för Svenssons uppsats är professionsteoretisk och hon tar upp många intressanta jämförelser mellan bibliotekarier och biblioteksassistenter ur detta perspektiv. Svensson skriver att just på Internationella biblioteket är gränserna mellan bibliotekarier och biblioteksassistenter svåra att dra då den språkliga kompetensen är så pass viktig: "Att den som har bäst kunskaper och är mest lämpad för uppgiften bör utföra den, skulle kunna vara något av ett motto för personalen på Internationella biblioteket" (Svensson 2004, s. 46). Detta medför att bibliotekarier och biblioteksassistenter utför ungefär samma uppgifter och att de arbetar mycket tätt ihop – allt för att ge användarna bästa möjliga service. Slutligen kommer Svensson fram till att denna jämna arbetsfördelning kan vara negativ för bibliotekarieyrkets professionssträvan men att den dock kan ses som något positivt för bibliotekets användare ur servicesynpunkt.

Emelie Falk och Susanne Litbo-Lindström (2000) har skrivit en magisteruppsats om de "nya" bibliotekariernas utbildning (efter 1993) och deras erfarenheter på arbetsmarknaden där de bl.a. tar upp ämneskompetens. Författarna skickade ut en enkät till alla bibliotekarier som utexaminerades 1996 och 1998 i Lund, Borås och Umeå för att fråga om deras erfarenheter och hur de upplevde sin arbetssituation. Dessutom diskuterar de hur akademiseringen har påverkat yrkets status.

De flesta av Falk och Litbo-Lindströms respondenter hade en ämnesbakgrund inom humaniora, främst språk och litteraturvetenskap. 70 % av de svarande ansåg att de hade haft användning av sina ämneskunskaper; kännedom om litteratur, pedagogik och språk

pekades ut som viktigt. Men det var framförallt IT-kunskaper som efterfrågades på arbetet menade många respondenter (Falk & Litbo-Lindström 2000, s. 48-49).

Falk och Litbo-Lindström (2000, s. 53) menar att det är svårt att veta huruvida akademiseringen har höjt yrkets status. Utbildningen har blivit bredare och innehåller nu också informationsvetenskap. Eftersom kunskaperna nu ska passa hela informationssektorn undrar författarna om förändringarna efter 1993 gör de svårare för bibliotekarier att få kontroll över sin yrkeskunskap. Falk och Litbo-Lindström råder bibliotekarier att bli specialister på vissa B&I-kunskaper för att få ett monopol och därmed höja yrkets status. Dessutom undrar de om att rekrytera fler icke-humanister till yrket kan vara ett sätt att höja statusen (Falk & Litbo-Lindström 2000, s. 53-54).

3.2 Undersökningar i USA

Mycket mer finns skrivet om vårt uppsatsämne i USA, där bibliotekarier med stor ämneskompetens ofta efterfrågas av högskolor och där det fortfarande regelbundet anställs forskare med ämneskompetens men utan B&I-utbildning på högskolebibliotek (Lindquist & Gilman 2008, s. 31). Det som framförallt efterfrågas i USA är bibliotekarier med en ämnesbakgrund inom juridik (Liu & Allen 2001, s. 557), naturvetenskaper och teknik (Hackenberg 2000, s. 441). Eftersom de flesta bibliotekarier har en bakgrund inom humaniora har jobbmöjligheterna för bibliotekarier med en naturvetenskaplig bakgrund varit lysande i flera decennier (Hallmark & Lembo 2003).

Alla anser inte att en avancerad ämnesutbildning är viktig för högskolebibliotekarier och för vissa är det till och med en fråga om ideologi. Det pågår en debatt kring frågan om huruvida en MLS (Master's in Library Science – nuförtiden också kallat för MLIS, Master's in Library and Information Science) ska ses som den absoluta, slutgiltiga utbildningen för högskolebibliotekarier, såsom både American Library Association (ALA) och deras avdelning för högskolebibliotek, Association of College and Research Libraries (ACRL) tydligt vill framhäva. Denna attityd har inte alltid funnits; tanken att högskolebibliotek hade stort behov av bibliotekarier med ämneskompetens dominerade under en stor del av 1900-talet (Jones 1998, s. 437), men 1975 antog ACRL följande policy: "The master's degree in library science from a library school program accredited by the American Library Association is the appropriate terminal professional degree for academic librarians" (ALA 2006).

Denna policy ledde, enligt bibliotekarie Phillip Jones (1998, s. 437), till att en kritisk debatt om ämnet nästan helt avstannade i årtionden. Å andra sidan verkar den inte ha haft mycket effekt i praktiken. The Association of Research Libraries (ARL) skrev 1995 att forskningsbibliotek i allt större utsträckning behövde bibliotekarier med avancerade utbildningar eller speciella kunskaper p.g.a. av en expansion i "graduate education" (utbildningar på Master's- eller PhD-nivå) och den medförande akademiska specialiseringen (Lindquist & Gilman 2008, s. 42). En undersökning av platsannonser visar också att ämneskunskaper ofta är viktiga för att få anställning på amerikanska universitetsbibliotek, tillsammans med en MLS (Jones 1998, s. 441; White 1999, s. 380). Samtidigt anställs det fortfarande bibliotekarier utan MLS men med en högre examen i

ett annat ämne på högskolebibliotek. Thea Lindquist och Todd Gilman, bibliotekarier vid University of Colorado respektive Yale University, har gjort en undersökning av högskolebibliotekarier som hade en doktorsexamen i ett annat ämne än B&I, där det visade sig att 15,5 % av deras 664 respondenter inte hade någon B&I-utbildning (MLS) alls. Många av dessa bibliotekarier anställdes på 1990-talet (Lindquist & Gilman 2008, s. 42). Det finns, med andra ord, ett glapp mellan ACRL:s uttalande och högskolebibliotekariernas verklighet.

Bortsett från att ämneskunskaper ofta är ett anställningskrav på högskolebibliotek upplever många högskolebibliotekarier att de har väldigt mycket nytta av dessa kunskaper på arbetet (se t.ex. Grosch & Weech 1991, Mayer & Terrill 2005). Dessutom anser en del högskolebibliotekarier att en avancerad utbildning krävs för att kunna konkurrera i en akademisk miljö: "lack of a doctorate equals life in the periphery of the research university" skriver Bill Crowley, professor inom B&I vid Dominican University i Illinois (1996, s. 115).

Jill Hackenberg (2000), bibliotekarie vid State University of New York i Buffalo, genomförde en undersökning av bibliotekarier som jobbade med naturvetenskapliga ämnen vid alla typer av bibliotek. Hennes enkät skickades till olika diskussionsforum för professionella bibliotekarier och är därmed inte representativ, men det kan ändå vara intressant att titta på resultaten. De flesta (60 %) av hennes 311 respondenter hade en naturvetenskaplig bakgrund innan de började jobba som bibliotekarie och de allra flesta ansåg att de hade stor nytta av sina ämneskunskaper. Flera kommenterade att de kände sig säkrare i sin roll som bibliotekarie p.g.a. sin ämneskompetens, att det gav en större trovärdighet inför användare och att det underlättade vid kommunikation med forskare. Andra ansåg att det framförallt var nyttigt att ha en förståelse för vetenskapliga metoder. Många kommenterade att ämneskompetens krävdes för anställning. Även de som inte hade en ämnesbakgrund ansåg att det skulle vara en fördel för jobbet (Hackenberg 2000, s. 445).

3.2.1 Betydelsen av "advanced subject degree"

Två bibliotekarier vid University of Wyoming, Jennifer Mayer och Lori Terrill (2005), har genomfört en enkätundersökning om betydelsen av en "advanced subject degree" (Master's eller PhD inom ett annat ämne än B&I) för högskolebibliotekarier. På många sätt liknar deras undersökning vår och därför har vi valt att titta närmare på deras resultat.

Av de 1213 högskolebibliotekarier som svarade på enkäten hade 53 % en MA eller PhD i ett annat ämne än B&I (eller höll på att läsa till antingen en MA eller PhD), de flesta inom humaniora (40 %) eller samhällsvetenskap (19 %) (Mayer & Terrill 2005, s. 61). På en fråga om högskolebibliotekarier bör ha en "advanced subject degree" svarade majoriteten (57 %) "Ja, för vissa positioner" medan ungefär 13 % svarade "Ja, definitivt" (13 % förhöll sig neutrala och 16 % svarade "nej") (Mayer & Terrill 2005, s. 62). För bibliotekarier som hade en MA eller PhD i ett annat ämne än B&I var det i allmänhet viktigare med en "advanced subject degree" än för bibliotekarier som inte hade en extra examen. Men även bland dem som inte hade en högre examen i ett annat

ämne än B&I tyckte de flesta att en MA eller PhD var viktigt för vissa jobb på högskolebibliotek.

En "advanced subject degree" ansågs av många som hade en sådan vara viktigt för karriären: det kan ge stora fördelar på arbetsmarknaden (för vissa institutioner och för vissa jobb inom högskolebibliotek är det ett krav), kan vara viktig för befordran och löneförhandlingar och kan ge större trovärdighet på universitet och gentemot andra högskolebibliotekarier. Många menade också att det var en fördel i utförandet av arbetsuppgifterna. Bland annat togs referensarbete, katalogisering, beståndsutveckling och elektroniska resurser upp som uppgifter där ämneskompetens kunde spela en stor roll (Mayer & Terrill 2005, s. 64). Andra skäl för att förvärva en högre examen var att det ger en forskningskompetens som MLS inte kan ge, kan ge en förståelse för hur forskning och pedagogik vid högskolor fungerar, och kan leda till personlig tillfredsställelse (Mayer & Terrill 2005, s. 68). Andra respondenter tyckte däremot att ämneskompetens inte var relevant för deras arbete; B&I kunskaper var viktigare. I allmänhet var de som hade en MA eller PhD mer positivt inställda till en "advanced subject degree" och de allra flesta skulle rekommendera detta för framtida högskolebibliotekarier (Mayer & Terrill 2005, s. 65).

Ett argument mot krav på större ämneskompetens som togs upp av många som inte var positivt inställda till en "advanced subject degree" var att en MLS (Master's in Library Science) bör vara den absoluta, slutgiltiga utbildning för en högskolebibliotekarie. Att argumentera att det krävs en högre examen i ett annat ämne för att utföra jobbet kan sänka värdet på både utbildningen och yrket, menade flera respondenter. Andra ansåg att ett fokus på ämneskompetens skulle kunna drabba bibliotekariens generalistkompetenser och vissa noterade också att bibliotekarier måste kunna anpassa sig efter arbetsmarknaden: man kan inte räkna med att jobba med samma ämne hela livet ut (Mayer & Terrill 2005, s. 66).

Sammanfattningsvis kan det sägas att för många respondenter var svaret på frågan om högskolebibliotekarier bör ha en högre examen i ett annat ämne än B&I "det beror på". Det beror på typ av bibliotek, vad man har för arbetsuppgifter och vad man har för personliga mål för karriären. Högskolan själv kan spela en stor roll: på vissa universitet eller colleges i USA är det viktigt med en högre examen för att få jobb och att avancera i yrket, på andra kan överkvalificering vara ett hinder (Mayer & Terrill 2005, s. 67).

En sak som Mayer och Terrill tyvärr inte undersökte är om bibliotekarierna i undersökningen jobbade med de ämnen som de hade sin examen i. Att 53 % av respondenterna hade en MA eller PhD i ett annat ämne än B&I betyder därför inte att dessa bibliotekarier har en bra ämnesbakgrund för jobbet. Vi måste också påpeka att författarna hittade sina respondenter genom att lägga ut enkäten på olika nätbaserade diskussionsforum för bibliotekarier och därmed troligen lockade många bibliotekarier som hade ett intresse för ämnet och möjligtvis också fler som faktiskt hade en MA eller PhD.

3.3 Sammanfattning

Ska högskolebibliotekarier vara ämnesspecialister eller B&I-specialister? I vår litteraturgenomgång kommer båda åsikterna fram och det visar sig att denna diskussion på intet sätt är ny. Man kan till viss del härleda tankarna till debatten om en uppdelning mellan folk- och högskolebibliotekariers utbildning som hållit på ändå sen svenska bibliotekarieutbildnings början. Frågor om vad man ska kunna som folk- respektive högskolebibliotekarie har diskuterats flitigt. Traditionellt sätt är ämnesspecialisering och ämneskompetens mer av intresse för högskolebibliotekarierna som förr i tiden ofta var licentiater eller hade doktorerat.

Några som tycker att det är viktigt med ämneskompetent personal är Harry Järv och Lars-Erik Sanner (1991) som båda, i varsitt debattinlägg, för fram denna åsikt. I Sanners inlägg nämns det att det är viktigt med ämneskompetens i "rätt" ämne och han menar även att ju mindre ämneskunskaper desto viktigare blir B&I-kunskaperna för bibliotekarien. Frank och Hede (1993) kommer i en undersökning fram till att en del högskolebibliotekarier, dock inte alla, tycker att det är viktigt med ämneskompetens, något som även Almerud (2000), Andersson och Nilsson (2001) samt Litbo-Lindström och Falk (2000) får fram. I Jakob Harnesks rapport (2006), som är skriven utifrån arbetsgivarnas perspektiv, framkommer det att ämneskunskap i ett ovanligare ämne är att föredra framför exempelvis humaniora. Svensson (2004) belyser i sin magisteruppsats frågan om B&I-kunskaper kontra ämneskunskaper och drar slutsatsen att båda är viktiga för en bibliotekarie på ett specialiserat bibliotek.

Bibliotek och bibliotekarier i USA har till viss del en annan inställning till ämneskompetens jämfört med hur det är i Sverige. En del högskolebibliotekarier i USA rekryteras fortfarande enbart på grund av sin ämneskompetens och på vissa bibliotek är en högre akademisk examen ett krav. I undersökningar av Hackenberg (2000) och Mayer och Terrill (2005) framkom det att många bibliotekarier ser ämneskompetens som något de har nytta av och något som också kan ha betydelse för karriären. I debatten om ämneskompetens i USA diskuteras betydelsen av en högre examen (advanced subject degree) i förhållande till bibliotekarieutbildningen (MLS/MLIS). För vissa bibliotekarier inom högskolebibliotek är det framförallt en fråga om ideologi: att lägga för mycket vikt på ämneskunskaper sänker värdet på både B&I-utbildningen och bibliotekarieyrket.

4 Teori

I vårt teoriavsnitt behandlar vi professionsteorier ur ett allmänt perspektiv innan vi diskuterar olika teoretiska modeller och uppfattningar kring bibliotekarieyrket och professionsteorier.

I avsnitt 4.1 tar vi upp olika sätt att studera professioner för att ge en bakgrund till ämnet. Vi använder oss mycket av artiklarna i boken *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap* (1989), där Staffan Selander (numera professor i didaktik vid Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete, Stockholms universitet) har varit redaktör och boken *Professionaliseringsfällan: vuxenutbildning, arbetsdelning, yrkeskunnande* (1986), redigerad av Donald Broady, professor vid Institutionen för utbildning, kultur och medier vid Uppsala universitet. Vi har dessutom inspirerats av Olof Sundin, forskare och docent i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet, och hans avhandling *Informationsstrategier och yrkesidentiteter: En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen* (2003) har varit till stor nytta. Vi diskuterar också den amerikanska sociologen Andrew Abbotts teorier om konkurrens mellan olika yrkesgrupper inom samma arbetsområden och hans tankar kring jurisdiktion.

I avsnitt 4.2 fokuserar vi specifikt på bibliotekarieyrket och professionsteorier. Vi tar upp frågan om yrket kan anses vara en profession eller semiprofession. Vi diskuterar även olika strategier som det har föreslagits att bibliotekarier ska kunna använda sig av för att hävda sin jurisdiktion och professionella expertis. Vi avslutar med en kort diskussion om bibliotekarieyrkets status i samhället.

4.1 Professionsteorier

4.1.1 Bakgrund

Det har forskats kring professioner sen början av 1900-talet, framförallt inom sociologi men också inom andra ämnesområden. Det finns olika sätt att bedriva professionsforskning: en del forskare fokuserar på kriterier som skiljer professioner från andra yrken medan andra lägger tonvikten på själva processen då ett yrke hävdar sig (eller försöker hävda sig) som en profession. Dessutom har professionaliseringsbegreppet använts för att försöka förstå samhället under olika tidsperioder (Selander 1989, s. 11).

Inom traditionell professionsforskning har fokus framförallt legat på hur man åtskiljer en profession från andra yrkesgrupper genom att ställa upp kriterier på vad som kännetecknar en profession. Forskare har sedan utifrån dessa kriterier studerat specifika yrkesgrupper och diskuterat vilka som kan anses vara professioner och vilka som inte lever upp till kraven. Denna inriktning kallas för "essentialistisk" och dominerade från 1930- till 1970-talet. Bland de klassiska exemplen på professioner finns advokater, läkare och präster (Selander 1989, s. 14).

Olika professionsforskare har olika synpunkter på vad som krävs för att ett yrke ska kunna anses vara en profession. För Ernest Greenwood på 1950-talet kännetecknades t.ex. en profession av följande faktorer: den har auktoritet, samhällelig sanktion, etiska regler och en egen yrkeskultur och bygger på en systematisk teori (Greenwood 1957 i Selander 1989, s. 14). Rolf Torstendahl (1989, s. 26) tar upp fyra huvudkriterier som delvis överlappar med Greenwoods och som han menar var centrala på 1960-talet: professionerna har ensamrätt på sitt kunskapsområde, de har makt över sitt arbete (dvs. de får sitt uppdrag av klienter istället för chefer), de har utvecklat en professionell etik och de har skapat professionella organisationer.

När det handlar om rekrytering till yrket anser de professionella att de själva bäst kan bedöma vem som ska rekryteras och hur deras utbildning ska utformas och ställer därmed krav på att kunna påverka utbildningen (Abrahamsson 1986, s. 21). Men det räcker inte med att ha kontroll över utbildningen och att kunna visa att det finns ett samband mellan forskning, utbildning och tillämpning av kunskaper; samhällets uppfattning spelar också en roll. Det är svårt för en profession att utföra sitt yrke om samhället inte accepterar professionens expertis (Sundin 2003, s. 46).

För essentialistiska professionsforskare är "kunskap" ett viktigt begrepp, framförallt när det handlar om problemlösning: ett kunskapssystem som är välutvecklat har större möjlighet att lösa klienters problem och därmed får yrkesgruppen också större status och makt i samhället (Torstendahl 1989, s. 24-25).

Ett problem med det traditionella synsättet är att inte alla "klassiska" professioner uppfyller alla dessa – t.ex. kan man hävda att advokater saknar systematisk teori som gemensam kunskapsbas; istället baseras deras expertis på juridiska regler (Selander 1989, s. 14). Sedan andra världskriget, och framförallt sedan utbildningsexplosionen på 1960-talet, har antalet anställda inom tjänstesektorn ökat markant (Brante 1989, s. 51-52). Många av dessa yrkesgrupper uppfyller inte alla kriterier som de essentialistiska professionsforskarna har lagt fram och klassas därmed av vissa som semiprofessioner. Bland semiprofessionerna räknas ofta bibliotekarier, lärare och sjuksköterskor (se t.ex. Etzioni red. 1969). Det som semiprofessionerna framförallt anses sakna är en egen kodifierad kunskapsbas (se t.ex. Goode 1969, s. 281), men många semiprofessioner (däribland sjuksköterskor) anses också sakna auktoritet (Selander 1989, s. 14).

Bortsett från frågor kring yrkesgrupper som inte uppfyller professionskriterierna har den essentialistiska inriktningen också fått kritik av senare forskare för att den verkar utgå från en samhällssyn som är konfliktfri, där konsensus och stabilitet betonas och där professionerna, som i detta perspektiv bara har samhällets bästa i åtanke, är en viktig

del av samhällsutvecklingen. Förekomsten av gruppintressen och konflikter har, enligt kritikerna, ignorerats eller undervärderats (Selander 1989, s. 15).

På senare år (sedan 1970-talet) har professionsforskningen inriktats mer på professionaliseringsprocessen: hur en yrkesgrupp går tillväga för att hävda sig som profession. Det har bl.a. forskats kring hur yrkesgrupper utformar strategier för att avgränsa sitt kunskapsområde (Selander 1989, s. 16; Sundin 2003, s. 47), och i dessa sammanhang nämns ofta strategier för *closure* (stängning). Begreppet härstammar från den tyska filosofen Max Weber och denna inriktning kallas ofta för "nyweberiansk".

Nyweberiansk forskning lägger större vikt på professionaliseringsprocessen och utgår från en samhällssyn som betonar konflikter och gruppintressen. Forskare studerar bl.a. hur olika grupper hanterar metoder för stängning för att utesluta andra (Selander 1989, s. 16). Dels handlar stängningsstrategier om hur en yrkesgrupp rekryterar nya medlemmar och dels om hur den går tillväga för att utesluta andra yrkesgrupper. Andra strategier inkluderar kontroll över utbildningen och försvarandet av ett monopol på yrkeskunskaper. För nyweberianska professionsteoriforskare är konkurrens mellan professioner ett viktigt ämne (MacDonald 1995, s. 27ff i Sundin 2003, s. 47).

Liksom för de essentialistiska forskarna är kunskap ett viktigt begrepp inom nyweberiansk forskning. Men de nyweberianska forskarna ifrågasätter om det verkligen finns en direkt relation mellan kunskap och professionens förmåga att lösa problem. Istället fokuserar de på kunskapens symboliska värde (Torstendahl 1989, s. 25). Medan essentialistiska professionsforskare anser att kunskap leder till makt, menar de nyweberianska forskarna tvärtom att de som har makt också har bättre förutsättningar att hävda sitt kunskapsanspråk i samhället (Sundin 2003, s. 48).

4.1.2 Andrew Abbott och *The system of professions*

Andrew Abbott är professor inom sociologi vid University of Chicago. I sin professionsforskning fokuserar framförallt på konkurrens mellan olika yrkesgrupper inom samma verksamhetsområde. I sin bok *The system of professions* (1988) betraktar Abbott professioner som delar av ett system för fördelning av expertarbete och diskuterar hur yrkesgrupper relaterar till och konkurrerar med varandra.

Att studera organisationsformer kan visa hur olika yrkesgrupper tar kontroll över sin yrkesverksamhet men det är bara genom att studera *konkurrens* som man kan ta reda på varför dessa organisationsformer utvecklas och varför de ibland är framgångsrika och ibland inte, menar Abbott (1988, s. 2). Yrkesgrupper utvecklas inte ensamma. Olika yrkesgrupper arbetar inom ett och samma system och en professions framgång beror inte bara på de egna färdigheterna utan också på konkurrenternas förutsättningar och systemets struktur. Samtidigt påverkas systemet av externa faktorer. Förändringar i sociala faktorer kan leda till att arbetsuppgifter försvinner, kommer till eller ändras vilket kan leda till en omfördelning av arbetet bland professionerna inom samma område (Abbott 1988, s. 33).

Abbott lägger stor vikt på relationen mellan professionen och arbetet i sin professionsforskning. Han är bl.a. intresserad av hur yrkesgrupper kontrollerar

kunskaper och färdigheter. Det är nämligen kontroll över det faktiska arbetet som skapar konflikter för olika yrkesgrupper, menar Abbott (1988, s. 19). För många yrkesgrupper (däribland hantverkare) handlar kontroll över arbetet om att ta kontroll över tekniken, men det som skiljer professioner från icke-professionella grupper är att de använder sig av *abstrakta kunskaper* för att definiera problem, hitta lösningar, stänga ut andra grupper och försöka tränga sig in i andra yrkens områden (Abbott 1988, s. 8-9). Relationen mellan professionen och arbetet är komplicerad: länken mellan uppgifterna och professionerna förändras ständigt p.g.a. både externa och interna faktorer (Abbott 1988, s. 35).

Enligt Abbott (1988, s. 40) kan en professionell praxis delas upp i tre delar: diagnostisering, inferens och behandling. Diagnostisering handlar om att identifiera en klients problem och komma med en lämplig lösning (behandling). Inferens behövs när länken mellan diagnos och behandling inte är tydlig och den professionelle måste föra ett logiskt resonemang utifrån sina specifika professionella kunskaper för att kunna lösa problemet (Abbott 1988, s. 49). Genom att diagnostisera och behandla visar den professionella att det är han, och inte klienten, som har kunskapen att avgöra vad problemet är och hur det ska lösas, och hävdar därmed sin "jurisdiktion" (Abbott 1988, s. 59).

"Jurisdiktion" är ett viktigt begrepp i Abbotts forskning. Det pågår en ständig kamp mellan olika professioner i ett försök att utvidga sina yrkesområden och etablera sin jurisdiktion (Abbott 1988, s. 2). Det räcker inte med att de professionella själva anser att de är duktiga på att diagnostisera och lösa problem; det som behövs för att få jurisdiktion är att samhället erkänner deras exklusiva rättigheter (Abbott 1988, s. 59). Hur utomstående betraktar de professionella är därmed väldigt viktigt för att etablera jurisdiktion. Om inte samhället anser att de är experter är det svårt för professionen att hävda sin professionella expertis.

Jurisdiktion är exklusiv: bara en profession kan ha jurisdiktion över ett visst arbetsområde. Samtidigt kan en profession inte sträcka sin jurisdiktion hur långt som helst; det finns en gräns för hur många olika jurisdiktioner en profession kan inta (Abbott 1988, s. 86-89). En förändring i en professions jurisdiktion påverkar hela systemet. Både interna och externa faktorer kan leda till störningar (Abbott 1988, s. 34, 86). En störning kan t.ex. uppstå när en ny teknik introduceras (en extern faktor), vilket skapar obalans och leder till en hel kedja av förändringar i system. Nya arbetsuppgifter kommer till medan andra försvinner eller förändras. Resultatet blir en kamp om jurisdiktion mellan olika professioner och en omfördelning av arbetsuppgifterna. Samtidigt kan det uppstå vakanta professions- och jurisdiktionsområden som andra professioner kan inta. Dessutom kan hela professioner försvinna och nya kan skapas. Till slut absorberas störningarna av systemet och balansen återställs (Abbott 1988, s. 91-93). Interna förändringar brukar inte leda till några nya professioner eller jurisdiktioner men kan stärka eller försvaga existerande jurisdiktioner. Till exempel kan nya kunskaper eller färdigheter göra det möjligt för en yrkesgrupp att ta över andras arbetsområden eller att ta ett hårdare grepp om den egna jurisdiktionen (Abbott 1988, s. 96).

Möjligheten för en profession att hävda sin jurisdiktion påverkas också av den akademiska utbildningen som professionen kräver. Utbildningens prestige beror oftast på att allmänheten tror (felaktigt) att de abstrakta kunskaper som den professionella förvärvar genom sin utbildning också används i yrkeslivet och leder till ett effektivt professionellt arbete. Akademisk kunskap har därmed inte bara ett praktiskt värde men också ett symboliskt värde: den ger professionen legitimitet genom att visa upp arbetets fundamentala kunskapsbas (Abbott 1988, s. 54).

Andrew Abbott har även skrivit specifikt om bibliotekarier och professionsteori, och vi tar upp detta i avsnitt 4.2.1 och 4.2.2.

4.2 Bibliotekarieyrket och professionsteorier

4.2.1 Bibliotekarie – profession eller semiprofession?

Mycket av det som har skrivits om bibliotekarier från ett professionsteoretiskt perspektiv handlar om huruvida bibliotekarieyrket kan anses vara en profession. Yrken som inte helt uppfyller de krav som ställs på professioner, enligt den essentialistiska skolan, kallas ibland för semiprofessioner och där hamnar ofta bibliotekarieyrket.

Bland dem som anser att bibliotekarieyrket är en semiprofession finns den amerikanska sociologen Amitai Etzioni. Etzioni är redaktör för boken *The semiprofessions and their organization* (1969) där en rad olika semiprofessioner diskuteras. En semiprofession, menar Etzioni (1969, s. v), kännetecknas av att den formella utbildningen är relativt kort (mindre än 5 år), att yrkets status har mindre legitimitet och att yrket har mindre tillgång till privilegierad kommunikation. Dessutom bygger en semiprofession på mindre specialiserad kunskap och har mindre autonomi gentemot allmänheten och de "riktiga" professionerna. Semiprofessionerna skapar i allmänhet inte kunskap, men förmedlar eller applicerar kunskap. De semiprofessionella har mindre kontroll över sitt arbete och är till större utsträckning beroende av överordnade än professionella. Medan de professionella kan hävda sin rätt att själva definiera sitt arbete, och allmänheten erkänner hans eller hennes större förmåga, är det svårare för semiprofessionella att få erkännande (Simpson & Simpson 1969, s. 198). Semiprofessionella är sällan involverade i situationer som handlar om liv och död (Etzioni 1969, s. xii). Dessutom domineras de allra flesta semiprofessionella yrken av kvinnor (Simpson & Simpson 1969, s. 197, Hellberg 1989, s. 179).

Den norske biblioteksforskaren Johan Olaisen tar upp frågan om semiprofessioner i artikeln "Bibliotekarie – profesjon eller semi-profesjon" (1988). Han menar att den viktigaste skillnaden mellan en profession och en semiprofession är att en profession har en systematisk kunskapsbas som bygger på forskning, en kunskapsbas som ger både intern och extern kognitiv auktoritet (1988, s. 59, 67). Och det är just där att han anser att bibliotekarier har ett problem: det verkar vara svårt för bibliotekarier att definiera sin professionella roll (Olaisen 1988, s. 61). Olaisen menar att bibliotekarieyrket inte har någon klar och tydlig teoriförankring; yrket har inte någon kunskapsbas som kan ge auktoritet gentemot andra yrkesgrupper och samhället i allmänhet. Dessutom saknas det

forskning, etiska regler och en filosofi för yrket, och resultatet blir att det är oklart vad bibliotekariers kunskapsbas egentligen är och vad som är specifikt för yrket. Han skriver att bibliotekarier inte heller har rätt professionell hållning för att hålla sig à jour med utvecklingen inom ämnets egen forskning. Det saknades (när artikeln skrevs) en forskningsbaserad utbildning i stora delar av Norden och Olaisen menar att bibliotekarietutbildningen överhuvudtaget var för kort och praktisk (framförallt i Sverige) för att räknas som en professionell utbildning (Olaisen 1988, s. 63).

Slutsatsen Olaisen drog för 20 år sen var att bibliotekarieryrket i Norden tillhörde semiprofessionerna även om den hade vissa förhoppningar på att bli en profession. Han ansåg att det fanns fyra viktiga element i en eventuell professionaliseringsprocess för bibliotekarier:

- 1) Forskning inom B&I måste prioriteras
- 2) De nordiska biblioteksutbildningarna borde erbjuda en tvåårig masterexamen och en doktorsexamen inom B&I
- 3) Flera duktiga professionella icke-bibliotekarier från angränsande fackområden måste rekryteras till yrket och utbildningen
- 4) Större vikt skulle läggas på service management, på att tillfredsställa kundernas behov (Olaisen 1988, s. 66-67).

Även på 1990-talet har tanken på bibliotekarieryrket som semiprofession fortsatt. I en rapport av en undersökning om högskolebibliotekariers framtida krav på kompetens (genomförd vid Sveriges Lantbruksuniversitet) konstaterar Cecilia Frank och Gunnar Hede (1993) att den professionella kompetensen bygger på en helhet som förvärvas och utvecklas under lång tid. Teoretisk utbildning, en viss yrkeserfarenhet, specifika normer och en speciell ställning i arbetslivet är alla delar av helheten och Frank och Hede ifrågasätter om bibliotekarier har tillräcklig kontroll över verksamheten och utbildningen, och tillräckligt med gemensamma normer, för att anses vara en profession (Frank & Hede 1993, s. 11). Baserad på sina resultat från intervjuer och enkäter drar författarna slutsatsen att yrket är en semiprofession, men att det i vissa avseenden är på väg mot en tydligare professionalisering. Bland annat påpekar Frank och Hede att yrkeskåren går mot att bli en mer homogen grupp där en gemensam utbildning utgör basen (drygt hälften av bibliotekarierna som deltog i undersökningen hade en utbildning från Bibliotekshögskolan). Forskningsanknytning, gemensamma normer och etiska regler utvecklas också allt mer. Samtidigt ansåg Frank och Hede att högskolebibliotek även i framtiden skulle fortsätta att rekrytera personer med annan akademisk bakgrund än B&I (Frank & Hede 1993, s. 80-81).

Mycket av det som Olaisen och Frank och Hede rekommenderade för bibliotekarieryrket har också skett. Det finns nu en forskarutbildning inom B&I på många platser i Norden och efter högskolereformen 1993 har en tvåårig magisterutbildning blivit en standardutbildning för bibliotekarier i Sverige. Det kan till viss del vara därför som frågan om bibliotekarieryrket är en semiprofession eller profession inte längre är aktuell i samma utsträckning. Istället har fokus skiftat mot hur bibliotekarier konkurrerar med andra yrkesgrupper och vilka strategier som bibliotekarier kan använda sig av för att stärka sin roll.

Andrew Abbott skriver i en artikel från 1998 att det är helt meningslöst att diskutera om bibliotekarieyrket är en profession eller semiprofession. Han ifrågasätter om det verkligen är så att semiprofessionerna kommer att utvecklas till professioner såsom vissa forskare hävdar, och menar att bibliotekarieyrket fortfarande befinner sig på samma nivå som för ett sekel sedan. Det som är viktigt är inte yrkets status som profession utan yrkets relation till arbetet bibliotekarier utför, menar Abbott. Istället för att drömma om att bli en "riktig" profession är det bättre att tänka på hur bibliotekariers arbete kommer att utvecklas och vilka konsekvenser detta kommer att medföra för yrket (Abbott 1998, s. 431-432). Abbott rekommenderar att bibliotekarier satsar på flexibilitet, även om detta innebär en viss förlust av identitet, autonomi och monopol för yrket. Istället för att försöka uppnå de traditionella kriterierna för en profession bör bibliotekarier ta vara på yrkets fördelar (dvs. de egenskaper som gör att yrket oftast inte anses vara en profession) och fokusera på att bli generalister som kan komma med lösningar även när omständigheter förändras. Bibliotekarier rekommenderas att ta till sig den nya tekniken men även att införliva yrkesverksamma som underhåller denna teknologi för att kunna överleva (Abbott 1998, s. 442).

4.2.2 Konkurrens och strategier

I *The system of professions* skriver Andrew Abbott om bibliotekarieyrket i USA ur ett historiskt perspektiv och fokuserar på konkurrens. Han menar att bibliotekarier tidigare inte har mött någon större konkurrens från andra yrken. Däremot konkurrerar bibliotekarier med klienterna – biblioteksanvändarna – framförallt på högskolebibliotek. Bibliotekarier är i princip specialister på att diagnostisera (se avsnitt 4.1.2). Genom att hävda jurisdiktion över uppgiften att diagnostisera klientens problem (i detta fall informationsbehov) och dessutom avgöra vilken information som är relevant för klienten, kan bibliotekarierna skapa ett konkurrensförhållande gentemot användaren (Abbott 1988, s. 223-224).

Teknologiska framsteg har oftast setts som ett hot mot bibliotekarieyrket men hittills har de istället i många fall visat sig vara en möjlighet. Exempelvis har introduceringen av mikrofilm, vilket ansågs vara ett hot eftersom vem som helst då kunde skaffa sitt eget bibliotek, lett till en ökning av informationsmängden och lagring av olika typer av dokument vilket har ställt högre krav på katalogisering och referensarbete (Abbott 1988, s. 219-220). Datoriseringen av biblioteken har gjort att många rutinsysslor som hade låg status togs över av andra yrkesgrupper på biblioteket vilket också upplevdes som positivt av bibliotekarierna (Abbott 1988, s. 224).

B&I-forskaren Lena Olsson menar att förändringar i informationstekniken kan medföra ökad konkurrens för bibliotekarier från t.ex. informationsmäklare (Olsson 1992, s. 60). När informationstekniken blir mer användarvänlig kan den utnyttjas av ämnesspecialister som inte har bibliotekarieutbildning. En strategi för att bekämpa detta är att undanhålla användare kunskaper om hur dessa informationssystem fungerar och därmed säkra bibliotekariernas kontroll över detta kompetensområde (Olsson 1992, s. 64).

Olsson har skapat en modell över vilken typ av expertis en bibliotekarie skulle kunna använda sig av för att stärka sin jurisdiktion. Hennes modell presenteras i en artikel i boken *Biblioteken och framtiden* (Seldén red. 1992) samt i hennes avhandling *Det*

datoriserade biblioteket: maskindrömmar på 70-talet (1995), framlagd inom Tema Teknik och social förändring vid Linköpings universitet. Modellen utgår från två motsatsförhållanden: form vs innehåll och generalist vs specialist (Olsson 1992, s. 68; 1995, s. 235). Olsson menar att en bibliotekarie kan sträva efter att bli generalist eller specialist inom antingen form (kunskapsorganisation) eller innehåll (ämneskunskaper) och identifierar fyra övergripande professionella strategier:

1) Ämnesspecialisten: En bibliotekarie som är ämnesspecialist skaffar sig mycket specifika ämneskunskaper inom ett avgränsat område. Hon konkurrerar med kunden om ämneskompetens och riskerar att utveckla en alltför smal kompetens. För att kunna lyckas med denna strategi måste bibliotekarien ha någon form av kontroll, t.ex. över teknologin, för att kunna försvara sin jurisdiktion mot kunden.

2) Informationsadministratören: Bibliotekarien har mer generella ämneskunskaper i kombination med administrativ kunskap om informationsstrategier. Hon är specialist på informationssökning men kan också utvärdera informationen som återvinns. Problem kan uppstå om informationssystem blir så lätta att använda att specialister inom ämnet själva kan söka och bibliotekariens roll riskerar därmed med att bli överflödig.

3) Datafilsproducenten: Denna typ av bibliotekarie är specialist på teknisk produktion och skapar t.ex. datafiler med specialiserad information. Hon konkurrerar med efterföljarna till dagens förlag och dataproducenter. Hennes roll säkras genom att hon är en del av kundens organisation.

4) Informationssystemdesignern: Bibliotekarien producerar och administrerar informationssystem. Konkurrenterna är andra systemproducenter på marknaden (Olsson 1992, s. 68-69).

Olsson drar slutsatsen att en satsning på ämneskompetens som strategi för att upprätthålla en expertroll är förutbestämd att misslyckas. Bibliotekarier kan bara ha en mycket ytlig kunskap i ett fåtal ämnen och med tanke på vetenskapernas ständigt pågående specialisering är det omöjligt för informationsspecialister att vara helt insatta i forskarnas ämnesområden (Olsson 1995, s. 233-234).

Olsson ansåg 1995 att fulltextdatabaser på datorn skulle bli den främsta informationskällan för forskare i framtiden, en utveckling som också verkar ha ägt rum. Hon menade att under dessa förutsättningar skulle vissa bibliotekarier kunna sadla om till systemdesigners eller informationsadministratörer men att de flesta skulle fortsätta att "utöva en vittrande expertis på teknikens villkor snarare än att bemästra den" (Olsson 1995, s. 236).

En möjlig strategi som Lena Olsson *inte* tog upp är en som vi kommer att titta lite närmare på: att fokusera på att lära ut informationssökning till andra. Med andra ord, en satsning på bibliotekariens pedagogiska roll.

4.2.3 Högskolebibliotekariers förändrade roll

Olof Sundin har de senaste åren skrivit en rad artiklar om bibliotekariers professionella expertis med fokus på informationskompetens och utvecklingarna inom informations- och kommunikationsteknik (IKT) (Sundin 2005, 2006, 2008). Sundin argumenterar att de förändrade förutsättningarna inom IKT har lett till att högskolebibliotekariernas situation har ändrats radikalt. Idag har nästan alla tillgång till information via nätet och användare behöver inte längre känna till komplexa kommandospråk för att kunna söka information. Biblioteket har därmed tappat sitt monopol som informationsförmedlare (Sundin 2006, s. 82). Samtidigt har studenternas självständiga lärande blivit allt viktigare inom utbildningen och därmed har förmedlingen av kunskaper om hur man söker, utvärderar och använder information också fått en större roll (Sundin 2005, s. 109-110). Studenternas rätt till informationskompetens är till och med fastställt i lag: enligt Högskolelagen (SFS 1992:1434) ska utbildning på grundnivå ge studenterna "förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar" samt "förmåga att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå". Bibliotekariernas professionella expertis inriktar sig därför mer och mer på pedagogik. Istället för att sköta informationssökning åt användare ska bibliotekarierna nu satsa på att lära användare att hitta information själva (Sundin 2006, s. 78).

Sundin anser att det finns två olika sätt att se på bibliotekariers växande pedagogiska roll. Dels kan man diskutera hur den pedagogiska rollen har tagit en central plats i bibliotekariers professionella expertis p.g.a. förändrade förutsättningar inom IKT och det växande antalet studenter. Men man kan också se skapandet av begreppet "informationskompetens", och den nya rollen som bibliotekarierna därmed har fått, som en strategi för att höja bibliotekarieyrkets status. Dessa två olika synsätt är inte motsägelsefulla; de förstärker varandra, menar Sundin (2008, s. 26-27).

Sundin menar att professionell kunskap är någonting som konstruerats socialt och som är föränderligt. Legitimitet händer inte av sig själv utan är någonting som professionerna själva aktivt kan bidra till (Sundin 2006, s. 84). Det pågår en ständig förhandling med omgivningen om bibliotekariers expertis. Ett sätt att påverka denna förhandling är genom att kommunicera, att nå ut med bibliotekariers professionella kunskaper (Sundin 2008, s. 40). Det exempel som Sundin använder sig av är webbaserad användarundervisning. De olika förhållningssätt som denna form av undervisning för fram kan vara ett sätt att artikulera bibliotekariers kunskapsanspråk, menar Sundin (2005, s. 110). IKT kan därmed vara ett verktyg som bidrar till en omförhandling av yrkets professionella expertis (Sundin 2006, s. 84).

Sundin tar också upp akademiseringen av bibliotekarieyrket. Ett argument för bibliotekariers status som semiprofession har varit att det saknas en "egen" forskning som kan bidra till utvecklingen av yrkets praxis. Förändringar i bibliotekariers utbildning till en akademisk disciplin och en utveckling av B&I-forskning kan ses som ett steg på vägen mot en professionalisering av yrket och en högre status för bibliotekariernas kunskaper. Att demonstrera att det finns forskning och facklitteratur är en strategi som ett yrke använder sig av för att uppnå auktoritet som profession (Sundin 2006, s. 80).

4.2.4 Bibliotekarieryrket och status

Eftersom status är en viktig del av det teoretiska resonemanget som vi använder oss av vill vi här gå in lite närmare på några icke-teoretiska undersökningar som handlar om bibliotekarieryrkets status.

Ett problem för bibliotekarieryrket är att det påverkas av allmänhetens syn på verksamheten. Som vi diskuterade tidigare är det viktigt för en profession att ha auktoritet i samhället (Selander 1989, s. 14, Sundin 2006, s. 79). Det räcker inte att bibliotekarier tror att de är duktiga och har en viktig roll att spela i samhället om inte de potentiella klienterna håller med. Och när det handlar om status har bibliotekarieryrket problem.

Den holländske sociologen R. A. C. Bruijns (1992) genomförde i början av 1990-talet en enkätstudie bland biblioteksanvändare och icke-användare i tolv länder, de flesta i Västeuropa, där han tog upp frågor kring bibliotekariens status och image. Slutsatsen var att bibliotekarieryrkets status var mycket låg. Högskolebibliotekarier hade i allmänhet högre status än folkbibliotekarier. Men även i länder som Storbritannien, där bibliotekarier länge har strävat efter professionalisering, var högskolebibliotekarieryrkets status bland allmänheten förvånansvärt låg (Bruijns 1992, s. 45). Yrket ansågs som lågavlönat, oattraktivt och enkelt, med arbete som mest kännetecknas av rutinjobb, vilket har konsekvenser för rekrytering, menade Bruijns. De som söker sig till bibliotekarieryrket är de som känner igen sig i den stereotypa bilden och därmed är det svårt för yrket att genomgå en statushöjning. Han ansåg att de viktigaste faktorerna för att bestämma ett yrkes status är den utbildning som krävs och den grad av ansvar yrket innebär (Bruijns 1992, s. 48-49).

Två holländska utredare, Hans Prins och Wilco de Gier (1995), har på uppdrag av IFLA gjort en liknande studie av bibliotekariers image och status över hela världen, baserad på både enkäter och intervjuer med bibliotekarier. De flesta bibliotekarier ansåg att yrkets status var låg och många tyckte att det till stor del berodde på att allmänheten inte vet tillräckligt om yrket (Prins & De Gier 1995, s. 42). Bibliotekarier är osynliga. Folk har svårt att urskilja bibliotekarier från övriga som jobbar på bibliotek och det är otydligt vad bibliotekariers arbete egentligen består av (Prins & De Gier 1995, s. 31-32, 44). Liksom Bruijns ansåg Prins och De Gier att den dåliga kvaliteten på bibliotekarieutbildningarna bidrog till yrkets låga status och att den lockade fel sorts studenter (1995, s. 60). Bortsett från en förändring i utbildningen måste det satsas mer på "service" på biblioteken menade Prins och De Gier (1995, s. 60).

Den brittiske biblioteksforskaren Russell Bowden (1994), länge verksam i IFLA:s styrelse, ansåg också att bibliotekarieryrkets status var låg jämfört med yrken som räknas som "riktiga" professioner. Det beror dels på att många av de erkända professionerna (som t.ex. läkare) ägnar sig åt samhällets viktigaste frågor, om liv och död, vilket naturligtvis inte är fallet för bibliotekarier, menade han. Dessutom domineras yrket av kvinnor, vilket har stora konsekvenser för yrkets status i många länder. Han menade också att många bibliotekarier inte ser sig själva som professionella, vilket är viktigt för att yrket i allmänhetens ögon ska bli betraktat som en profession (Bowden 1994, s. 29-31). Liksom Prins och De Gier ansåg Bowden att ett grundläggande problem för bibliotekarieryrket är att det råder oenighet inom yrkeskåren om vad yrket egentligen

innebär och hur det ska definieras. Det är omöjligt att höja yrkets status om inte en gemensam yrkesprofil formuleras och biblioteksorganisationerna blir starkare menade Bowden (1994, s. 31-32).

4.3 Sammanfattning

Det finns två olika övergripande sätt att forska kring professioner. Inom traditionell professionsforskning (det "essentialistiska" synsättet) beskriver man olika kriterier som krävs för att ett yrke ska kunna anses vara en profession och använder sig av dessa kriterier för att studera olika yrkesgrupper. Inom "nyweberiansk" professionsforskning ligger fokus istället på professionaliseringsprocessen: hur ett yrke försöker hävda sig som profession.

Professioner utvecklas inte oberoende av världen runt omkring. Den amerikanska sociologen Andrew Abbott ser professioner som delar av ett system för fördelning av arbete. Hans forskning fokuserar på hur olika yrkesgrupper inom samma arbetsområde påverkar och konkurrerar med varandra genom att använda sina abstrakta kunskaper. En förändring i en grupps arbetsuppgifter eller jurisdiktion kan påverka hela systemet.

Inom B&I handlade professionsforskning på 1980- och början av 1990-talet framförallt om frågan huruvida bibliotekaryrket kan anses vara en profession. De flesta forskare ansåg att bibliotekaryrket var en semiprofession därför att yrket saknade auktoritet, en tydlig professionell roll och en tillräckligt lång utbildning. På senare år har fokus skiftat till olika strategier som kan användas av bibliotekarier för att hävda sin jurisdiktion och professionella expertis gentemot användare och samhället i allmänhet. Bland strategierna nämns en möjlig roll för högskolebibliotekarien som "ämnesspecialist" vilken inte verkar ha fått något större genomslag. Istället har bibliotekariens pedagogiska roll (att lära användare hur de kan söka själva) blivit allt viktigare.

Ett problem för bibliotekaryrket är att yrkets status är låg vilket gör det svårt för yrket att få auktoritet i samhället. Undersökningar visar att allmänheten inte vet vad en bibliotekarie gör och vad yrket går ut på. För att höja yrkets status behövs det en gemensam kunskapsbas och yrkesprofil, menar flera utredare.

5 Metod

I metodavsnittet presenterar vi varför vi har valt att göra en kvantitativ undersökning, hur vi har gått tillväga med population och urval samt redovisar för pilotstudie och webbenkät. Slutligen tar vi upp hur de data som samlats in bearbetats och analyserats.

5.1 Metodval, population och urval

I denna uppsats använder vi oss av en kvantitativ enkätundersökning med fasta svarsalternativ och några mer öppna frågor för att försöka få svar på våra frågeställningar. Anledningen till att vi valde en kvantitativ metod var att vi ville göra en kartläggning över hur stort antal högskolebibliotekarier som har "rätt" ämneskompetens för jobbet. Vi ville veta vilka uppfattningar det finns om ämneskompetens men också hur vanliga dessa uppfattningar är bland bibliotekarier. Dessutom ville vi kunna jämföra och se samband mellan resultaten på olika frågor i vår studie samt kunna jämföra resultaten med andra studier.

När vi började vår studie var vi intresserade av alla yrkesverksamma högskolebibliotekarier i Sverige. Genom Statistiska centralbyråns (SCB) rapport över forskningsbibliotek 2006 fick vi reda på hur många högskole- och universitetsbibliotek det finns i Sverige samt fick fram ganska aktuella siffror på hur många bibliotekarier som jobbar där. Enligt SCB:s statistik (2006, s. 38) fanns det år 2006 1086 helårsanställda bibliotekarier fördelade på 39 högskole- och universitetsbibliotek i Sverige. Då vi tyckte att dessa siffror var höga valde vi att avgränsa vår undersökning geografiskt till en region, Skåne. Vi valde Skåne därför att det finns olika typer av högskolor och universitet i länet och att vi därmed får både variation och ett hanterbart antal respondenter. Vår population är således alla högskolebibliotekarier i Skåne. Högskolan i Kristianstad, Lunds universitet, Malmö Högskola och Sveriges Lantbruksuniversitet (som har utbildningssäten i Alnarp och Flyinge) har tagits med i undersökningen. På biblioteken vid dessa lärosäten arbetar enligt SCB:s statistik (2006, s. 38) sammanlagt runt 200 bibliotekarier. Eftersom detta var ett lagom stort antal för en undersökning av detta slag valde vi att göra en totalundersökning (Ejlertsson 2005, s. 18).

5.2 Genomförande av undersökningen

Vi hade inte tillgång till någon exakt lista över alla högskolebibliotekarier i Skåne och därför inhämtade vi själva materialet från bibliotekens hemsidor. Alla bibliotek i vår undersökning hade en hemsida med förteckning över personal inklusive yrkestitel och e-

postadress. Vi valde att lägga till alla som hade titeln "bibliotekarie". Efter en diskussion valde vi bort personer med titeln "bibliotekschef" om det inte tydligt framgick från beskrivningen att denna också jobbade med bibliotekarieuppgifter. Andra yrkeskategorier, såsom biblioteksassistenter och IT-ansvariga, valde vi också bort. I vår slutgiltiga lista över högskolebibliotekarier fanns 195 namn och e-postadresser samlade och vi skickade ut enkäten till samtliga.

I vår enkät ställde vi frågor om respondenternas ämnesbakgrund, B&I-utbildning och nuvarande jobb samt frågor om deras uppfattning av ämneskompetensens betydelse för högskolebibliotekarier. Dessutom lämnade vi plats för kommentarer. Vi använde oss av webbenkätprogrammet "Mamut Online Survey" (<http://www.mamut.com/se>) för att skicka ut enkäten elektroniskt. Via Mamut skickades en länk till webbplatsen med enkätfrågorna till respondenterna. Mamut registrerade sedan vilka som hade svarat samt sparade svaren i en databas. Vi ställde även in programmet så att det skickade ut påminnelser med länken till dem som inte hade svarat vid första utskicket.

Fördelarna med en webbenkät är att det inte kostar något att skicka ut, att man kan skicka ut många enkäter samtidigt, att respondenterna i lugn och ro vid sin egen dator kan fylla i enkäten samt att respondenterna inte blir påverkade av oss som ställer frågorna, vilket kan vara fallet vid intervjuer. Nackdelarna med en webbenkät är att den är lätt att bortse från, vilket kan leda till bortfall. En nackdel med enkäter i allmänhet är att de inte ger någon möjlighet till frågor, varken från vår (upphovsmännens) eller från respondenternas sida. Om någon har problem med att uttrycka sig i skrift eller har svårt med formulär är enkätformen inte den ideala (Ejlertsson, 2005 s. 11-12). Eftersom våra respondenter är högskolebibliotekarier som är vana vid datorer och att uttrycka sig i skrift uppfattar vi inte detta som ett problem i vår undersökning.

5.2.1 Pilotstudie

En pilotstudie genomfördes vecka 9. Fyra högskolebibliotekarier (dock inte från Skåne) fyllde i enkäten och gav oss kommentarer på den. Vi fick mycket konstruktiv feedback som ledde till att vi gjorde vissa små ändringar i enkäten. För det mesta handlade detta om fler svarsalternativ och förtydligande av vissa frågor.

5.2.2 Webbenkäten

Webbenkäten (bilaga 1) skickades ut den 3 mars 2008. Tidpunkten valdes för att undvika både sportlov och påsklov. Respondenterna fick ett e-postmeddelande med ett följebrev (bilaga 2) och en klickbar länk till enkäten. Följebrevet beskrev syftet med vår undersökning, att deltagande var helt frivilligt och att vi lovade att behandla alla svar konfidentiellt. Eftersom vi via Mamut kunde se vem som hade svarat (eller i alla fall från vilken e-postadress) kunde vi inte lova full anonymitet. Respondenterna fick en vecka på sig att svara på enkäten. Fyra enkäter studsade tillbaka med ett automatiskt meddelande att respondenterna var föräldralediga eller på semester under vår undersökningsperiod. Dessa personer togs bort från inviteringslistan så att de skulle slippa få ett påminnelsebrev. En av dessa respondenter svarade på enkäten ändå.

Efter sex dagar hade vi fått tillbaka 72 ifyllda enkäter. Mamut skickade då automatiskt ut ett påminnelsebrev till alla som inte hade svarat. Samtidigt förlängde vi

undersökningsperioden med två dagar. Efter denna första påminnelse fick vi ytterligare 24 svar. Sista dagen, den 12 mars, skickade vi ut en sista påminnelse som resulterade i 11 svar. Totalt fick vi tillbaka 107 ifyllda enkäter.

5.2.3 Bortfallsanalys

Svarsfrekvensen på vår enkät blev 55 % (107 svar av 195 möjliga). Vi har därmed ett externt bortfall på 45 %. Vad detta beror på är svårt att veta. Vi kan gissa på att bibliotekarier har mycket att göra och att vissa inte hade tid att svara på en relativt lång enkät. Andra öppnade enkäten men lämnade inte in ett svar. Dessa personer kanske inte kände igen sig i frågorna. Vi misstänker också att vissa kan ha haft tekniska problem. Efter första påminnelsebrevet fick vi e-postmeddelanden från två respondenter som hade svarat på enkäten men ändå fått en påminnelse, vilket betyder att vi inte fick ett ifyllt svar. Vi skrev då till en rad i slutet av enkäten för att påminna respondenterna att trycka på "klar" och vänta på en bekräftelse att enkäten hade skickats iväg. Tyvärr är det omöjligt för oss att avgöra hur många som hade tekniska problem. Det går inte att urskilja dem från de respondenter som öppnade enkäten och sen bestämde sig för att inte svara (eller tänkte svara senare och glömde bort det). Vi misstänker däremot inga stora tekniska problem. Totalt sett var svarsfrekvensen väldigt liknande mellan universitet (55,5%) och högskolor (52,5%) dock kunde vi se att svarsfrekvensen var högre från de mindre institutionerna (Högskolan i Kristianstad och SLU) än från de stora (Lunds universitet och Malmö högskola).

Med ett externt bortfall på 45 % kan vi inte prata i definitiva termer om alla högskolebibliotekarier i Skåne i vår analys. Däremot har vi fått tillräckligt med svar för att kunna göra en statistisk analys och för att få en bra fingervisning om trender och tendenser.

5.3 Bearbetning och analysering av data

Enkäterna som vi fick in via Mamut skrev vi ut på papper. Därefter överförde vi för hand rådatan till ett Exceldokument. Vissa svar kodades om redan från början och finns inte registrerade i originalform i Exceldokumentet. Vi har sedan behandlat våra kvantitativa data med hjälp av funktionerna histogram och beskrivande statistik i Excel. Alla kommentarer och svar på öppna frågor kopierades från de ifyllda enkäterna på Mamut och samlades i ett Worddokument.

Eftersom vi ville veta om ämnesbakgrund och ämneskompetens påverkade bibliotekariernas syn på ämneskompetensens betydelse var ett viktigt första steg i vår analys att kategorisera respondenter utifrån deras ämneskompetens för jobbet. För att förenkla enkäten, och för att undvika att respondenterna svarade på olika frågor med olika jobb i tanken, valde vi att bara fråga om respondenternas *nuvarande* jobb. För att få en uppfattning om vilken ämneskompetens varje enskild respondent hade gjorde vi en ämneskompetensbedömning och delade in respondenterna i fyra olika grupper (se avsnitt 6.1 för en förklaring av hur vi gick tillväga). Denna ämneskompetensbedömning var avgörande för att kunna se samband mellan hur mycket ämneskompetens respondenterna hade och hur de svarade på de olika frågorna i enkäten.

Resultaten av de flesta av våra frågor presenteras i stapeldiagram- eller tabellform. En sak som vi fick ta ställning till när vi gjorde både ämneskompetensbedömningen och andra analyser där vi använder oss av olika mindre kategorier var huruvida vi skulle använda procent för att redovisa våra resultat. Är kategorierna små eller väldigt olika i storlek kan procent vara missvisande. Å andra sidan är det väldigt svårt att jämföra svaren för de olika ämneskompetenskategorierna om man inte använder procent. Vi har därför till stor del valt att använda procent i diagrammen med några få undantag. Eftersom vi på de allra flesta frågor har fått ett relativt litet internt bortfall har vi valt att inkludera bortfallet i uträkningen av procent. Däremot redovisar vi inte för bortfallet med staplar i diagrammen. Det betyder att svaren i diagrammen inte alltid når upp till 100 %.

Bortsett från att presentera tabeller och diagram av våra kvantitativa resultat påbörjade vi också en analys av kommentarerna som vi fick i vår enkät. Vi läste igenom alla kommentarer och hittade olika teman, som vi presenterar – tillsammans med exempel – i avsnitt 6.3. Kommentarererna visade sig vara ett viktigt och intressant komplement till vår kvantitativa studie.

När vi väl hade samlat in all data och redovisat för resultaten för varje enskild fråga påbörjade vi en mer allmän analys (se avsnitt 7.1). Den första analysen vi gjorde var väldigt resultatnära. Vi sammanfattade resultaten av våra enkätfrågor, jämförde svaren på olika frågor med varandra, använde oss av kommentarer för att illustrera olika uppfattningar och försökte svara på våra fyra första frågeställningar. Samtidigt jämförde vi våra resultat med andra studier som vi har nämnt i vår litteraturgenomgång för att få en bredare kontext.

Sedan fortsatte analysen genom att resultaten sågs ur ett mer teoretiskt perspektiv (se avsnitt 7.2). Vi försökte sätta in vår undersökning i ett professionsteoretiskt perspektiv utifrån de olika faktorer som vi tog upp i vårt teorikapitel (kapitel 4) och försökte samtidigt svara på vår sista mer teoretiskt inriktade frågeställning (“Hur passar ämneskompetens in i bibliotekarieyrkets professionaliseringsprocess?”).

6 Resultat

I vår resultatredovisning redovisar vi för varje fråga i vår undersökning och ställer vissa frågor mot varandra. Dessutom diskuterar vi en del kommentarer som vi anser är intressanta för vår undersökning.

En viktig del i vår resultatredovisning och analys är att kunna se samband mellan ämnesbakgrund och åsikter om ämneskompetens och bibliotekarieyrket. Därför har vi utarbetat en bedömningsskala för ämneskompetens för bibliotekariernas nuvarande jobb.

6.1 Bedömning av ämneskompetens

För att kunna svara på våra frågeställningar var det viktigt att vi bedömde varje respondents ämneskompetens med hänsyn till dennes nuvarande jobb. Vi gick därför igenom varje ifylld enkät och gjorde en helhetsbedömning. I vår bedömning använde vi oss av svaren på följande frågor:

- Fråga 9: Vilka ämnen, utöver B&I, har du läst vid högskola eller universitet?
- Fråga 10: Har du en examen i något annat ämne än B&I?
- Fråga 11: Jobbar du med ett eller flera specifika ämnesområde/n på ditt nuvarande jobb? Om ja, vilket/vilka?
- Fråga 12: Jobbar du som ämnesbibliotekarie/kontaktbibliotekarie?
- Fråga 15a: Hur mycket ämneskunskaper, inom ämnen som du jobbar med nu, hade du innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?
- Fråga 15b: Känner du att du hade tillräckligt med ämneskunskaper inom ämnen du jobbar med nu, innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?
- Fråga 17b: Hur mycket tror du att dina ämneskunskaper (i andra ämnen än B&I) spelade in när du fick ditt nuvarande jobb?
- Fråga 18: Känner du att du använder dig av din ämneskompetens förvärvat genom tidigare studier i ditt nuvarande jobb?

De allra viktigaste frågorna för vår bedömning var fråga 9, fråga 11 och fråga 15a men de andra frågorna i listan beaktades också. Dessutom tittade vi på svaren på fråga 20 ("Har du på annat sätt än tidigare studier förvärvat ämneskompetens i andra ämnen än B&I?") för att se om respondenterna hade förvärvat ämneskompetens på ett annat sätt än genom tidigare studier, vilket kunde ha konsekvenser för vår bedömning.

Det första vi gjorde var att sälla bort alla respondenter som hade svarat att de inte jobbade med ett särskilt ämne (hade en respondent skrivit att hon inte jobbar med ett specifikt ämne har vi accepterat detta och har inte gjort någon vidare bedömning). Denna kategori respondenter var ganska stor eftersom det finns många inom UB och Biblioteksdirektionen vid Lunds universitet som jobbar med tjänster snarare för ämnen. I diagrammen benämns denna kategori "inget ämne".

Sedan tittade vi på de övriga respondenterna. Vi bestämde oss för att använda oss av en femgradig betygsskala, där 1 representerade "ingen" och 5 "mycket", för att utvärdera ämneskompetensen eftersom respondenternas egen uppfattning av sina ämneskunskaper (fråga 15a) utgick från en femgradig skala. Alla respondenter fick två betyg: ett baserades på respondenternas egen bedömning av ämneskunskaper innan de började jobba (främst fråga 15a) och ett betyg representerade vår bedömning baserad på alla frågor listade ovan (men främst fråga 9 och fråga 11).

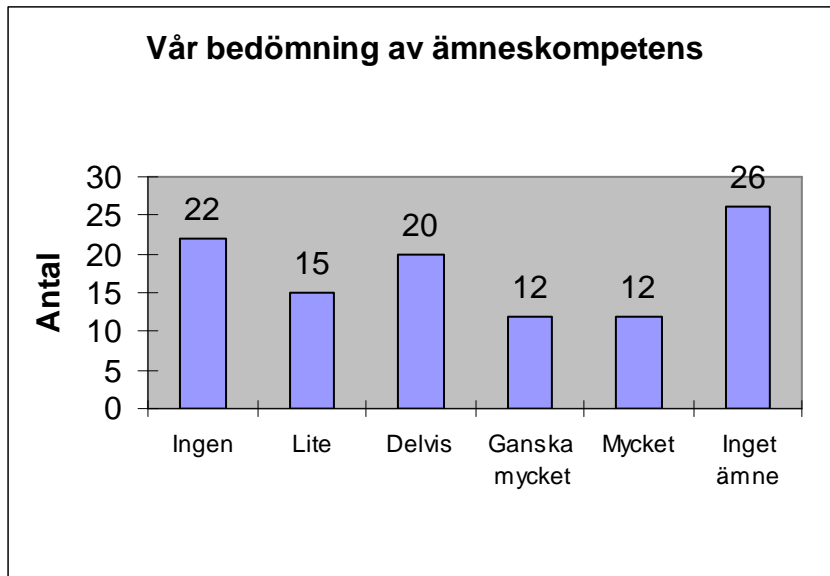
Ibland var betygssättningen självklar. Vissa respondenter hade väldigt specifika och djupgående kunskaper som de också använde på jobbet. Det kunde t.ex. handla om någon som jobbade med medeltida handskrifter och hade läst latin och medeltidshistoria i flera år (exemplen i detta stycke är påhittade för att inte utpeka enskilda bibliotekarier). Dessa respondenter fick betyg "5" av oss. Det var inte heller svårt att identifiera dem som inte hade någon ämneskompetens för jobbet. En respondent som hade läst litteraturvetenskap men jobbade med medicin skulle självklart få "1" som betyg. Hade man en bakgrund inom ämnesområdet men inte läst det specifika ämnet man jobbade med (t.ex. läst litteraturvetenskap men jobbade med något annat ämne inom humaniora) fick man "2" i betyg. Respondenter som hade vissa specifika kunskaper och delvis jobbade med dessa fick en "3" (ett exempel kunde vara en bibliotekarie som hade läst mycket engelska och som jobbade med många olika språk, däribland engelska). Respondenter som fick en "4" hade en bra ämnesbakgrund för jobbet men inte alldeles perfekt. Där hamnade respondenter som t.ex. hade läst mycket inom ett visst ämnesområde men inte hade det specifika ämnet de nu jobbade med som huvudämne (t.ex. någon som har läst en utbildning i biologi innehållande en del kemi och som nu jobbar med kemi).

Respondenternas egen bedömning av ämneskompetens baserades nästan helt på fråga 15a, som alltså utgick från en femgradig skala. Sen jämförde vi resultaten – deras betyg och våra. Oftast stämde de bra överens men ibland fick vi diskutera lite längre för att komma fram till en slutsats. Där vi var tveksamma använde vi oss av vår egen bedömning. Respondenterna fick då en slutgiltig bedömning och hamnade i en av fem olika kategorier från "ingen" till "mycket" plus kategorin "inget ämne".

Vi är medvetna om att bedömningen av ämneskompetens är subjektiv men vi ansåg att det här var det bästa sättet att utvärdera kompetensen för att kunna svara på våra frågeställningar. Vi kände att vi inte helt kunde förlita oss på respondenternas egen syn på sin ämneskompetens innan de började jobba eftersom olika personer har olika sätt att bedöma detta.

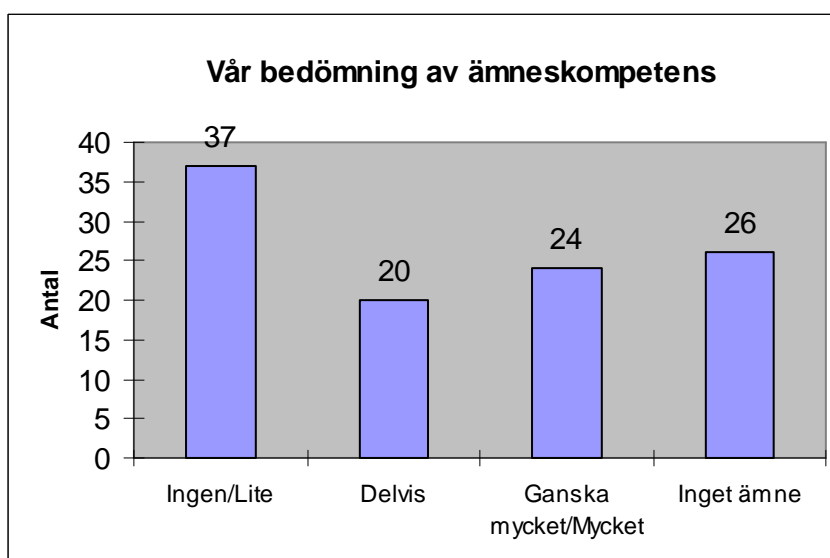
Diagram 1 visar fördelningen av vår bedömning:

Diagram 1. Vår bedömning av ämneskompetens – 6 kategorier

Vi ansåg att sex kategorier var för mycket att jobba med i en analys och valde därför att slå ihop kategorierna 1 (Ingen) och 2 (Lite) och kategorierna 4 (Ganska mycket) och 5 (Mycket) såsom vi presenterar det i Diagram 2. Kategori 3 “delvis” och kategorin “inget ämne” ändrades inte.

Diagram 2. Vår bedömning av ämneskompetens – 4 kategorier

Enligt vår slutgiltiga bedömning finns det 37 bibliotekarier (34,6 %) som har ingen eller lite ämneskompetens för jobbet, 20 (18,7 %) som har “delvis” ämneskompetens och 24 (22,4 %) som har ganska mycket eller mycket ämneskompetens. 26 respondenter (24,3

%) svarade att de inte jobbade med ett särskilt ämne. I resten av resultatredovisningen kommer vi att kalla kategori 1 för "Lite", kategori 2 för "delvis", och kategori 3 för "mycket". Den sista kategorin (som inte har fått någon bedömning) kallar vi för "inget ämne".

6.2 Resultatredovisning

Här redovisar vi resultaten på de enskilda frågorna, i vissa fall i förhållande till ovanstående ämneskompetensgrupper. Vi har också i vissa fall tagit upp kommentarer på frågorna. Generella kommentarer diskuterar vi i avsnitt 6.3.

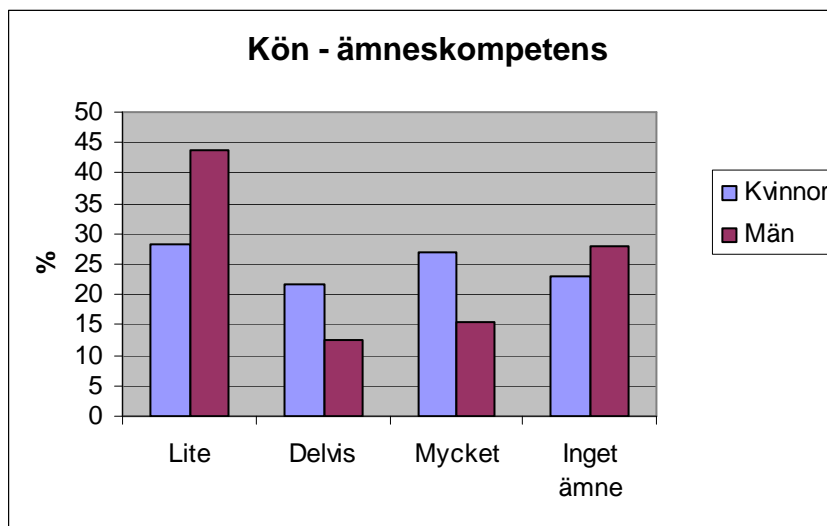
Fråga 1: Kön

Tabell 1. Könsfördelning

Kön	Antal	%
Kvinnor	74	69,2%
Män	32	29,9%
Bortfall	1	0,9%

69,2 % av våra respondenter är kvinnor och 29,9% är män. Vi har jämfört kategorierna "män" och "kvinnor" med våra kategorier över ämneskompetens och resultaten visas i Diagram 3.

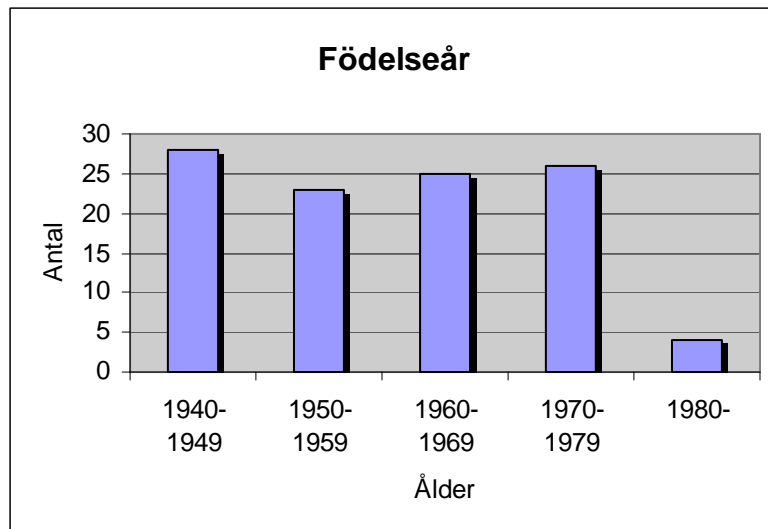
Diagram 3. Kön jämfört med ämneskompetens (Bortfall: 1)

I allmänhet finns det fler kvinnor än män som har en bra ämnesbakgrund för jobbet. 27,0 % av alla kvinnliga respondenter hamnade i kategorin "mycket" ämneskompetens. För män var motsvarande siffra 15,6 %. Hela 43,8 % av männen hade "lite ämneskompetens" om man utgår från jobbet de utför idag.

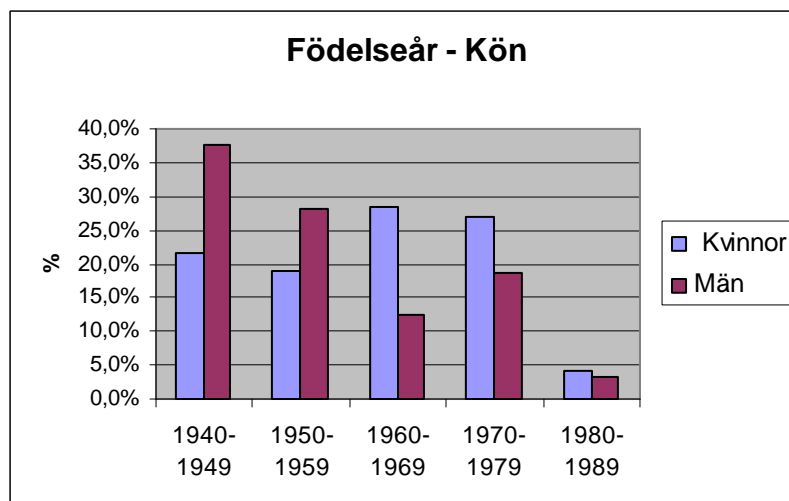
Fråga 2: Födelseår

Diagram 4. Födelseår (Bortfall: 1)

Den som var äldst i vår undersökning föddes 1942 och den yngsta föddes 1981. Medelvärdet är 1961, vilket betyder att vår genomsnittshögskolebibliotekarie i Skåne fyller 47 år i år. Som man kan se i Diagram 4 är åldersfördelningen väldigt jämn, bortsett från att det är få bibliotekarier som föddes på 1980-talet vilket inte är förvånande med tanke på dagens utbildning (minst 4 år) och det faktum att många bibliotekarier väljer yrket senare i livet (se Tabell 2).

Diagram 5. Födelseår jämfört med kön (Bortfall: 1)

En indelning efter kön visar däremot stora skillnader i åldersfördelningen (Diagram 5). 37,5 % av alla manliga respondenter föddes på 1940-talet, medan motsvarande siffra för

kvinnor är 21,6 %. Ett stort antal kvinnliga respondenter föddes mellan 1960 och 1981 (totalt 44 stycken eller 59,5 %), medan bara 11 män (34,4 % av alla manliga respondenter) föddes under samma period. Det tyder på att fler kvinnor har blivit verksamma som högskolebibliotekarier de senaste decennierna. När 1940-talisterna går i pension de närmaste åren kommer kvinnor att vara ännu mer överrepresenterade på högskolebibliotek.

Fråga 3: När bestämde du dig för att bli bibliotekarie?

Tabell 2. När bestämde du dig för att bli bibliotekarie?

När bestämde du dig för att bli bibliotekarie?	Antal	%
I grundskolan	3	2,8%
På gymnasiet	9	8,4%
Efter gymnasiet	2	1,9%
Under högskole- eller universitetsstudier	47	43,9%
Efter avslutade högskole- eller universitetsstudier	18	16,8%
Efter att har arbetat ett tag	22	20,6%
Annat	6	5,6%
Bortfall	0	0,0%

För många har valet att bli bibliotekarie kommit senare i livet. Bara 14 respondenter (13,1 %) av respondenterna hade valt yrket innan de började läsa på högskola eller universitet. Ganska många respondenter (20,6 %) svarade "efter att ha arbetat ett tag" vilket tyder på att de har haft ett annat yrke innan de sadlade om till bibliotekarie. Det tyder på att många har valt sina ämnesstudier på högskola/universitet utan att ha en karriär som bibliotekarie i åtanke.

Fråga 4: Var att bli högskolebibliotekarie ditt förstahandsval?

Tabell 3. Var att bli högskolebibliotekarie ditt förstahandsval?

Svar	Antal	%
Ja	51	47,7%
Varken eller	29	27,1%
Nej	26	24,3%
Bortfall	1	0,9%

Som tabell 3 visar, var att bli högskolebibliotekarie ett förstahandsval för nästan hälften (47,7 %) av våra respondenter, jämfört med andra typer av bibliotekarie. 24,3 % svarade "Nej", att högskolebibliotekarie inte var förstahandsvalet och många har även specificerat detta med exempelvis folkbibliotekarie eller skolbibliotekarie. 27,1 % har svarat "varken eller" och dessa respondenter har kunnat tänka sig jobba antingen på högskolebibliotek eller på någon annan typ av bibliotek.

Fråga 5: Vilken bibliotekarieutbildning eller utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) har du?

Fråga 5a: Utbildningssäte

Tabell 4. Utbildningssäte

Utbildningssäte	Antal	%
BHS, Borås	55	51,4%
Lunds universitet	32	29,9%
Umeå universitet	0	0,0%
Uppsala universitet	0	0,0%
Växjö universitet	0	0,0%
Inget	8	7,5%
Annat	12	11,2%
Bortfall	0	0,0%

55 av respondenterna (51,4 %) hade gått en bibliotekarie- eller B&I-utbildning i Borås och 32 (29,9 %) i Lund. 12 personer svarade "annat" (bl.a. studier i andra länder och internutbildningar) och 8 svarade "ingen utbildning". Inga respondenter hade gått sin utbildning i Umeå, Uppsala eller Växjö. Utbildningen i Växjö är ganska ny och vi hade inte väntat oss många respondenter från detta universitet men att det inte fanns en enda respondent med en utbildning från Umeå eller Uppsala (där B&I-utbildningar har funnits sen 1993 resp. 1995) förvånade oss.

Fråga 5b: Examen i B&I

Vi har omkodat svaren på denna fråga eftersom det framgick från kommentarerna att vissa respondenter med en internutbildning svarade "annan" och andra svarade "ingen". Resultatet presenteras i tabell 5.

Tabell 5. Examen i B&I

Examen	Antal	%
Före 1993	41	38,3%
Magister	47	43,9%
Kandidat	0	0,0%
Ingen	10	9,3%
Internutbildning	9	8,4%
Bortfall	0	0,0%

Det var ingen i vår undersökning som hade en kandidatutbildning i B&I. De allra flesta respondenter har antingen en "gammal" bibliotekarieutbildning från BHS i Borås (38,3 %) eller en magisterexamen (43,9 %). 10 personer (9,3 %) har ingen bibliotekarieutbildning alls; de är födda mellan 1942-1961, de flesta på 1940-talet. 9 personer (8,4 %) har svarat att de har en internutbildning, och åtta av dessa föddes på 1940-talet. Med andra ord, dessa bibliotekarier utgör en grupp som tillhör det gamla

systemet där bibliotekarier oftast rekryterades utan en formell B&I-utbildning. Som en bibliotekarie beskrev det: "Jag anställdes på LUB på den gamla goda tiden, dvs. jag liksom halkade in på ett bananskal!".

Tabell 6. Examen/utbildning i B&I, jämfört med ämneskompetens (Bortfall: 4).

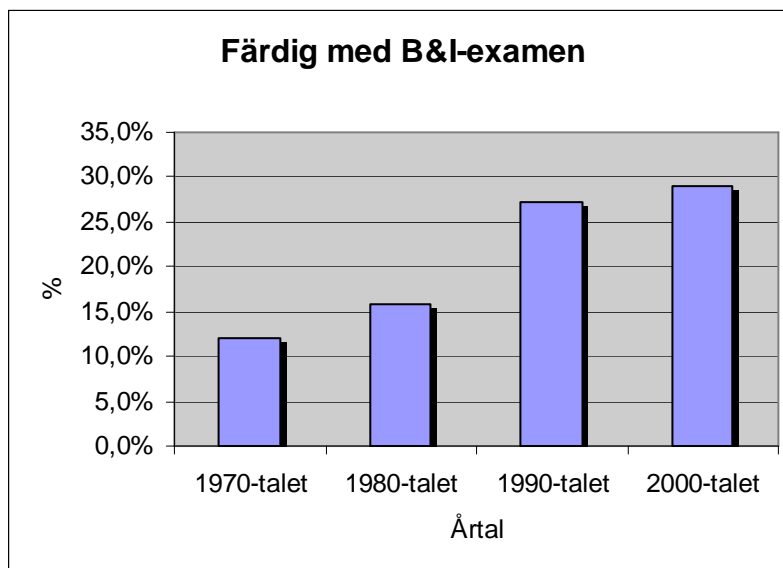
	Lite	Delvis	Mycket	Inget ämne
Före 1993	11 (26,8%)	7 (17,1%)	8 (19,5%)	15 (36,6%)
Magister	21 (44,7%)	9 (19,8%)	10 (21,3%)	7 (14,9%)
Internutbildning	2 (22,2%)	4 (44,4%)	3 (33,3%)	0 (0%)
Ingen examen	3 (30 %)	0 (0%)	3 (30%)	4 (40%)

Magisterexamen och bibliotekarieexamen innan 1993 är, som diagrammet visar, representerade i alla ämneskompetenskategorier. Hela 44,7 % av respondenterna med en magisterutbildning har lite ämneskompetens för jobbet.

Fråga 5c: Vilket år blev du färdig med din bibliotekarie- eller B&I utbildning?

På denna fråga hade vi ett stort internt bortfall. 17 personer (15,9 %) svarade inte på frågan. Bortfallet beror till stor del på att respondenter utan examen inte kunde svara på frågan. Dessutom svarade de flesta bibliotekarier med en internutbildning inte heller på frågan.

Diagram 6. Vilket år blev du färdig med din B&I-examen? (Bortfall: 17)

Tidpunkten för en avslutad bibliotekarie- eller B&I-utbildning varierade från 1972 till 2006, med en median på 1993. Diagram 6 visar en tydlig dominans av bibliotekarier som blev färdiga med sin utbildning på 1990-talet och 2000-talet, men det stora bortfallet betyder att fördelningen i diagrammet troligen inte stämmer överens med verkligheten. De som inte har svarat är i allmänhet bland de äldre och har i många fall börjat i yrket innan 1990-talet.

Fråga 6: På vilken typ av bibliotek jobbar du nu?

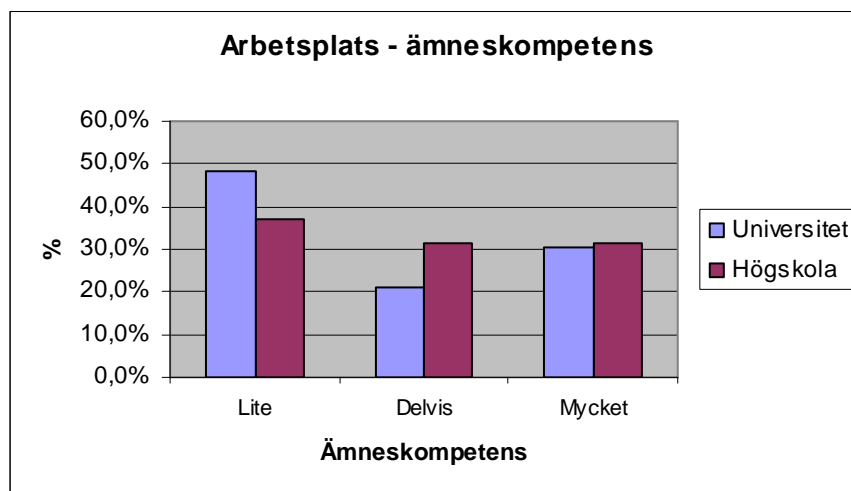
Tabell 7. På vilken typ av bibliotek jobbar du nu? (omkodade svar)

Svar	Antal	%
Universitet	86	80,4%
Högskola	21	19,6%
Bortfall	0	0,0%

Tyvär hade många respondenter inte uppfattat frågan på det sätt som vi hade menat. En del bibliotekarier på institutions- och fakultetsbibliotek svarade t.ex. "universitetsbibliotek" istället för "institutionsbibliotek" eller "annat". Vi bestämde oss därför för att koda om svaren och dela in respondenter i universitetsbibliotek (Lund, inkl. LTH, och SLU) och högskolebibliotek (Kristianstad och Malmö). I Tabell 7 kan man se att vi totalt har fått svar från 86 universitetsbibliotekarier (80,4 %) och 21 högskolebibliotekarier (19,6 %).

Vi har jämfört svaren på denna fråga med våra ämneskompetenskategorierna. På Lunds universitet finns det många som jobbar med tjänster och som därför har svarat "inget ämne", medan det finns relativt få vid de andra institutionerna och därför har vi valt att bortse från denna kategori. Diagram 7 visar resultatet.

Diagram 7. Arbetsplats jämfört med ämneskompetens (n= 81)

Det är intressant att se att det i allmänhet finns fler respondenter på högskolorna som har rätt ämneskompetens för jobbet än på universiteten, även om skillnaden inte är så stor. Eftersom högskolorna har grundats efter att det gamla systemet med ämnesspecialister som utbildades till bibliotekarie avskaffades hade vi väntat oss en större andel bibliotekarier med hög ämneskompetens vid universiteten.

Fråga 7: Vad är din officiella yrkestitel?

Här hade vi ett bortfall på 2 personer (1,9 %). Frågan var tänkt som en kontrollfråga för att försäkra oss att vi bara fångade upp bibliotekarier och inte biblioteksassistenter eller

IT-tekniker. 78 respondenter (74,8 %) svarade att deras yrkestitel är “bibliotekarie” medan 18 (17,1 %) var “förste bibliotekarie” och 9 (8,6 %) hade en annan beteckning (föreståndare, vik. bibliotekschef, områdesbibliotekarie osv.).

Fråga 8: Hur länge har du jobbat på ditt nuvarande jobb?

Tabell 8. Hur länge har du jobbat på ditt nuvarande jobb?

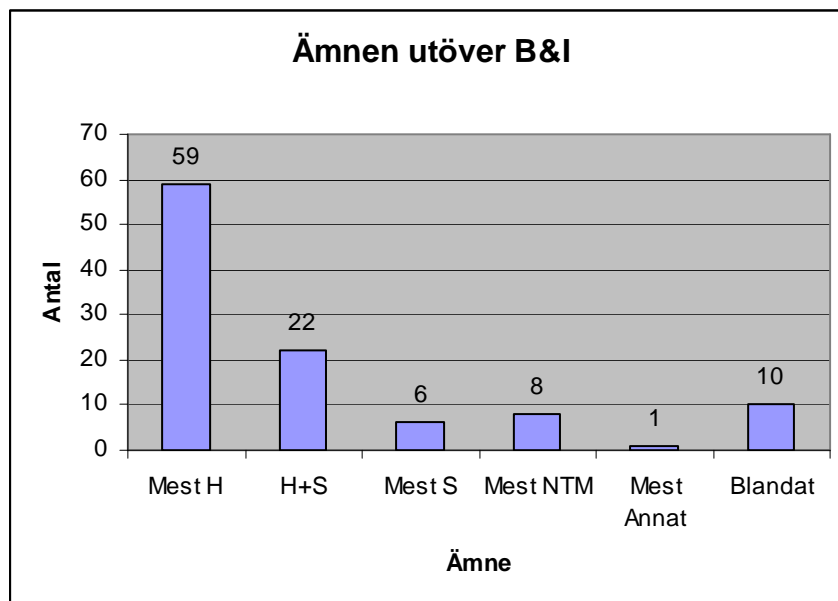
År	Antal	Procent
Mindre än 5 år	43	40,2%
5-10 år	22	20,6%
10-20 år	16	15,0%
20-30 år	12	11,2%
30+	7	6,5%
Bortfall	7	6,5%

100 personer har svarat, vilket betyder ett bortfall på 7 personer (6,5 %). Tabell 8 visar fördelningen. Den som jobbat kortast tid hade jobbat 0,5 år och den som jobbat längst tid hade jobbat i 44 år. I genomsnitt hade bibliotekarierna jobbat på samma jobb i nästan 11 år. 7 respondenter hade jobbat på samma arbetsplats i över 30 år.

Fråga 9: Vilka ämnen utöver B&I har du läst vid högskola eller universitet?

Vi valde att låta respondenterna skriva in ämnen själva. På det sättet har vi fått en detaljerad lista över vad varje respondent har läst som vi sen har använt oss av för att bestämma om de har rätt ämnesbakgrund för jobbet (se avsnitt 6.1). Samtidigt ville vi få en översikt över vad respondenterna har för ämnesbakgrund på en mer generell nivå. Vi har därför delat in respondenterna i olika kategorier beroende på vad de har läst utöver B&I.

Diagram 8. Bakgrund i ämnen utöver B&I. Mest H = mest humaniora, H+S = humaniora och samhällsvetenskap, Mest S = mest samhällsvetenskap, Mest NTM = mest naturvetenskaper, teknik eller medicin. (Bortfall: 1)

Vi gick igenom svaren på fråga 9 och gav respondenterna poäng beroende på hur många terminer de hade läst av ett ämne, från 1 poäng för mindre än 1 termin till 5 poäng för mer än 4 terminer. Alla ämnen som nämndes delades in efter ämnesområden (Humaniora, Samhällsvetenskap, Naturvetenskap osv.). Eftersom vissa ämnen kan läsas inom olika fakulteter på olika lärosäten bestämde vi oss för att använda oss av Lunds universitets fakultetsindelning som bas. Sen räknade vi ihop hur många “poäng” en respondent hade fått i de olika ämnesområdena och delade in dem i kategorier. Hade en respondent mer än en tredjedel av sina “poäng” i mer än en kategori har de hamnat i en blandad kategori. Eftersom det fanns många respondenter som har läst både humaniora och samhällsvetenskap har de fått en egen kategori (“Humaniora och samhällsvetenskap”). Diagram 8 visar fördelningen.

Som vi kan se på diagram 8 är det väldigt vanligt med en bakgrund inom humaniora. Dessutom finns det många respondenter som har läst både humaniora och samhällsvetenskap, men få som bara har läst samhällsvetenskap eller naturvetenskaper, teknik eller medicin.

Tabell 9. Ämnesbakgrund jämfört med ämneskompetens. Bakgrund i ämnen utöver B&I. Mest H = mest humaniora, H+S = humaniora och samhällsvetenskap, Mest S = mest samhällsvetenskap, Mest NTM = mest naturvetenskaper, teknik eller medicin. (Bortfall: 1)

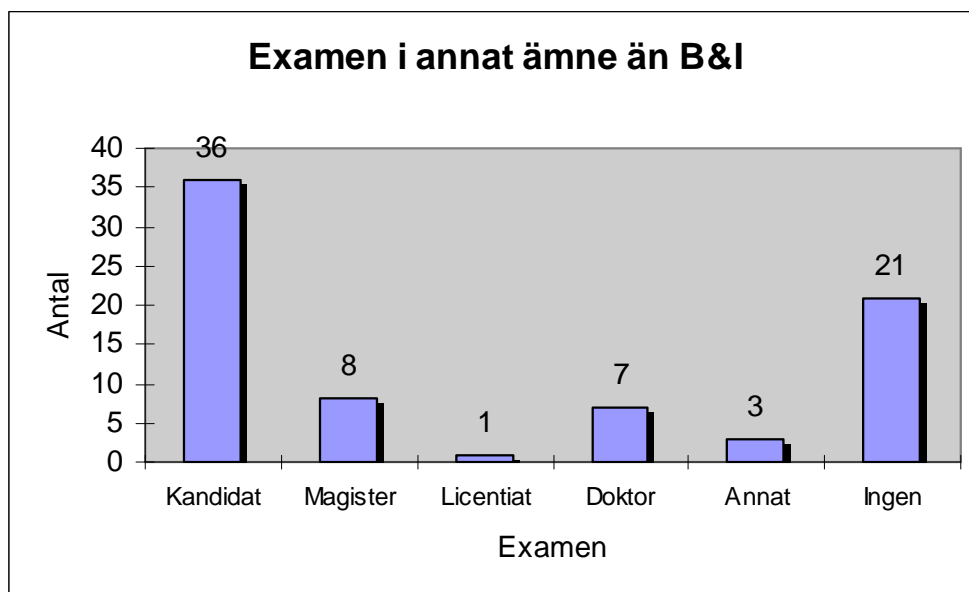
	Lite	Delvis	Mycket	Inget ämne	Totalt
Mest H	20	9	10	20	59
H+S	8	6	4	4	22
Mest S	2	2	1	1	6
Mest NTM	1	0	6	1	8
Mest Annat	0	0	1	0	1
Blandat	5	3	2	0	10

Vi vet från svaren på fråga 11 (se sida 52) att respondenter som har en bakgrund inom humaniora eller/och samhällsvetenskap jobbar på alla slags bibliotek inom alla ämnesområden på universitet och högskola. Men hur är det med bibliotekarier som har en ämnesbakgrund inom natur, teknik och medicin? När vi jämför svaren på fråga 9 med ämneskompetens (Tabell 9) kan vi se att 6 av 8 bibliotekarier med en bakgrund i NTM har "mycket" ämneskompetens för jobbet. Med andra ord, de jobbar på bibliotek inom sina egna ämnesområden. Det samma kan man inte säga för samhällsvetare: bara 1 respondent med samhällsvetenskaplig bakgrund har enligt vår bedömning "mycket" ämneskompetens för jobbet.

Fråga 10: Har du en examen i något annat ämne än B&I?

På denna fråga hade vi ett stort internt bortfall: 31 personer (29,0 %) lämnade inte in något svar. Vi tror att de som inte har svarat inte har en examen och bara glömde att kryssa i "ingen examen" i rutan, men detta går inte att bevisa.

Diagram 9. Examen i annat ämne än B&I. (Bortfall: 31)

55 respondenter har en examen i något annat ämne än B&I, vilket är 51,4 % av alla respondenter.

Vi har jämfört svaren på denna fråga med vår ämneskompetensbedömning. Resultaten visas i Tabell 10:

Tabell 10. Examen i ett annat ämne än B&I, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 31)

	Lite	Delvis	Mycket	Inget ämne	Totalt
Kandidat	11	7	7	11	36
Magister	1	0	7	0	8
Licentiat	0	0	1	0	1
Doktor	2	2	3	0	7
Annat	1	0	2	0	3
Ingen	7	4	0	10	21

Det är framförallt de som har en magisterutbildning i något annat ämne än B&I som har hamnat på "rätt" bibliotek eller jobb när det handlar om ämneskompetens. Men också bland dem som har en licentiat eller doktorsexamen har hälften "mycket" ämneskompetens för jobbet. Däremot har de flesta som inte har tagit ut en examen "lite" ämneskompetens för jobbet eller jobbar inte med ett särskilt ämne. Respondenterna med en kandidatexamen ligger mellan dessa två ytterligheter.

Det finns inte många respondenter i undersökningen som har en högre utbildning än en kandidatexamen (i något annat ämne än B&I) men de som har en magister, licentiat eller doktorsexamen har möjlighet att använda sig av sin ämneskompetens i större utsträckning än de som har en kandidatexamen eller ingen examen alls.

Fråga 11: Jobbar du med ett eller flera specifika ämnesområde/n på ditt nuvarande jobb?

Svaren från denna fråga har vi använt oss av för att bedöma ämneskompetensen. Resultaten presenteras i Tabell 11:

Tabell 11. Jobbar du med ett specifikt ämne?

Specifikt ämne	Antal	%
Ja	77	72,0%
Nej	30	28,0%
Bortfall	0	0 %

De allra flesta respondenter som har svarat "ja" på frågan har lagt till en förklaring över vad de jobbar med. Det varierade naturligtvis mycket men de vanligaste ämnen har vi listat här:

Tabell 12. Lista över de vanligaste ämnen som högskolebibliotekarier jobbar med

Ämne	Antal
Pedagogik (inkl. undervisning)	31
IT	8
Musik	5
Språk	4

Fråga 12: Jobbar du som ämnesbibliotekarie/kontaktbibliotekarie?

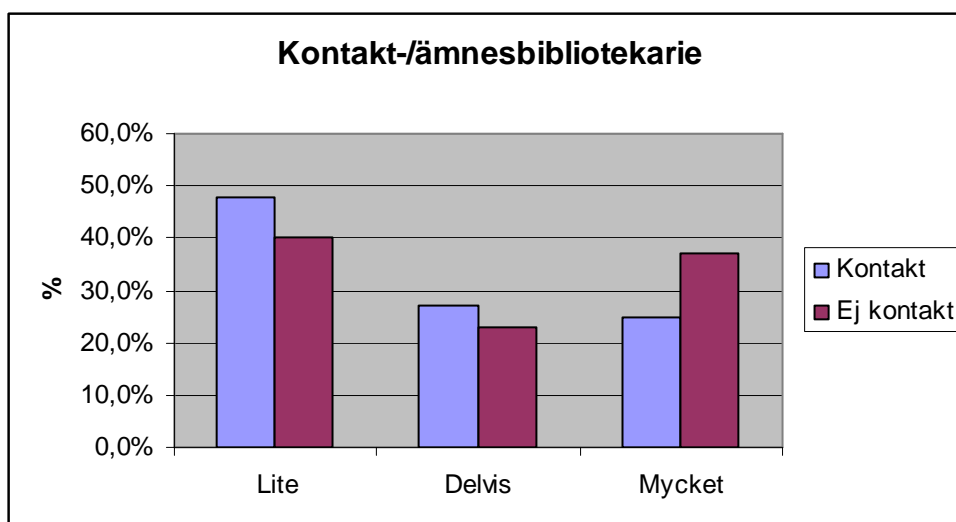
Denna fråga använde vi oss också av för att göra en bedömning över ämneskompetens för jobbet.

Tabell 13. Jobbar du som ämnesbibliotekarie/kontaktbibliotekarie?

Svar	Antal	%
Ja	46	43,0%
Nej	59	55,1%
Bortfall	2	1,9%

Vi har jämfört resultatet på fråga 12 med vår bedömning av ämneskompetens. Vi har inte tagit med respondenter som inte jobbar med ett särskilt ämne i detta diagram, eftersom de av naturliga skäl har svarat att de inte är kontakt eller ämnesbibliotekarier (med ett undantag).

Diagram 10. Kontakt och ämnesbibliotekarier jämfört med ämneskompetens (n=79)

Det är intressant att se att många ämnes- eller kontaktbibliotekarier inte har särskilt mycket ämneskompetens för jobbet; nästan hälften hamnar i kategorin "lite ämneskompetens" och bara 25,0 % har mycket ämneskompetens för jobbet. Det verkar som det inte krävs särskild ämneskompetens för att få arbeta som ämnes- eller kontaktbibliotekarie.

Fråga 13: Vilka är dina främsta arbetsuppgifter?

Denna fråga har också använts för att göra en ämneskompetensbedömning. Alla har svarat på frågan. Respondenterna fick ange hur många olika arbetsuppgifter som helst ur en lista och dessutom själva skriva till andra kategorier.

Tabell 14. Främsta arbetsuppgifter

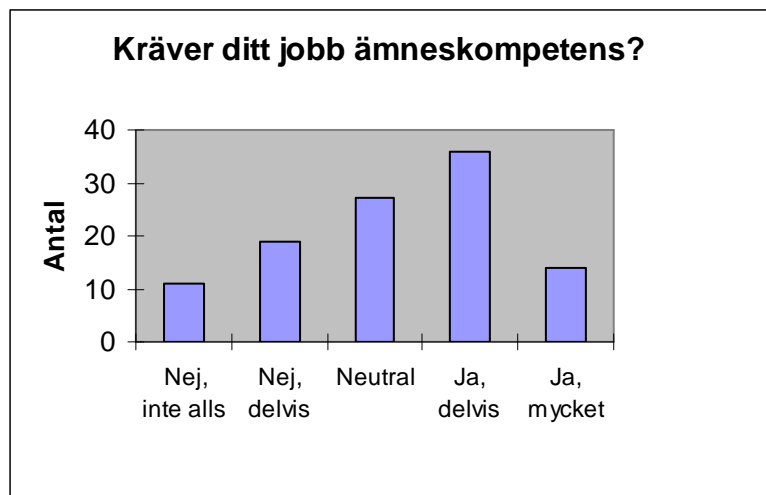
Arbetsuppgifter	Antal
Pedagogik	62
Referensarbete	59
Katalogisering	45
Förvärv	41
Webbsidor	30
Fjärrlån	29
Administration	28
Vetenskaplig publicering	28
Cirkulation	28
Beståndsutveckling	21
Tryckta tidskrifter	20
Läshandikapp	16
Bibliotekssystem	10

Som tabellen visar är det många som har svarat "pedagogik" på frågan. Det kan dels bero på att vi använde detta som ett exempel på ett ämne i vår fråga. Men det kan också vara så att det speglar högskolebibliotekariers roll inom undervisning. Dessutom har 17 respondenter lagt till andra svar, med allt från "personalansvar" till "orkesterverksamhet".

Fråga 14 Anser du att det krävs ämneskunskaper i andra ämnen än B&I för att utföra ditt nuvarande jobb?

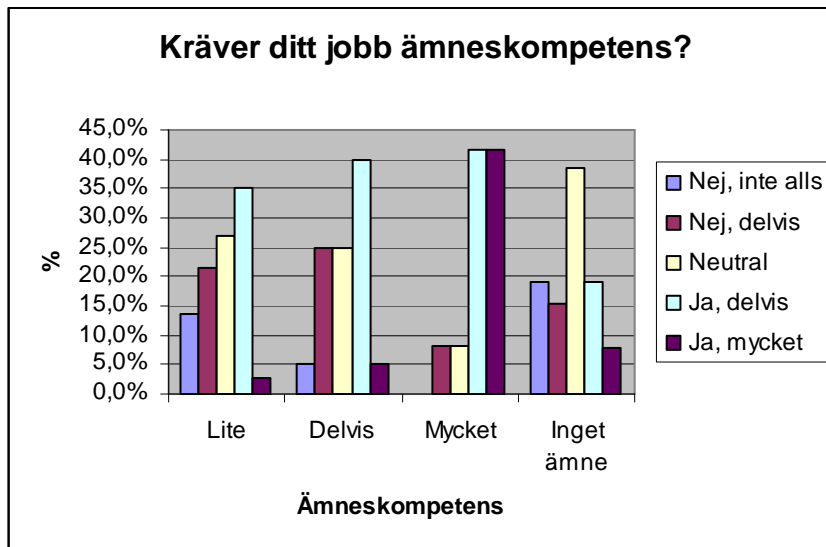
Svarsfördelningen på denna fråga redovisas i Diagram 11:

Diagram 11. Krävs det ämneskompetens för att utföra ditt jobb? (Inget bortfall)

De flesta respondenterna anser att deras jobb kräver ämneskunskaper, i alla fall till viss del. Vi har även jämfört svaren med våra kategorier över ämneskompetens (Diagram 12):

Diagram 12. Krävs det ämneskompetens för att utföra ditt jobb jämfört med ämneskompetens (Inget bortfall)

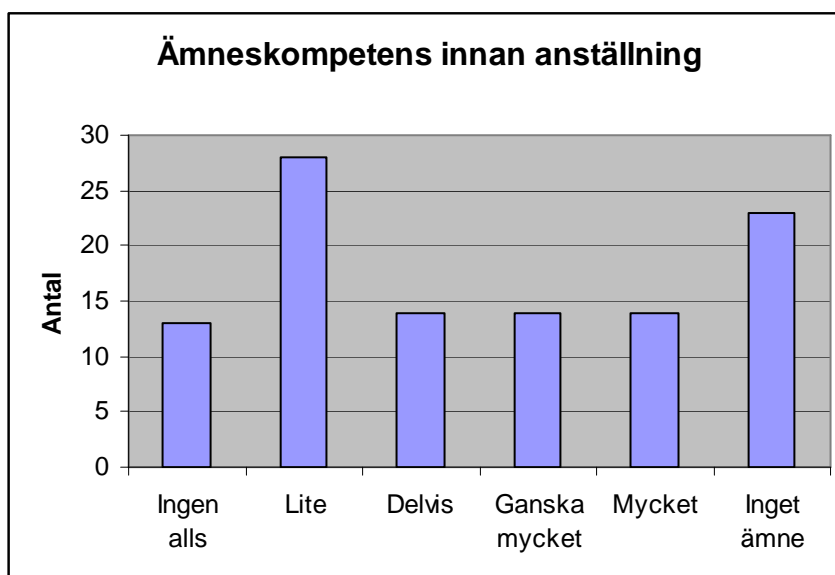

Som diagrammet visar har de respondenter som har mest ämneskompetens i allmänhet svarat att jobbet kräver ämneskompetens. De som inte jobbar med ett särskilt ämne förhåller sig mer neutralt till frågan. Det här var kanske inte helt oväntat. Men det som är intressant är att även de som inte har så mycket ämneskompetens (kategorierna "lite" och "delvis") ändå anser att det krävs en del ämneskompetens för jobbet.

Fråga 15a: Hur mycket ämneskunskaper, inom ämnen som du jobbar med nu, hade du innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?

Svaren på frågan var viktiga för vår bedömning av ämneskompetens. Resultatet redovisas i Diagram 13:

Diagram 13. Ämneskompetens innan anställning. (Bortfall: 1)

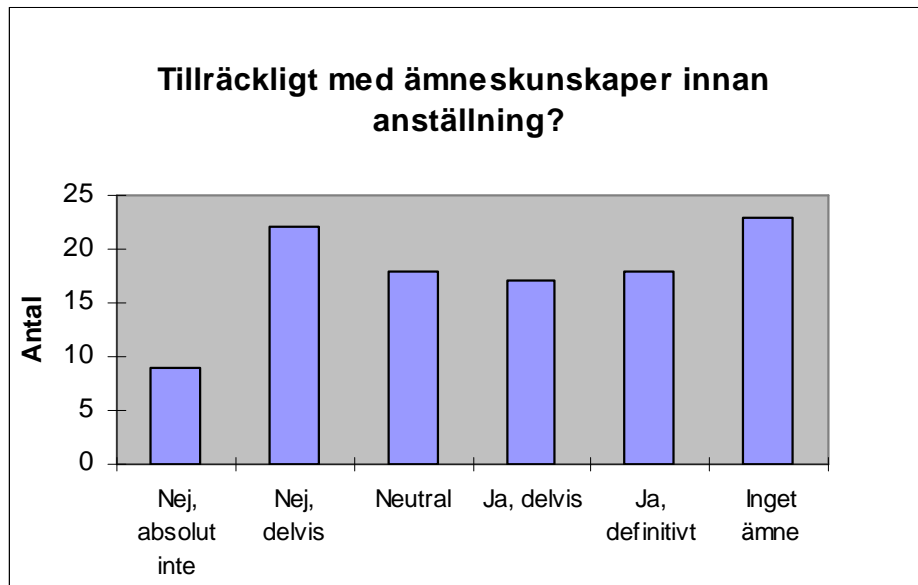

Kategorierna är ganska jämna, dock är de som tycker sig själv ha "lite" ämneskompetens aningen överrepresenterade.

Fråga 15b: Känner du att du hade tillräckligt med ämneskunskaper inom ämnen du jobbar med nu innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?

Svaren på denna fråga redovisas i Diagram 14:

Diagram 14. Anser du att du hade tillräckligt med ämneskunskaper innan du anställdes? (Bortfall: 1)

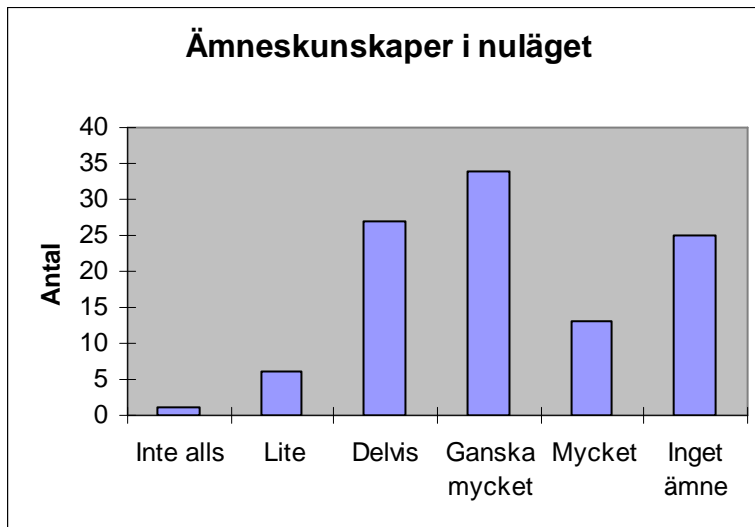

Vi fick en ganska jämn fördelning av svar på denna fråga också. De positiva kategorierna ("ja, definitivt" och "ja, delvis") är lite större än de negativa: 31 mot 35 personer.

Fråga 16a: Hur mycket ämneskunskaper, inom ämnen du jobbar med nu, har du i nuläget?

Diagram 15 presenterar resultaten av denna fråga:

Diagram 15. Hur mycket ämneskunskaper har du i nuläget? (Bortfall: 1)

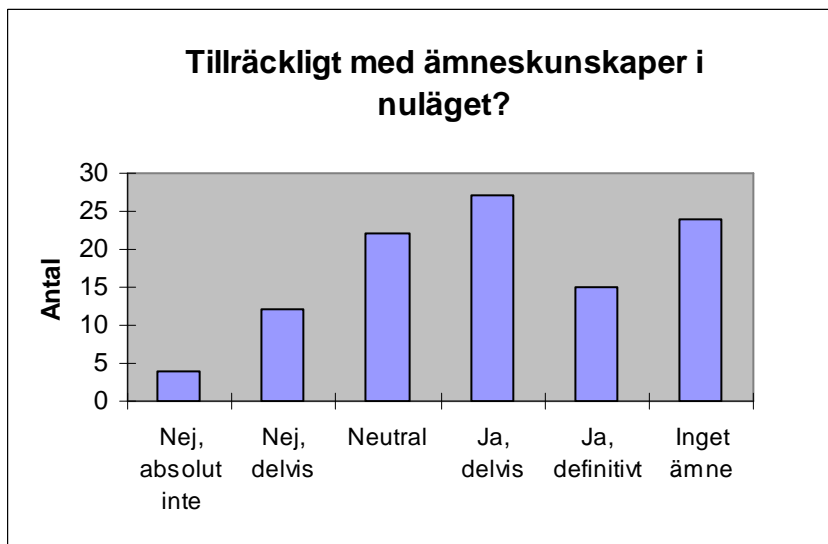

Här ser vi att många respondenter anser att de har mer ämneskompetens nu än när de började jobba, vilket tyder på att de har lärt sig ämneskunskaper på jobbet, antingen på ett informellt sätt eller genom kompetensutveckling.

Fråga 16b: Känner du att du har tillräckligt med ämneskunskaper, inom ämnen du jobbar med, i nuläget?

Resultaten redovisas i Diagram 16:

Diagram 16. Har du tillräckligt med ämneskompetens i nuläget? (Bortfall: 3)

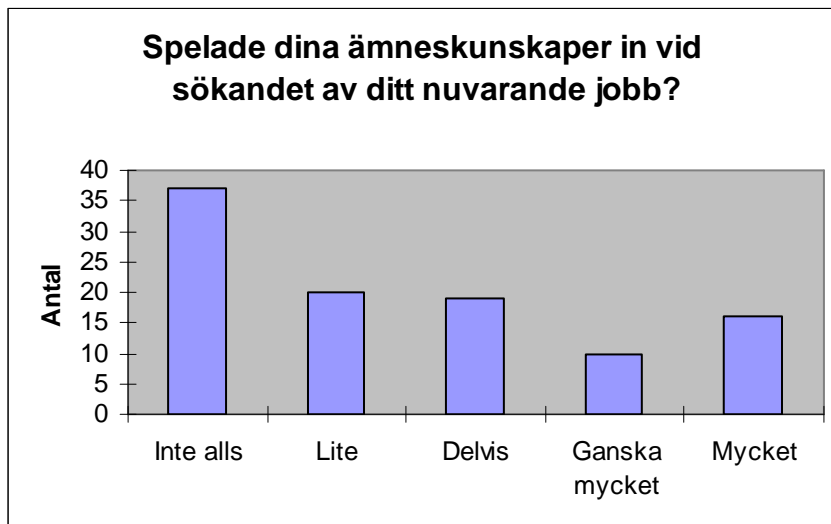

Om man jämför resultaten med svaren i fråga 15b (Diagram 14) kan man se att fler respondenter nu anser att de ha tillräckligt med ämneskunskaper, vilket tyder på att de anser att de har förbättrat sina ämneskunskaper på jobbet.

Fråga 17a: Hur mycket spelade dina ämneskunskaper, i andra ämnen än B&I, in när du valde att söka ditt nuvarande jobb?

På denna fråga svarade 102 personer, med 5 bortfall (3 respondenter förklarade att de inte sökte jobbet men blev tillfrågade). Resultaten presenteras i Diagram 17.

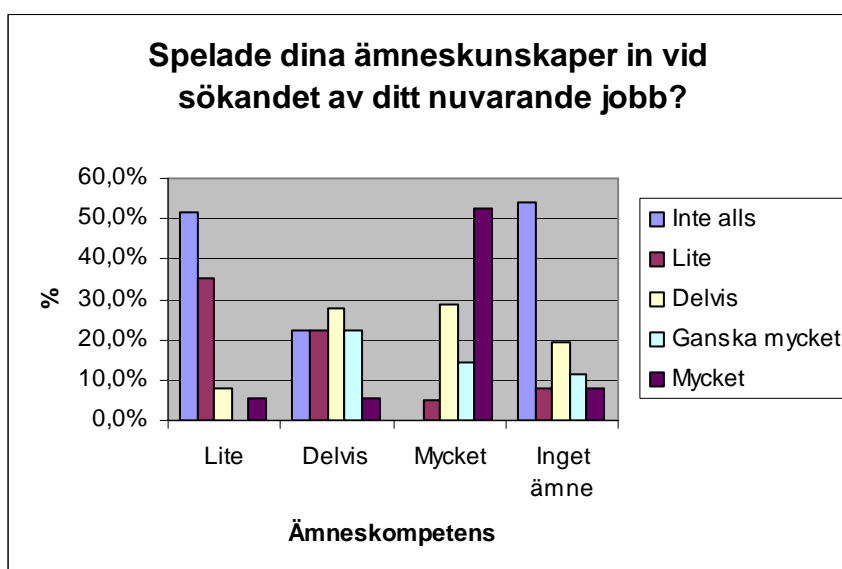
Diagram 17. Spelade dina ämneskunskaper in när du valde att söka ditt jobb? (Bortfall:5)

För de flesta respondenterna (53,3 %) spelade ämneskunskaper ingen eller liten roll när de bestämde sig att söka jobbet. Däremot fanns det också en betydande grupp som svarade "mycket" på denna fråga; för 24,3 % hade ämneskunskaper en ganska stor betydelse för deras intresse för att söka jobbet.

Svaren på denna fråga har vi också jämfört med kategorierna över ämneskompetens.

Diagram 18. Ämneskompetensens roll för sökandet av jobbet jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 5)

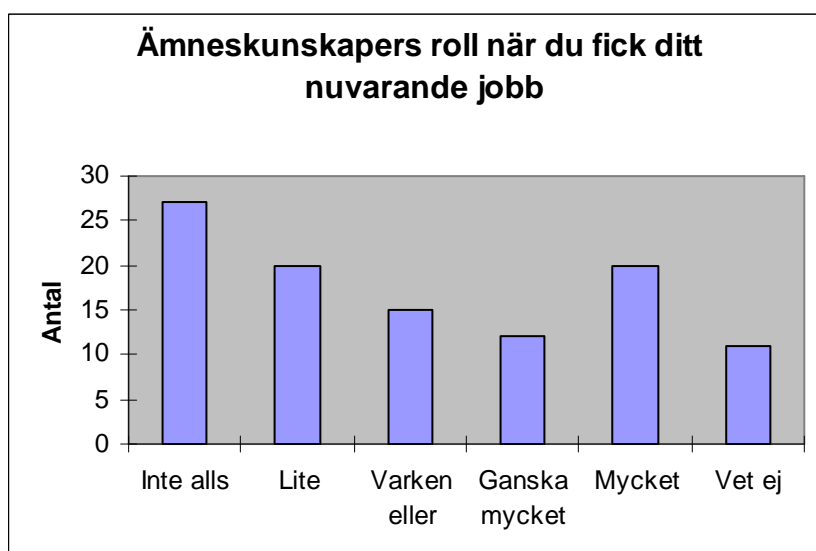
Här ser vi skillnader mellan respondenter med “mycket” ämneskompetens och “lite” ämneskompetens. Ämneskunskaper spelade i allmänhet större roll för dem som hade rätt ämnesbakgrund för jobbet än för dem som inte hade det. En ämnesbakgrund i ämnet ger av naturliga skäl ett större intresse för jobbet. En bibliotekarie skrev till och med: “Jag tror inte att jag hade jobbat som bibliotekarie idag om jag inte fått detta jobb som stämmer så utmärkt in på min utbildningsprofil.”

Man kan även se att de med “delvis” ämneskompetens har en väldigt jämn fördelning vilket tyder på att ämneskompetensen ibland har spelat in. Bland dem som inte jobbar med något särskilt ämne har ämneskompetens oftast inte alls spelat in vid sökandet av nuvarande jobb.

Fråga 17b: Hur mycket tror du att dina ämneskunskaper (i andra ämnen än B&I) spelade in när du fick ditt nuvarande jobb.

Diagram 19 redovisar svaren på denna fråga:

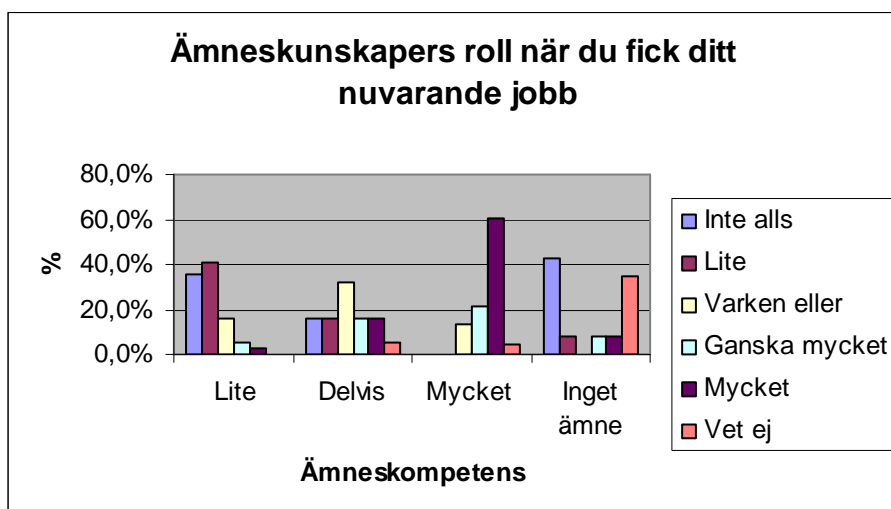
Diagram 19. Hur mycket spelade dina ämneskunskaper in när du fick ditt jobb?(Bortfall: 2)

De flesta respondenter (62 respondenter eller 57,9 %) ansåg att ämneskunskaper inte spelade in särskilt mycket vid anställning, men det fanns också en betydande grupp respondenter som ansåg att ämnesbakgrunden var avgörande.

Även denna fråga har vi jämfört med respondenternas ämneskompetens för jobbet (Diagram 20).

Diagram 20. Ämneskunskapers roll för att få jobbet jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 2)

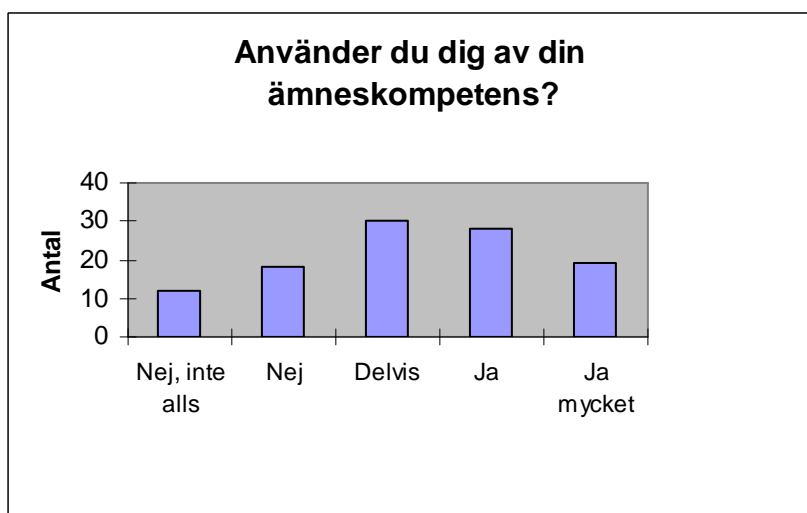

Resultatet var inte helt oväntat. För dem med “mycket” ämneskompetens för jobbet var ämnesbakgrunden viktig för att få jobbet (en respondent kommenterade “det var helt avgörande”). För dem som hade lite ämneskompetens, eller som inte jobbar med ett särskilt ämne, var ämnesbakgrunden sällan viktig. En stor andel av dem som inte jobbar med ett särskilt ämne svarade “vet ej” på denna fråga.

Fråga 18: Känner du att du använder dig av din ämneskompetens förvärvad genom tidigare studier i ditt nuvarande jobb?

Resultaten redovisas i Diagram 21.

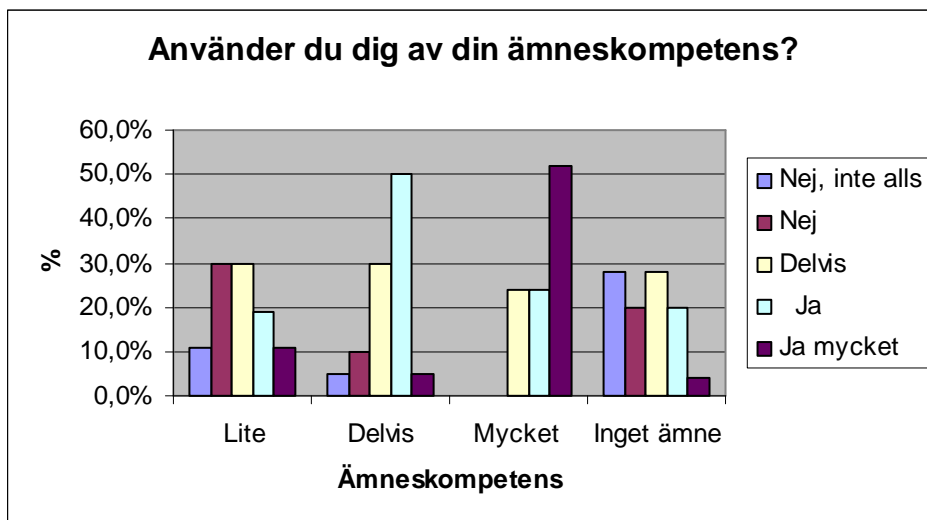
Diagram 21: Använder du dig av din ämneskompetens? (Bortfall: 1)

De flesta bibliotekarier använder sig av sin ämneskompetens på jobbet; bara 11,2 % av respondenterna svarade “Nej, inte alls” på denna fråga. Däremot var det inte heller många som svarade “Ja mycket” (17,8 %).

Vi har jämfört svaren på denna fråga med kategorierna över ämneskompetens (Diagram 22).

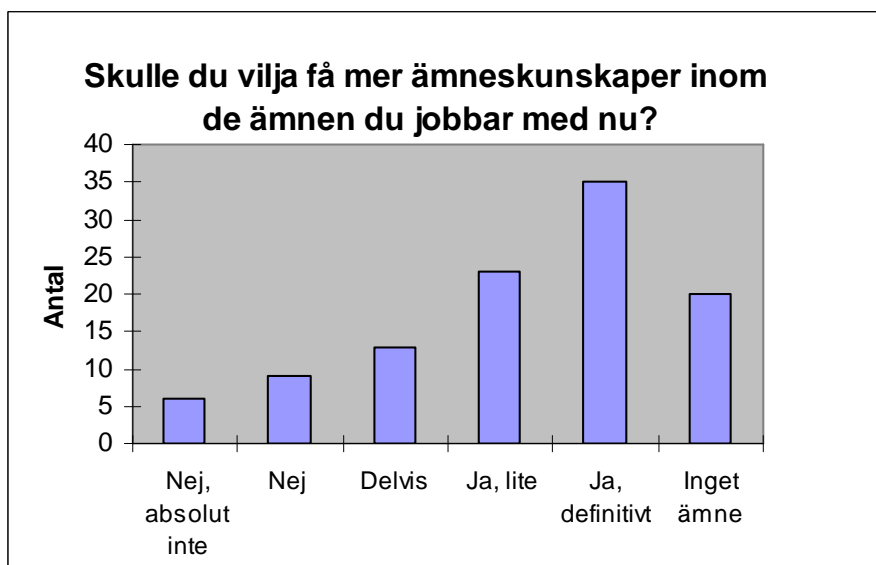
Diagram 22. Användning av ämneskompetens jämfört med ämneskompetenskategorierna. (Bortfall: 1)

Det är säkert inte oväntat att de som har mycket ämneskompetens för jobbet anser att de också använder sig av denna kompetens. Fler än hälften av alla i kategorin "mycket" ämneskompetens svarade att de använder sig mycket av dessa kunskaper.

Fråga 19: Skulle du vilja få mer ämneskunskaper inom de ämnen du jobbar med nu?

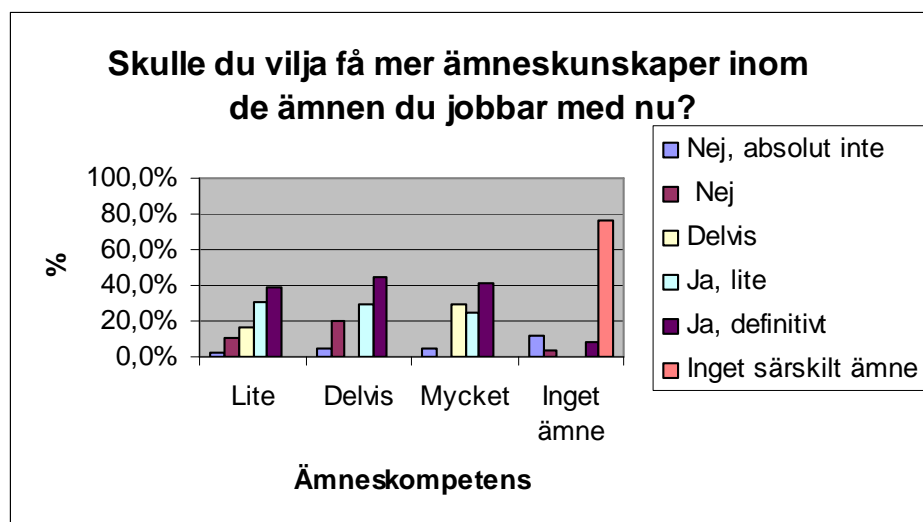
Diagram 23. Skulle du vilja få mer ämneskunskaper? (Bortfall: 1)

Som vi kan se i Diagram 23 är de flesta positivt inställda mot att få mer ämneskunskaper. "Nej"-svaren kan dock tolkas på olika sätt. Dels kan det vara så att de som har mycket ämneskunskaper anser att de redan har tillräckligt, även om de tycker

att ämneskompetens är viktigt. Och dels har respondenter kanske svarat nej därför att de överhuvudtaget inte tycker att det är viktigt med ämneskompetens på jobbet.

Diagram 24. Skulle du vilja få mer ämneskompetens, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 1)

En jämförelse med ämneskompetenskategorierna (Diagram 24) visar att det inte finns några större skillnader mellan grupperna, bortsett från dem som inte jobbar med ett särskilt ämne. Både de som har lite ämneskompetens och de som har mycket skulle gärna vilja få mer. Det som framgår från både svaren och kommentarer är att de flesta högskolebibliotekarier anser att det alltid finns utrymme för kompetensutveckling. En typisk kommentar lyder såhär: "Ja, absolut! Man slutar aldrig lära. Att hela tiden söka ny kunskap är viktigt för att utvecklas som person, i sin yrkesroll och för att kunna utveckla verksamheten man jobbar i."

Även för dem som ansåg att de inte behövde mer ämneskunskaper handlade det inte nödvändigtvis om att ämneskunskaper inte var viktiga. En bibliotekarie med mycket ämneskompetens för jobbet skrev: "Det behövs inte p.g.a. att alla personal har sina nischer och vi täcker upp till 90 %. Det vi inte fixar tar vi reda på."

Fråga 20: Har du på andra sätt än tidigare studier förvärvat ämneskompetens i andra ämnen än B&I?

Denna fråga var tänkt som en kontrollfråga för att kunna bedöma ämneskompetens, eftersom det naturligtvis går att förvärva på andra sätt än genom tidigare studier. Resultaten redovisas i tabell 15:

Tabell 15. Ämneskompetens förvärvat på andra sätt än tidigare studier

Svar	Antal	%
Ja	57	53,3%
Nej	44	41,1%
Bortfall	6	5,6%

Det vi kan säga är att en stor del (53,3 %) av våra respondenter anser att de på andra sätt än genom studier förvärvat ämneskompetens, men bara 10 respondenter valde att specificera hur. Vi kan därför inte använda oss särskilt mycket av svaren på denna fråga.

Fråga 21: Har du fått kompetensutveckling inom något specifikt ämne (utöver B&I) på ditt nuvarande jobb?

Tabell 16. Har du fått kompetensutveckling på jobbet?

Kompetensutveckling	Antal	%
Ja	52	48,6%
Nej	53	49,5%
Bortfall	2	1,9%

Denna fråga tog vi med därför att vi var intresserade av att se om bibliotekarierna fick ämneskunskaper efter att ha börjat jobba, vilket kan ge en uppfattning om hur viktigt det är med ämneskunskaper på biblioteket där de jobbar. Nästan hälften av våra respondenter har fått någon form av kompetensutveckling på jobbet, många av dem inom pedagogik (14 personer) och IT (9 personer). Bara 8 personer hade gått kurser som hade specifikt med ämneskunskaper (exempelvis medicin och juridik) att göra. 8 personer missuppfattade frågan och svarade med ämnen inom B&I.

Fråga 22: Anser du att det finns vissa jobb inom högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens än andra?

Resultaten av svaren på denna fråga redovisas i Tabell 17:

Tabell 17. Anser du att det finns jobb inom högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens?

Svar	Antal	%
Ja	72	67,3%
Nej	31	29,0%
Bortfall	4	3,7%

De flesta respondenter tycker att det finns jobb där det krävs mer ämneskompetens och vissa har valt att specificera vilka jobb de tänker på. Vi har gjort en sammanställning över svaren (Tabell 18).

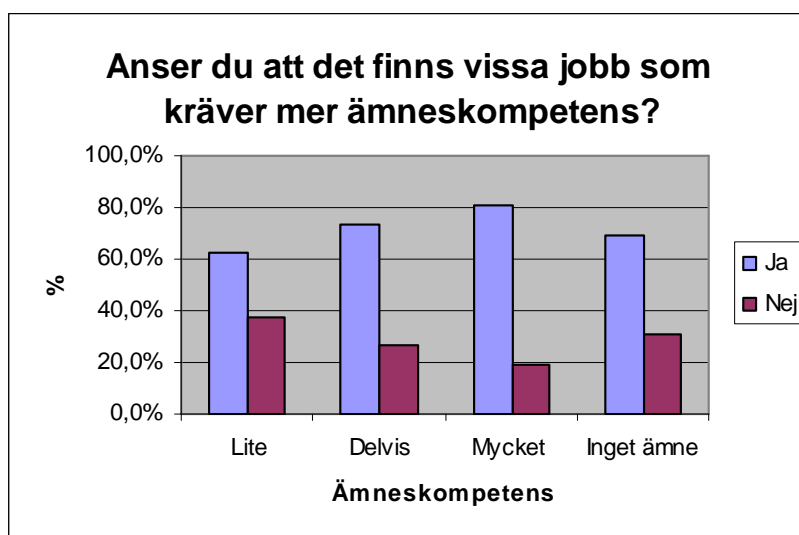
Tabell 18. Lista över jobb som anses kräva mer ämneskompetens

Ämne	Antal
NTM (Matematik, Teknik, Naturvetenskap, Kemi, Fysik, Medicin)	10
Informationsarbete	8
Förvärv	6
Undervisning	6
Ämnesspecifika kurser/Ämnesbibliotekarie	5
Kontaktbibliotekarie	4
Referensfrågor	4
Systembibliotekarie	3

Katalogisering	2
Ensamt arbete på institutionsbibliotek	2
Klassifikation	2
Ekonomiansvar	1
Dokumentalisttjänster	1
Projekttjänster	1
Arbete med doktorander/forskare	1
Äldre material	1
Främmande språk	1
Databaser	1
E-referenser	1
Specialsamlingar	1
IT	1

Det är främst inom natur, teknik och medicin som många anser att det krävs ämneskompetens, men också informationsarbete, förvärv, och undervisning togs upp av flera.

Diagram 25. Anser du att vissa jobb kräver mer ämneskompetens, jämfört med ämneskompetens.

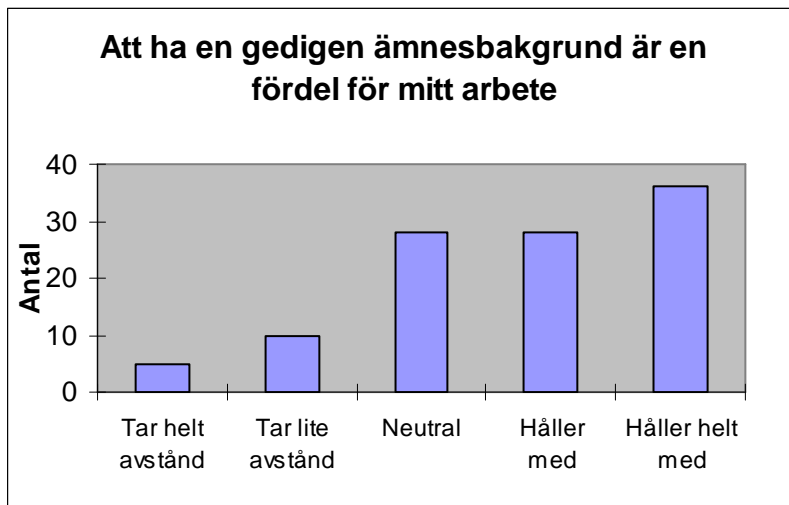
En jämförelse med ämneskompetenskategorierna (Diagram 25) visar att de som har mer ämneskompetens i allmänhet tyckte att det finns högskolebibliotekariejobb som kräver mer ämneskompetens.

Fråga 23 Påståenden

Fråga 23 består av en rad påståenden som vi har bitt respondenterna ta ställning till. I varje fall har vi tittat på resultaten för alla respondenter sammanlagt samt jämfört resultaten med de olika ämneskompetenskategorierna. I och med att det är påståenden så har alla kunnat svara på frågorna på lika villkor, även de som inte jobbar med ett särskilt ämne. Vi har på flera ställen i enkäten påpekat att det handlar om nuvarande jobb men i fråga 23 där det handlar om åsikter i allmänhet förstår vi att svaren även kan ha baserats på erfarenheter från tidigare jobb.

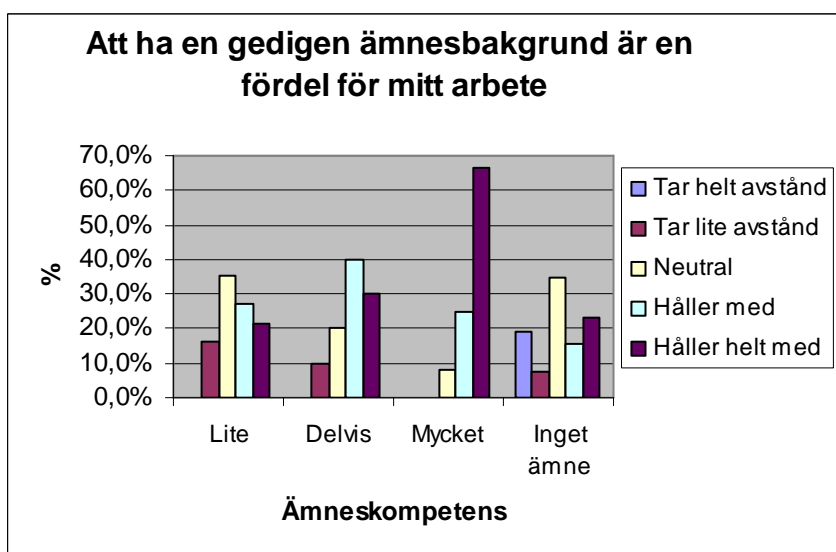
23a: Att ha en gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt arbete.

Diagram 26. En gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt arbete. (Bortfall: 1)

De flesta respondenter (59,8 %) anser att ämneskompetens är en fördel för jobbet, och väldigt få (14 %) tar delvis eller helt avstånd från detta.

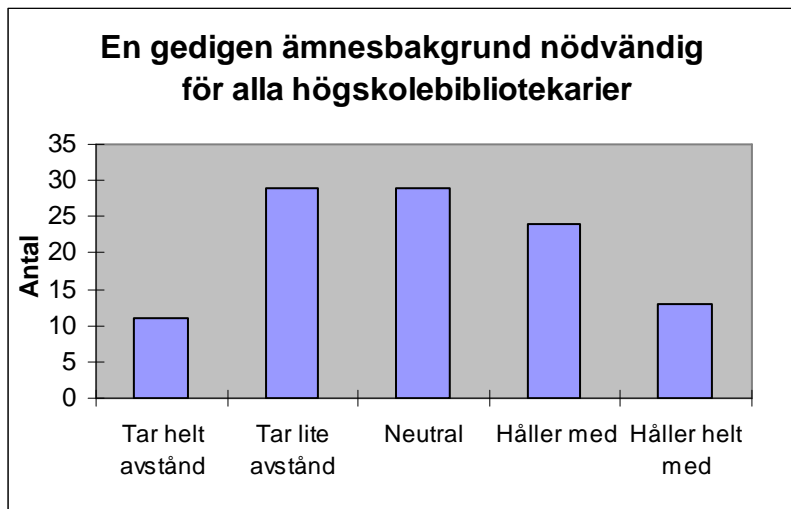
Diagram 27. En gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt jobb, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 1)

De som har mycket ämneskompetens för jobbet är i allmänhet mer positivt inställda medan de som inte jobbar med ett särskilt ämne är mer neutrala till idén att ämneskompetens är en fördel för jobbet. De flesta av respondenterna som har "mycket" ämneskompetens för jobbet håller helt med och ingen i denna kategori tar helt avstånd. Det är endast i kategorin "inget ämne" som "tar helt avstånd" är representerad.

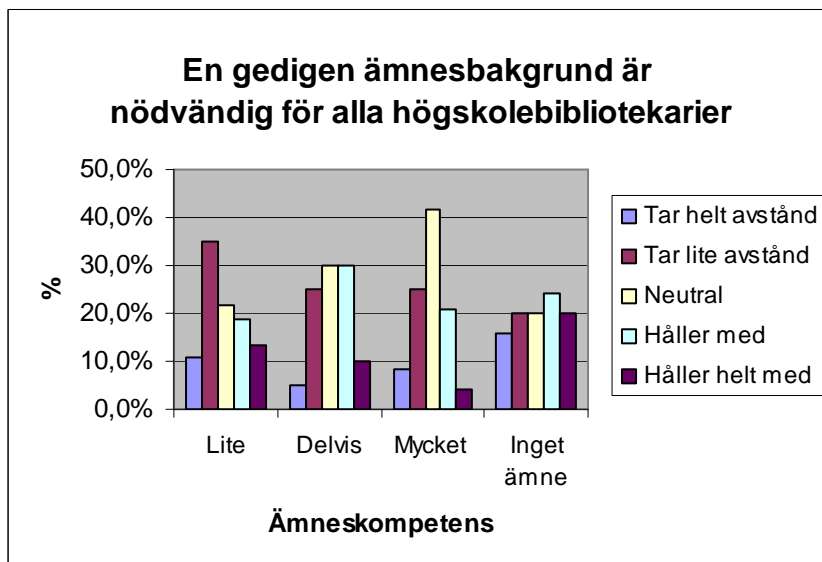
23b: En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier

Diagram 28. En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier. (Bortfall: 1)

Totalt tar 37,4 % av respondenterna avstånd, 27,1 % är neutrala och 34,5 % håller med om påståendet att en gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier.

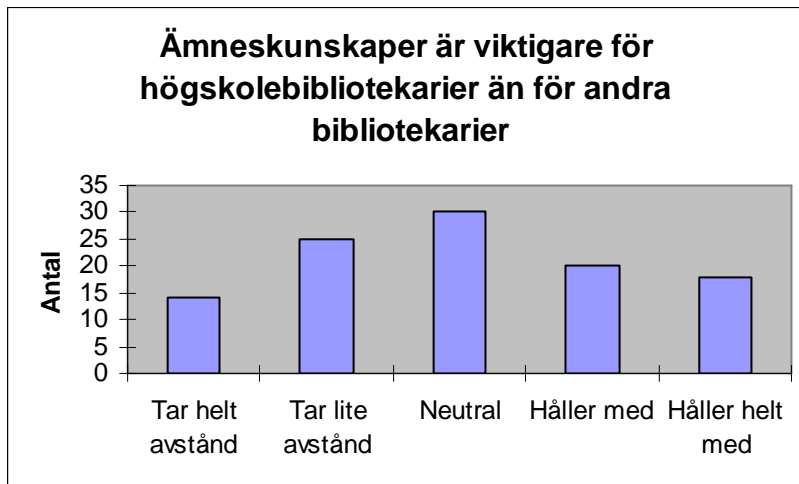
Diagram 29. En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 1)

Här ser vi att det finns ganska stora skillnader mellan ämneskompetenskategorierna. De som har lite ämneskompetens, eller som inte jobbar med ett särskilt ämne, är i allmänhet mer positivt inställda mot påståendet än de som har "delvis" eller "mycket" ämneskompetens. De flesta som har "mycket" ämneskompetens är i allmänhet neutrala eller tar lite avstånd.

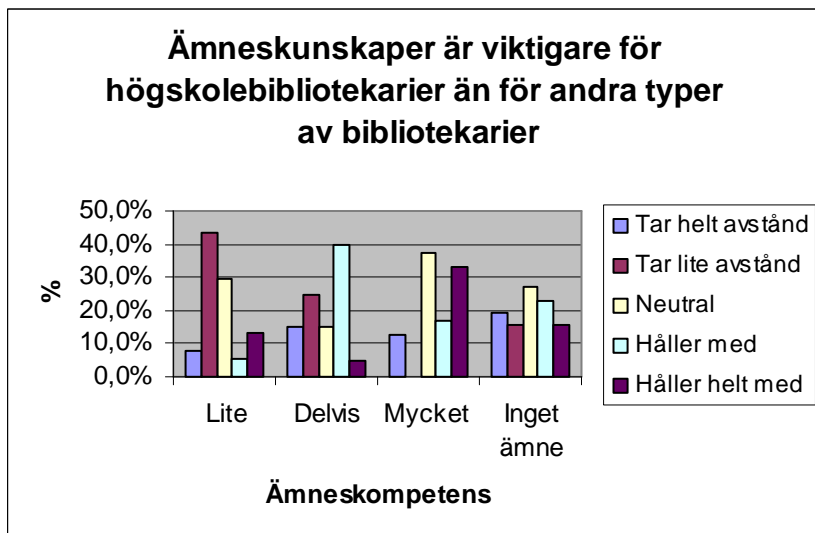
23c: Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra typer av bibliotekarier

Diagram 30. Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra bibliotekarier. (Inget bortfall)

Totalt höll 35,5 % av respondenterna med om att ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier medan 28,0 % var neutrala och 36,5 % tog avstånd.

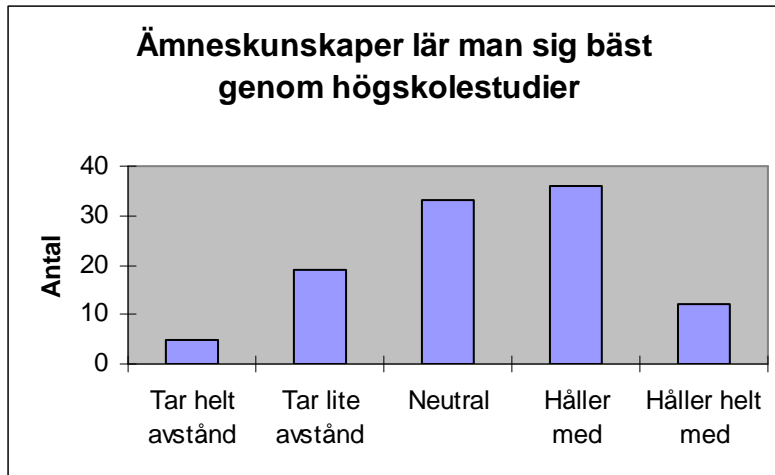
Diagram 31. Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra bibliotekarier. (Inget bortfall)

Generellt sett var de som hade "mycket" eller "delvis" ämneskompetens mer positivt inställda till påståendet. De som har lite ämneskompetens tar mer avstånd.

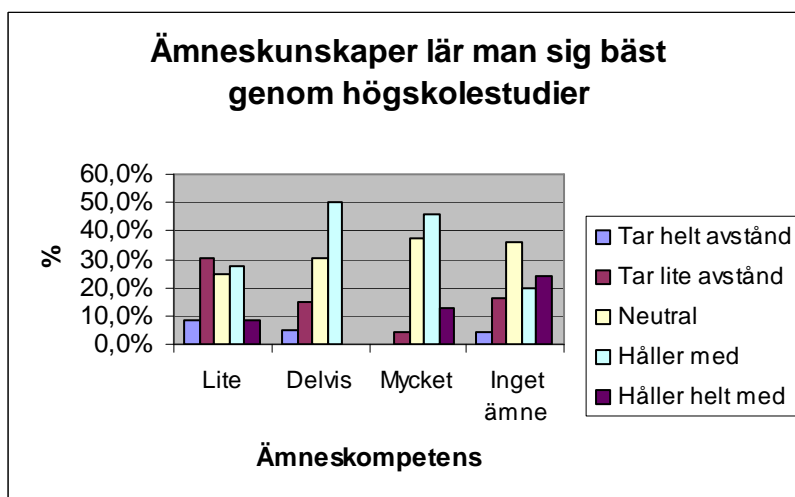
23d: Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier

Diagram 32. Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier. (Bortfall: 2)

Här är det många som är neutrala eller svagt positivt inställda mot idén att man bäst lär sig ämneskunskaper genom högskolestudier. Totalt höll 44,8 % av respondenterna med medan 22,5 % tog avstånd och 30,8 % förhöll sig neutrala.

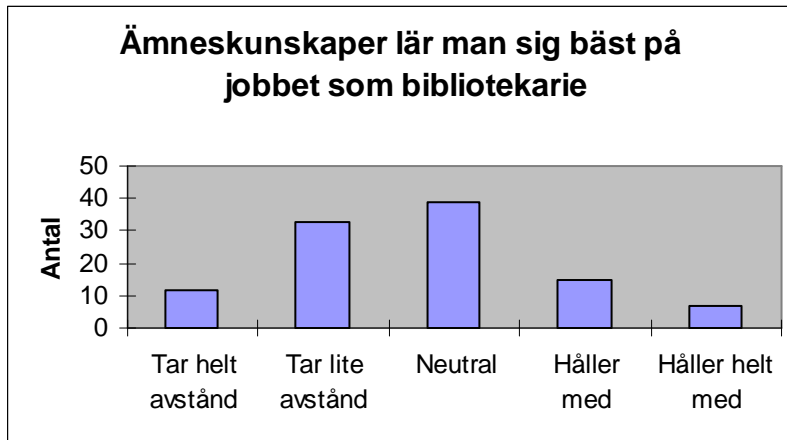
Diagram 33. Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 2)

De som är mest positivt inställda är respondenterna som inte jobbar med något särskilt ämne, men även de som har mycket ämneskompetens håller i allmänhet med om att man lär sig ämneskunskaper bäst genom högskolestudier. De som har "lite" ämneskompetens är mest benägna att ta avstånd från påståendet.

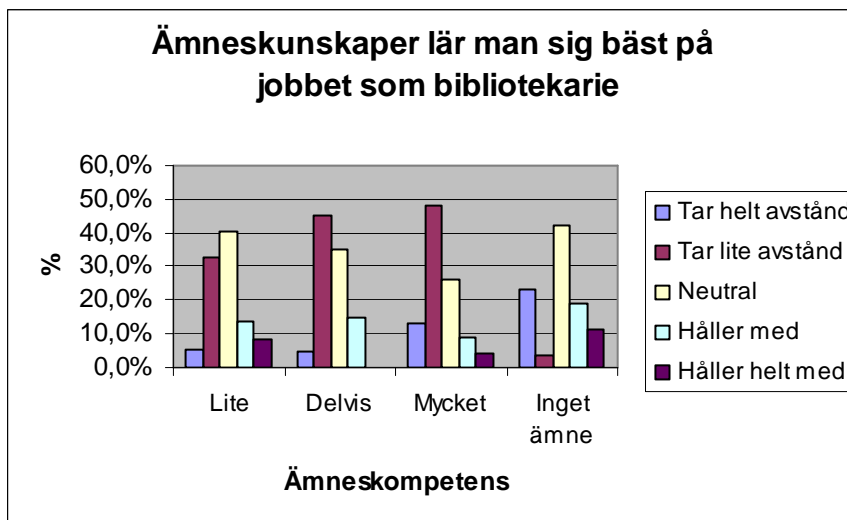
Fråga 23e: Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet som bibliotekarie

Diagram 34. Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet. (Bortfall: 1)

Diagrammet visar att de flesta inte tycker att man lär sig ämneskompetens bäst på jobbet, eller förhåller sig neutrala. Det stämmer väl överens med resultaten från föregående påstående, där tendensen var tvärtom. Totalt höll 20,5 % av respondenterna med medan 42,0 % tog avstånd och 36,4 % var neutrala.

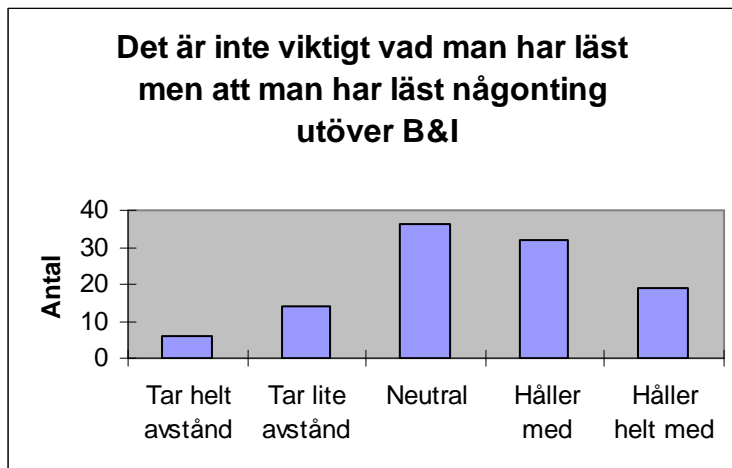
Diagram 35. Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 1)

Diagrammet visar att de som hade minst ämneskompetens för jobbet var lite mer positivt inställda mot idén att man lär sig ämneskompetens bäst på jobbet. I “inget ämne”-kategorin är svaren lite annorlunda fördelade mot det positiva hållet.

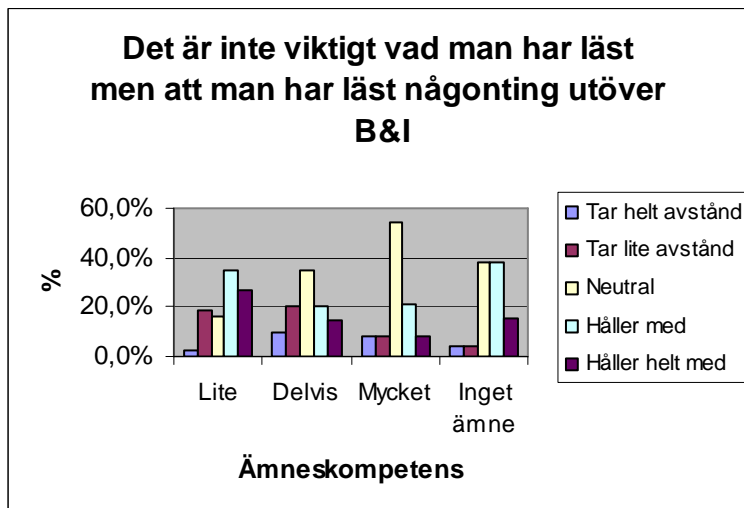
Fråga 23f: Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I

Diagram 36. Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I. (Inget bortfall)

Här är det tydligt att ett stort antal respondenter (47,7 %) håller med om att studier på högskolenivå är viktiga, oavsett ämne, medan många andra förhåller sig neutrala (33,6 %). Bara 18,7 % tar delvis eller helt avstånd från påståendet.

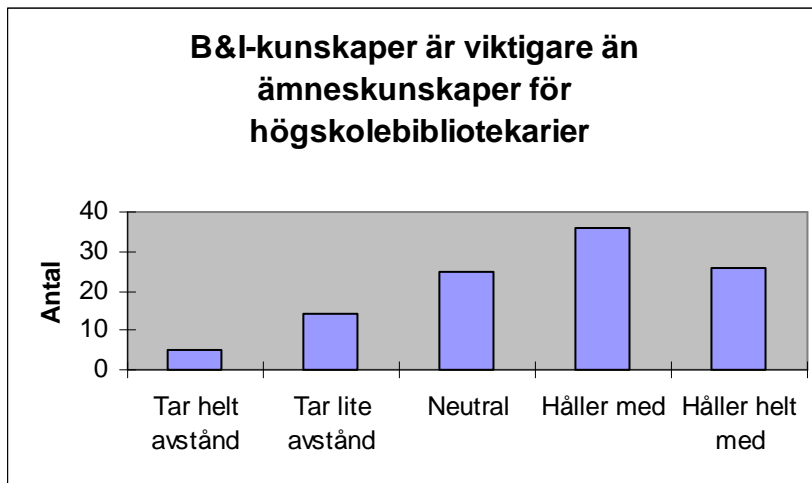
Diagram 37. Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I, jämfört med ämneskompetens. (Inget bortfall)

De som inte jobbar med ett särskilt ämne och de som har "lite" ämneskompetens är i allmänhet mer positivt inställda till påståendet att det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I än de som har "mycket" ämneskompetens för jobbet. De som har "mycket" ämneskompetens förhåller sig i allmänhet neutralt till påståendet vilket kan tyda på att de tycker att vad man har läst spelar en roll.

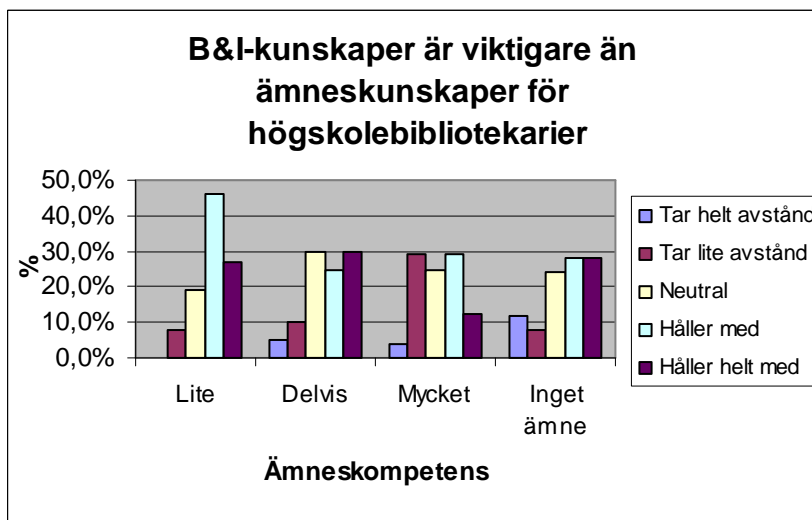
Fråga 23g: B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper för högskolebibliotekarier

Diagram 38. B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper. (Bortfall: 1)

De flesta respondenter (57,9 %) håller med att det är viktigare med B&I-kunskaper än ämneskunskaper för en högskolebibliotekarie. Ungefär en fjärdedel (23,4 %) är neutrala och 17,8 % av respondenterna tar avstånd från påståendet.

Diagram 39. B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper, jämfört med ämneskompetens. (Bortfall: 1)

Som diagrammet visar är det framförallt de som har lite ämneskompetens och de som inte jobbar med ett särskilt ämne som tycker att det är viktigare med B&I-kunskaper än ämneskunskaper.

Vad finns det för ämneskompetens på bibliotek inom de olika ämnesområdena?

En av våra frågeställningar handlar om att kartlägga vad bibliotekarier i Skåne har för ämnesbakgrund och hur många som har en bra ämnesbakgrund med tanke på sina nuvarande jobb. Vi hade också frågat oss hur det ser ut på bibliotek inom olika ämnesområden. Detta visade sig vara svårt att besvara utifrån själva enkäten eftersom det inte alltid framgick vilket ämnesområde respondenterna jobbade inom. Vi gick därför tillbaka till utskrifterna och tittade på respondenternas e-postadresser för att reda ut vilka som jobbade inom de olika ämnesområdena.

En stor andel av våra respondenter jobbade inte vid en särskild fakultet eller inom ett särskilt ämnesområde (framförallt på högskolorna där det finns fler gemensamma bibliotek för olika ämnesområden), eller jobbade med tjänster på UB eller Biblioteksdirektionen vid Lunds universitet. Vi har valt att inte ta med dessa i denna del av undersökningen utan har fokuserat på bibliotek som tydligt har ansvar för ett eller fler ämnesområde/en fakultet (exempelvis humaniora, medicin osv.). Vi har sedan sammanställt en lista över respondenter (totalt 52) som jobbar vid dessa bibliotek och jämfört med vår ämneskompetensbedömning. Resultatet visas i Tabell 19:

Tabell 19. Ämneskompetens på bibliotek inom olika ämnesområden (n=52)

Ämnesområde	Lite	Delvis	Mycket	Inget ämne	Totalt
Humaniora	0	4	2	2	8
Samhälle	5	3	2	2	12
Annat	2	2	2	0	6
Natur/Teknik/Medicin	15	2	6	3	26

Av de 8 respondenter som jobbar på ett bibliotek inom ämnesområdet humaniora är det ingen som har "lite" ämneskompetens. Alla bibliotekarier har i alla fall läst någonting inom humaniora. Hälften av dessa har "delvis" ämneskompetens och en fjärdedel har "mycket" ämneskompetens enligt vår bedömning.

På bibliotek inom samhällsvetenskaperna är det många som har "lite" ämneskompetens för jobbet: 5 av 12 personer (eller 41,7 %) har "lite" ämneskompetens och medan 2 (16,7 %) har mycket. Inom naturvetenskap, teknik och medicin finns det några bibliotekarier som har mycket ämneskompetens för jobbet: 6 personer eller 21,6 % har rätt ämnesbakgrund. Däremot har mer än hälften (57,7 %) väldigt lite ämneskunskaper för jobbet.

52 personer är en allt för liten grupp för att dra för många slutsatser av dessa resultat och vi har valt att inte analysera denna del av vår första frågeställning ytterligare.

6.3 Kommentarer

Bortsett från att kunna göra en kartläggning över högskolebibliotekariers ämneskompetens var vi intresserade av deras uppfattningar om ämneskompetensens betydelse för jobbet. På många frågor i enkäten hade vi lagt till ett kommentarfält där vi erbjöd respondenterna att skriva sina synpunkter och kommentarer. Dessutom gav vi dem möjligheten att skriva mer generella kommentarer i ett sista fält efter frågan “Har du någonting som du vill lägga till”?

Vi fick många intresseranta kommentarer och det blev tydligt att vissa engagerade sig starkt i ämnet. Vi fick framförallt många kommentarer på fråga 14 (“Anser du att det krävs ämneskunskaper i andra ämnen än B&I för att utföra ditt nuvarande jobb?”) och fråga 22 (“Anser du att det finns vissa jobb inom högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens än andra?”). Dessutom hade många skrivit mer generella synpunkter på en del frågor. Det finns inte utrymme i denna studie att genomföra en grundlig kvalitativ analys av kommentarerna men vi vill ändå lyfta fram några teman som vi tycker oss kunna tyda.

För det mesta handlar kommentarerna om huruvida man behöver ämneskompetens för att utföra jobbet som högskolebibliotekarie. Många anser att ämneskunskaper är en fördel men inte en nödvändighet och att man lär sig mycket på jobbet. Andra vill tydligt poängtera att det är B&I-kunskaper som är viktigast för en bibliotekarie. Några få vill lyfta fram ämneskompetens som väldigt viktigt, framförallt när det handlar om status och för att kunna bemöta och kommunicera med doktorander och forskare. Dessutom finns det en del respondenter som tycker att det är viktigt att ha läst på högskolenivå och skrivit en uppsats, inte för att skaffa sig ämneskunskaper utan för att kunna förstå högskolekulturen och forskningsprocessen.

Vi har lyft fram följande uppfattningar som intressanta och relevanta för vår studie, med några exempel:

Ämneskunskaper är en fördel med inte nödvändiga.

Det krävs inte ämneskunskap, men det underlättar arbetet. Jag hade ingen ämneskunskap när jag började, men har genom att vara frågvis och intresserad snabbt byggt upp en ämneskunskap.

Jag anser inte att det krävs några djupa ämneskunskaper för att kunna fungera som ett stöd för studenterna. Det har ju deras lärare/handledare. För mig räcker det med att vara översiktligt orienterad i ämnet något som jag tycker att jag har lyckats bli med åren.

Det är alltid en fördel med ämneskompetens, men inte ett måste.

Det är så klart bra om man har ämneskompetens inom det område som man arbetar med men jag anser inte att det är nödvändigt för alla, men man bör däremot vara lyhörd och intresserad av de ämnen man arbetar med.

Kanske inte behövs, men det ger en extra dimension på arbetet.

B&I-kunskaper är viktigast för en högskolebibliotekarie

Min mening är dock att högskolebibliotekarier inte behöver vara ämnesexpert inom ett visst fack utan att det räcker långt med att vara ämnesexpert inom B&I. Vi ska snarare vara specialister på att vara generalister, genom exempelvis referensarbetet kan vi på så sätt hjälpa användarna att söka information. Det är inte min uppgift som bibliotekarie att kunna alla söktermer etc. utan min uppgift, som jag ser det, är att jag tillsammans med den som kan ämnet (och som har informationsbehovet) kan arbeta oss fram till olika lösningar på ett specifikt informationsbehov, på så sätt drar vi nytta av bådas specialistkompetens.

Det absolut viktigaste för en bibliotekarie är att man har gedigna kunskaper inom B&I. Det är med dem man skall hjälpa användarna. Jag har sett många kollegor under åren som snöat in på sin egen kunskap inom ett ämnesområde och inte kunnat hjälpa användarna till fullo eftersom de inte kunnat möta biblioteksanvändaren med intresse och i en öppen dialog. Det är också i gränsytan mellan användarnas kunskaper och bibliotekariens B&I kunskaper som det nya och spännande kan skapas (se nya Libris mm).

Det krävs inte ämneskompetens men kunskaper om strukturer, processer och arbetssätt inom ämnesområdet

Det krävs kunskaper om ämnets struktur, översiktliga kunskaper och kunskaper om hur man jobbar inom ämnet.

Snarare kunskaper i att förstå forsknings- och publiceringsprocessen som varierar mellan ämnena.

Olika ämnesområden kräver också olika förkunskaper i ämnenas uppbyggnad och språkbruk.

Som jag varit inne på är det kanske inte ämneskunskaper i sig som är viktiga utan att förstå ett ämnesområdes arbetssätt och användning av olika typer av dokument i sitt arbete och när man forskar. I B&I-utbildningen bör man utveckla kunskap om hur olika ämnesområden förhåller sig till dokument och information och hur man kan utveckla den ämneskunskapen.

Ämneskompetens är viktig för att höja bibliotekariens status och för att bemöta forskare

Man kan hjälpa till på ett helt annat sätt. Man kan ta reda på vad låntagaren egentligen vill ha. När låntagaren förstår att man kan ämnet kan man diskutera det på en annan nivå.

Med formell ämneskunskap följer förtroende från forskare och de underlättar arbetet.

Att ha personal vid ett högskolebibliotek som kan sitt ämne (disputerade eller annan högre examen) höjer bibliotekets status med flera 10-potenser. Vi på [ett naturvetenskapligt bibliotek] har mycket lätt att kommunicera med studenter och forskare, vilket medför att vi även i budgetsammanhang har enkelt att få igenom våra önskemål.

Jag kan inte nog betona värdet av ämneskompetens inom bibliotekarieryrket. Statusen på bibliotekarierna och yrket höjs och man får lättare att kommunicera med forskare och studenter. Folk lyssnar helt enkelt lite mer.

B&I kunskaper är givetvis grunden för biblioteksarbetet, men ämneskunskaperna är essentiella i kvalificerad tillämpning av de förra.

Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting på högskolenivå för att kunna förstå forskningsprocessen

Jag tycker absolut att högskolebibliotekarier bör ha läst *något* utöver B&I på högskolenivå. Det handlar ju inte bara om ämneskunskaperna i sig utan också om den akademiska världen - att vara lite mer insatt i den, att förstå forskningens grundstenar och problem.

Man måste ha insikt i och förstå den akademiska processen - annars kan man inte bemöta forskare och lärare. För att uppnå detta ska man själv ha en universitetsexamen (fil kand) och utöver detta B&I.

Ämneskunskaper i något ämne är en förutsättning tror jag för förståelsen av den organisation man jobbar inom som universitet och högskola. Även för förståelsen av hur studierna/kurserna är uppbyggda och utövas. Magisterexamen bidrar till en ökad kunskap och förståelse av studenternas uppsatsskrivning och metodkurser t ex i handledningssituationer.

Jag tycker fråga 23 f "Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I." är viktig, för analytisk förmåga, att kunna tänka brett, föra resonemang etc. är mycket viktiga komponenter i bibliotekaryrket.

Viktigt med språkkunskaper och allmänbildning – att kunna lite om mycket, plus akademiska "referensramar".

Högskolebibliotekarier som generalister vs specialister

Om man inte har [ämneskunskaper] så blir det svårare och man får lära sig terminologi, etc. Parallellt med upplägg av exempel undervisning. I referensarbetet är det svårt att vara "allround" (generalist).

Mycket som jag jobbar med i mitt ämne, kemi hade inte varit enklare om jag hade varit kemist. Yrket är ju att vara generalist och att kunna lyssna och ge service.

Generalistkompetensen har inte spelat ut sin roll i vårt arbete. Man klarar sig också långt genom att vara nyfiken, läsa mycket.

Vi ska snarare vara specialister på att vara generalister, genom exempelvis referensarbetet kan vi på så sätt hjälpa användarna att söka information.

7 Analys

Vår analys består av två delar: en sammanfattande analys (7.1) där vi sammanfattar våra resultat och ställer vissa frågor mot varandra och mot tidigare forskning samt försöker svara på våra fyra första frågeställningar, och en mer teoretisk analys (7.2) där tar vi upp våra resultat i förhållande till professionsteorier. Den teoretiska analysen är även tänkt att fungera som en slutdiskussion.

7.1 Sammanfattande analys

Enkäten skickades till 195 högskolebibliotekarier i Skåne och 107 personer svarade. En svarsfrekvens på 55 % betyder att vi inte kan prata i definitiva termer om alla högskolebibliotekarier i regionen men vi har ändå fått en bra uppfattning om hur det ser ut.

Enligt vår undersökning är de flesta högskolebibliotekarier (nästan 70 %) i Skåne kvinnor. Antalet män (30 %) är visserligen högre än på folkbibliotek i länet, där motsvarande siffra är 17 % enligt Kulturrådets statistik (2007), men 37,5 % av männen i vår studie är födda på 1940-talet och kommer att gå i pension inom de närmaste sex åren. Snart kommer kvinnor att vara ännu mer överrepresenterade på högskolebiblioteken. Tydligt har yrket inte lyckats locka fler män de senaste decennierna, vilket kan ha konsekvenser för yrkets professionalisering. En anledning till att bibliotekaryrket har så låg status, och ofta definierats som en semiprofession, är att det anses vara ett kvinnoyrke (Simpson & Simpson 1969, Bruijns 1992, Bowden 1994). Det finns inga tecken i vår studie på att det håller på att förändras.

För många bibliotekarier har yrkesvalet kommit ganska sent i livet, och många har haft andra yrken, precis som Almeruds undersökning (2000) också fick fram. Nästan hälften av respondenterna i vår studie har aktivt valt att bli högskolebibliotekarie framför andra typer av bibliotekarie. I genomsnitt har de jobbat på samma arbetsplats i 11 år.

De allra flesta bibliotekarier i vår undersökning har en formell bibliotekarie- eller B&I-utbildning, antingen från Borås eller från Lund (övriga lärosäten finns inte representerade). En mindre andel (cirka 18 %) har antingen genomgått en internutbildning eller har de ingen bibliotekarieutbildning alls. De flesta av dessa är födda på 1940-talet och denna grupp kommer snart att försvinna från biblioteken. Ingen respondent hade en kandidatutbildning i B&I. Det är svårt att veta om det beror på att bibliotekarier med en kandidatutbildning inte söker jobb på högskolebibliotek eller att det här är ett tecken att högskolebibliotek föredrar personer med en magisterexamen, vilket nuförtiden är den vanligaste utbildningen. Svaret är kanske bara så enkelt att det

finns relativt få bibliotekarierna med en kandidatexamen i B&I (bara 76 utexaminerades medan 1993 och 2007 enligt BHS: s statistik²).

Högskolebibliotekarierna är överlag välutbildade människor. Mer än hälften har en examen i ett annat ämne än B&I, de flesta en kandidatexamen. 15 % av bibliotekarierna har en högre examen (magister, licentiat eller doktorsexamen) och dessa jobbar oftare med ämnen som de har en bakgrund i än bibliotekarierna som har en kandidatexamen eller ingen examen alls. Tydligt lönar det sig att ha en specialiserad ämneskompetens. Därmed inte sagt att alla med en doktorsexamen använder sig av sin bakgrund (en bibliotekarie skrev: "Jag har nog aldrig haft någon nytta av min doktorsexamen"). Om man räknar bort bibliotekarierna som inte jobbar med ett särskilt ämne är det totalt, enligt vår bedömning, 30 % av alla bibliotekarierna som har "rätt" ämnesbakgrund för jobbet, och 25 % har delvis rätt bakgrund. Hela 45 % har egentligen ingen eller väldigt lite ämneskunskaper inom ämnet de jobbar med. Hur det ser ut inom olika ämnesområden har vi valt att inte gå vidare med eftersom kategorierna var för små för att dra slutsatser (se avsnitt 6.2).

Som andra studier redan har visat (se t.ex. Almerud 2000, Falk & Litbo-Lindström 2000) har den största andelen bibliotekarierna (totalt 76 % i vår studie) en bakgrund inom humaniora, ganska ofta i kombination med samhällsvetenskap. Bara 24 % av respondenterna har en bakgrund inom ett annat ämnesområde. Men de bibliotekarierna som har en annan bakgrund än humaniora eller samhällsvetenskap jobbar oftare med ämnet de har läst, vilket tyder på att sådana icke-humanistiska ämneskunskaper uppskattas på universitetet och högskolorna. Framförallt bibliotekarierna med naturvetenskapliga ämnen i bakfickan tenderar att hamna på "rätt" arbetsplats där de kan tillämpa sina ämneskunskaper. Vi vill dock påpeka att denna grupp i vår undersökning är liten, bara åtta personer, och vi vill inte dra alltför stora slutsatser.

I vår enkät ställde vi frågor om vad bibliotekarierna jobbar med och för påfallande många var svaret "pedagogik" eller "undervisning". Vi har inga tidigare studier att jämföra detta med men det kan vara ett tecken på att högskolebibliotekariernas roll handlar mer och mer om undervisning, såsom Sundin (2005) har påpekat. Vi återkommer till detta i avsnitt 7.2.

Ämnesbakgrund verkar inte vara särskilt viktigt för att jobba som kontakt- eller ämnesbibliotekarie i Skåne. Nästan hälften av alla bibliotekarierna som jobbar som kontakt- eller ämnesbibliotekarie har ingen bra ämnesbakgrund för jobbet. De som *inte* jobbar som kontakt- eller ämnesbibliotekarierna har överlag mer ämneskunskaper.

De flesta bibliotekarierna tycker att det krävs viss ämneskompetens för att utföra jobbet, men de anser också att ämneskunskaper inte är viktigare än B&I-kunskaper. Överlag anser bibliotekarierna att ämneskunskaper är en tillgång men inte nödvändiga för att bli en bra bibliotekarie och att man också lär sig mycket på jobbet. Ett fåtal bibliotekarierna håller inte med och lägger större vikt på ämneskompetens. I Harnesks intervjuundersökning (2006) finns också mycket varierande åsikter om hur pass viktigt

² Carina Waldén, Information officer BHS, Högskolan i Borås, e-postmeddelande den 21 maj 2008.

det är med ämneskunskaper utanför B&I. Han tar dock upp att arbetsgivarna på högskole- och universitetsbibliotek värderade ämneskunskaper högre än motsvarande på folkbibliotek (Harnesk 2006, s. 16). Malin Svensson (2004) kommer, även hon, i sin magisteruppsats bland annat fram till att ämneskunskaper kan vara viktiga men att även B&I-utbildningen spelar en stor roll. Den bäst lämpade personalen till internationella biblioteket, som Svensson undersökte, skulle helst ha både ämneskunskaper och B&I-utbildning.

De flesta bibliotekarierna i vår studie anser att det finns vissa jobb på högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens än andra och jobb med ämnen inom naturvetenskap, teknik och medicin pekats ofta ut. Dessutom tycker många att det krävs ämneskompetens generellt för informationsarbete.

För mer än hälften av bibliotekarierna spelade ämnesbakgrunden ingen stor roll när de bestämde sig att söka sitt nuvarande jobb, vilket kanske inte är så förvånande med tanke på dagens arbetsmarknad. Man kan inte vara kräsen när det finns så få jobb att söka. Totalt var ämnesbakgrunden viktig för nästan 25 % av respondenterna när de sökte jobb och några kommenterade att de sökte jobbet specifikt p.g.a. av sin ämnesbakgrund.

Ämneskompetens spelade en lite större roll när det handlade om att få jobbet – 30 % av våra respondenter ansåg att ämnesbakgrunden var ganska eller mycket viktig. Som väntat var det viktigare för dem som faktiskt hade "rätt" ämnesbakgrund. Framförallt för respondenter med en ämnesbakgrund i naturvetenskaper, teknik och medicin spelade ämneskompetens en stor roll (för sex av åtta var det ganska eller mycket viktigt) för att få jobbet, men även vissa respondenter med mindre vanliga språkkunskaper (såsom latin) och musik ansåg att de hade haft nytta av sin ämnesbakgrund för att få en anställning. För de flesta med en humanistisk bakgrund var det däremot mindre viktigt. Än en gång finns det tecken på att det finns en efterfrågan på bibliotekarier med en bakgrund inom naturvetenskap, teknik och medicin på universitet och högskolor. Detta kan överensstämma med det som Harnesk (2006) kommer fram till i sin rapport, att en för bibliotekarier udda utbildning kan vara intressant för arbetsgivarna.

De allra flesta bibliotekarier anser att de använder sig av sin ämneskompetens, i alla fall till viss del. Det är framförallt de som har rätt ämnesbakgrund för jobbet som anser att de använder sin ämneskompetens ofta. Hur de använder sig av sin ämneskompetens är svårare att veta, eftersom många valde att inte svara på denna fråga, men nästan hälften av alla respondenter som valde att ge exempel nämnde "språk", framförallt engelskan, som viktiga. Man kan tänka sig att språkkunskaper kommer att bli ännu viktigare i framtiden om Bologna-processens mål att öka rörligheten inom Europa får genomslag och fler utländska studenter hittar till Skånes universitet och högskolor. En annan sak som lyfts fram är ämneskunskapernas betydelse i referensarbetet. "Det är ju lättare att orientera sig och komma med relevanta förslag på sökvägar när man vägleder kunder i infodisken" skriver en respondent i en ganska typisk kommentar.

Även om de flesta anser att de klarar sig bra på jobbet med de ämneskunskaper de har är nästan alla positivt inställda till att lära sig mer om ämnet de jobbar med, inte bara för att de anser att ämneskunskaper är en fördel för jobbet men också därför att de vill hålla sig uppdaterade. Dessutom fick vi en känsla av att många högskolebibliotekarier

verkligen är intresserade av och engagerade i ämnet de jobbar med. "Jag har ju turen att arbeta med ett ämne som jag tycker intressant och då väcks ju också intresset att lära sig mer!" låter en kommentar.

I allmänhet tycker bibliotekarier som har mer ämneskompetens för jobbet att det är viktigare med ämneskompetens än de som inte har en bra ämnesbakgrund för jobbet. De ämneskunniga påpekar att det inte bara underlättar i referensarbetet utan också att det höjer bibliotekets status gentemot studenter, lärare och forskare. Detta var också vad Hackenberg (2000, s. 445) kom fram till i sin studie av bibliotekarier inom naturvetenskaper och teknik i USA: bibliotekarierna med mycket ämneskompetens kände sig säkrare i sin roll, upplevde att de hade en större trovärdighet och hade lättare för att kommunicera med forskare.

En sak som har kommit fram i vår undersökning är att de flesta anser att det är viktigt att bibliotekarier har läst *någonting* utöver B&I på högskolenivå, framförallt för att kunna förstå forskningsprocessen och högskolekultur i allmänhet. Har man inte själv skrivit en uppsats kan det vara svårare att hjälpa studenter med examensarbeten. Detta synsätt framkommer även i Svenssons (2004, s. 45) magisteruppsats då nyttan av annan akademisk utbildning än B&I diskuteras.

Om det finns något ämnesområde som sticker ut i vår undersökning så är det kategorin som vi kallade för naturvetenskaper, teknik och medicin. Det verkar som om ämneskunskaper i dessa ämnen efterfrågas, precis som i USA (Hackenberg 2000, s. 441; Hallmark & Lembo 2003) och för dem som har en ämnesbakgrund inom dessa ämnen spelade detta ofta en stor roll för att få jobb. Vill man bli högskolebibliotekarie är det nog inte så dumt att satsa på naturvetenskaper, teknik eller medicin. Vi måste dock påpeka än en gång att denna grupp av bibliotekarier var liten (åtta personer) och att även om vi tror oss kunna tyda sådana tendenser vill vi inte dra för stora slutsatser.

7.1.1 Jämförelse med Mayer och Terrills undersökning i USA

För att kunna diskutera våra resultat vidare kan det vara intressant att titta på Mayer och Terrills undersökning av högskolebibliotekarier i USA. Dessa två forskare skickade en enkät med både öppna och slutna frågor till högskolebibliotekarier via en rad olika diskussionsforum för bibliotekarier. Eftersom deras urval inte är slumpmässigt är svaren troligen inte representativa för alla högskolebibliotekarier men det kan ändå vara intressant att titta på deras resultat och analys. I Mayer och Terrills studie svarade 1213 personer; 78 % var kvinnor (jämfört med nästan 70 % i vår undersökning) och nästan 53 % av respondenterna i den amerikanska studien hade en "advanced subject degree", en Master's eller PhD i något annat ämne än B&I (Mayer & Terrill 2005, s. 61). För oss var motsvarande siffran 15 % (då räknar vi magister-, licentiat- och doktorsexamen). Det är dock viktigt att komma ihåg att Mayer och Terrills studie mycket väl kan ha lockat fler respondenter med en högre examen eftersom de inte använder sig av ett slumpmässigt urval.

Liksom i vår undersökning av högskolebibliotekarier i Skåne är de flesta som svarade i Mayer och Terrills studie humanister (40 %), följt av samhällsvetare (19 %). I vår studie

var motsvarande siffror 55 % och 6 %, plus 20 % som har läst både humaniora och samhällsvetenskap.

En majoritet (57 %) av alla respondenter i den amerikanska studien ansåg att det krävs en “advanced subject degree” för vissa, men inte alla, jobb på högskolebibliotek, och det var framförallt de som hade en högre examen som tyckte att det behövdes. De flesta såg en högre examen som “supplemental”, en fördel men ingenting som var nödvändigt. B&I-kunskaper ansågs vara viktigare (Mayer & Terrill 2005, s. 64). Det stämmer väl överens med den uppfattning vi fick fram i vår undersökning. De som ändå tyckte att en högre examen var viktig i den amerikanska studien svarade främst att det var viktigt för karriären, och för att få status och legitimitet på universitetet (Mayer & Terrill 2005, s. 64). I vår undersökning fick vi inga kommentarer om att en bra ämnesbakgrund skulle vara bra för karriären – dock måste vi påpeka att vi inte tog upp detta i vår enkät medan Mayer och Terrill specifikt frågade om “advanced subject degree” var viktigt för karriären. Men att det skulle ge legitimitet och höja statusen för individuella bibliotekarier och bibliotek fick vi också fram i flera kommentarer.

Mayer och Terrill (2005, s. 66) fick i sin undersökning en hel del kommentarer om att en satsning på ämneskompetens kunde vara ett hot mot yrkets utbildning och gemensamma kunskapsbas. Att argumentera att det krävs mer än en Master’s of Library Science för att arbeta som högskolebibliotekarie sänker värdet på både B&I-utbildningen och bibliotekaryrket, menade flera av deras respondenter. Sådana kommentarer fick vi inte alls i vår undersökning. De två kommentarerna som vi fick som möjligtvis skulle kunna tolkas som en uppfattning att specialistkunskaper kan vara ett hot mot generalistkunskaper lät så här:

Men generalistkompetensen kan skymmas/fördunklas av för djupa ämneskunskaper paradoxalt nog ibland, då man för snabbt tolkar vad användaren vill veta eller diskutera istället för att neutralt lyssna på vad som egentligen säges!

Jag har sett många kollegor under åren som snöat in på sin egen kunskap inom ett ämnesområde och inte kunnat hjälpa användarna till fullo eftersom de inte kunnat möta biblioteksanvändaren med intresse och i en öppen dialog.

I dessa kommentarer verkar det handla mer om praktiska problem vid bemötande än om potentiella ideologiska konflikter. Vi fick inte heller någon antydning på att högskolebibliotekarier i Skåne saknar ämneskunskaper för att kunna utföra jobbet eller kommer att behöva fler ämneskunskaper i framtiden, såsom det har diskuterats i USA (se avsnitt 3.2). Som sagt verkar det inte finnas någon större debatt kring detta i Sverige.

7.2 Teoretisk analys

7.2.1 Bibliotekarieyrket och professionalisering

Vi har i inledningen till vår uppsats utgått ifrån att bibliotekarieyrket är inne i en professionaliseringsprocess och det kan vara intressant att titta lite närmare på detta och utvärdera om det verkligen är så att yrket är på väg att bli en profession.

En fråga som kommer upp ganska ofta är om bibliotekarieyrket är, eller kommer att bli, en "riktig" profession i den traditionella meningen såsom Greenwood (1957) och andra essentialistiska forskare har definierat professionerna (se avsnitt 4.1.1). På många sätt har bibliotekarieyrket drag av en "semiprofession" i Etzionis mening (1969, s. v). Yrket domineras fortfarande av kvinnor och vi ser inga tendenser på att det håller på att förändras. Tvärtom ser vi att antalet manliga bibliotekarier vid högskolor i Skåne kommer att minska – 37,5 % av männen i vår undersökning kommer att gå i pension de närmaste sex åren. Och bibliotekarier saknar fortfarande auktoritet över sin verksamhet: bibliotekarieyrket kommer säkert alltid att vara beroende av arbetsgivare för att få sitt uppdrag (för högskolebibliotekarier är arbetsgivaren högskolorna och universitetet), det ligger helt enkelt i yrkets natur.

Dessutom kan man ifrågasätta om statusen inom yrket kommer att höjas. En bibliotekarie i vår undersökning skriver:

Största problemet inom yrket är inte att vi har läst för lite utan att vi verkar inom ett yrke där de flesta arbetsuppgifter är att betrakta som rutinuppgifter såsom att läsa in streckkoder i scanner, sälja kopieringskort, fylla på papper i skrivare, fylla på häftor i häftapparater, bokuppsättning samt att svar[a] på var toaletten ligger eller var kopieringsmaskinen finns eller om vi har den och den boken. Ibland tycker jag att de uppsatser med professionsanknytning som skrivs vid BHS märkvärdisarar yrket på ett realistiskt sätt.

Det verkar som om rutinarbetsuppgifter fortfarande är en stor del av yrket enligt bibliotekarierna själva, och det kommer säkert inte att förändras i den närmaste framtiden.

Däremot har utbildningen för bibliotekarier förändrats ganska mycket de senaste 15 åren. Olaisen (1988, s. 59) ansåg att det skulle krävas en längre och mer akademisk utbildning för att yrket skulle kunna ta steg mot en professionalisering och detta har också skett. Sen 1993 har bibliotekarieutbildningen akademiserats och fått en starkare forskningsanknytning (se avsnitt 2.2). Nu för tiden är en tvåårig magisterexamen i B&I, efter två år av andra studier, en standardutbildning för bibliotekarier, vilket vi också har märkt i vår undersökning. Nästan alla bibliotekarier som anställts på högskolebibliotek i Skåne de senaste årtiondena (med få undantag) har en formell bibliotekarie- eller B&I-utbildning.

Det verkar som om B&I-utbildningen ger en gemensam teoretisk kunskapsbas, även om det bara är en tvåårig utbildning och i princip alla bibliotekarier också har andra, icke-

gemensamma kunskaper. En gemensam kunskapsbas är enligt flera professionsforskare (Selander 1989, s. 14; Olaisen 1988, s. 59) ett kriterium för att ett yrke ska bli en profession. Efter Bologna-processens genomförande är det möjligt att en masterexamen kommer att bli "standardutbildningen" i B&I (det återstår att se hur populära de nya kandidatprogrammen kommer att bli) men principen är densamma: bibliotekarier får en gemensam utbildning och därmed en egen kunskapsbas. Även inom de nya kandidatutbildningarna kommer bibliotekarier att få en utbildning som till stor del tar upp samma B&I-ämnen som i masterprogrammen; däremot kan två olika typer av program också betyda att det kommer att finnas två olika nivåer inom den gemensamma kunskapsbasen. Om det är många som söker sig till kandidatutbildningarna kommer bibliotekarier i Sverige i framtiden att hamna i två olika huvudgrupper: de som har en masterexamen och de som har en kandidatexamen inom B&I. Frågan är om bibliotekarier med olika examen också kommer att söka sig till olika jobb. Kommer de mindre välutbildade bibliotekarierna att söka sig till skol- och folkbibliotek medan de högutbildade söker sig till högskolebibliotek? Det blir intressant att se hur bibliotekarieryrket kommer att utvecklas under dessa förhållanden.

Samtidigt som B&I-utbildningen har akademiserats har en forskarutbildning inom B&I utvecklats på flera universitet i Sverige (se avsnitt 2.2). Yrket håller på att utveckla en systematisk kunskapsbas som bygger på forskning, vilket är en viktig del av professionaliseringsprocessen enligt flera professionsforskare (Olaisen 1988, s. 59, Sundin 2006, s. 80).

Men kommer detta att leda till att bibliotekarieryrket blir en profession? Vi håller med Abbott (1998) om att det inte är så meningsfullt att diskutera bibliotekarieryrket i termer av semiprofession och profession i nuläget. Istället är det kanske viktigare att fokusera på att utveckla och förmedla högskolebibliotekarieryrkets professionella expertis och att höja yrkets status utan att försöka leva upp till de kriterier som ställs av essentialistiska professionsforskare. För bibliotekarier är det då viktigt att veta vem de konkurrerar med och hur de kan gå tillväga för att behålla eller utveckla sin professionella jurisdiktion.

7.2.2 Konkurrens och strategier

Som vi har varit inne på tidigare är konkurrensen med användarna ett hot mot högskolebibliotekariers traditionella roll (se avsnitt 4.2.2). Att användare själva nu kan söka information på nätet utan att behöva vända sig till en bibliotekarie betyder att högskolebibliotekarier har tappat sitt monopol på informationssökning. För att kunna överleva som yrke måste bibliotekarier komma med andra strategier än informationssökning (även om denna del av yrkets roll till viss del säkert kommer att finnas kvar) (Sundin 2005).

En strategi som har utvecklats på senare år är att stärka den pedagogiska rollen, framförallt genom att satsa på användarundervisning (se avsnitt 4.2.3) (Sundin 2005, 2006, 2008). Istället för att söka information åt studenter och forskare ska bibliotekarier lära användare hur de själva kan söka på bästa sätt. Bibliotekarier använder sig av användarundervisning som ett sätt att artikulera sin professionella expertis och hävda sin jurisdiktion inom informationsarbete, menar Sundin (2006, s. 84). Dessutom har denna pedagogiska roll stärkts av nya riktlinjer, t.ex. Högskolelagen (SFS 1992:1434) som i

samband med Bolognaprocessen har som ett mål att studenterna ska bli informationskompetenta. I vår undersökning har vi kunnat se att pedagogik är en viktig uppgift för högskolebibliotekarier; 58 % av våra respondenter pekar ut "pedagogik" som en av sina arbetsuppgifter eller ansvarsområden och det är också inom pedagogik som många har fått kompetensutveckling.

Även om vi inte kan bevisa att pedagogik har blivit viktigare på senare år (vi har ingen tidigare undersökning att jämföra detta med) verkar vår undersökning stärka teorin att pedagogik nu har en betydande roll för högskolebibliotekarier. Men finns det också en roll för strategier som sätter ämneskompetens i centrum?

7.2.3 Ämneskompetens som strategi

Även om de flesta bibliotekarier i vår undersökning inte tyckte att ämneskunskaper var det viktigaste för att utföra jobbet var det också en del respondenter som menade att en gedigen ämnesbakgrund spelade en stor roll. Några respondenter i vår undersökning påpekade väldigt starkt att en bra ämnesbakgrund höjde bibliotekariernas status inför användarna. "Att ha personal vid ett högskolebibliotek som kan sitt ämne (disputerade eller annan högre examen) höjer bibliotekets status med flera 10-potenser" skrev en bibliotekarie. "Jag kan inte nog betona värdet av ämneskompetens inom bibliotekarieyrket. Statusen på bibliotekarierna och yrket höjs och man får lättare att kommunicera med forskare och studenter. Folk lyssnar helt enkelt lite mer" skrev en annan.

Denna syn på ämneskompetens som statushöjande är ännu tydligare i de amerikanska undersökningarna som vi refererade till i avsnitt 3.2; att ha bevisade ämneskunskaper genom t.ex. en högre examen ansågs av många vara viktigt, dels för karriären och dels för att kunna konkurrera i en högskolemiljö (Crowley 1996, s. 115; Mayer & Terrill 2005, s. 67). I vår undersökning var det ingen som kommenterade att deras karriär eller löneanspråk hade påverkats positivt av en bra ämnesbakgrund, men vi frågade inte heller efter detta. Däremot verkar våra respondenter tycka att biblioteket självt drar stor nytta av deras ämneskunskaper – de individuella bibliotekariernas ämneskompetens kan höja statusen för hela biblioteket.

Skulle man då kunna argumentera att högskolebibliotekarier (eller rättare sagt deras arbetsgivare) borde satsa mer på ämneskompetens? Tanken i sig är bra men det kan finnas praktiska problem. Arbetsmarknaden i dagsläget är kärv och att bara söka jobb som passar ens ämnesbakgrund skulle göra det svårt för många nytexaminerade bibliotekarier att få en anställning. Det finns inte heller någon garanti att man kommer att jobba med ett visst ämne hela livet ut. Jobb försvinner, eller man kanske tröttnar på att jobba på samma bibliotek. Dessutom kan det i dagsläget vara svårt för vissa bibliotek att hitta ämneskompetent personal. För bibliotek inom humaniora är det troligtvis inget problem – som vi har sett i vår undersökning är humanister starkt överrepresenterade – men bibliotek inom områden som naturvetenskap, teknik, medicin och juridik har relativt få ämneskunniga bibliotekarier att välja bland. Kanske är det dels därför att arbetsgivarna på högskolorna inte verkar lägga så stor vikt på ämneskunskaper – de flesta respondenterna (58 %) i vår studie ansåg att det spelade liten roll vad de hade läst (utöver B&I) när de sökte jobbet och nästan hälften av alla kontakt- och

ämnesbibliotekarier hade ingen eller väldigt lite ämneskompetens i det ämne de jobbade med.

Även om bibliotekarier skulle kunna välja och vraka bland jobb är det inte helt problemfritt att satsa på ämneskompetens. Det finns en risk att man genom att läsa mycket inom ett visst ämne snöar in sig. En bibliotekarie skrev: "Jag har sett många kollegor under åren som snöat in på sin egen kunskap inom ett ämnesområde och inte kunnat hjälpa användarna till fullo eftersom de inte kunnat möta biblioteksanvändaren med intresse och i en öppen dialog." Dessutom kan man argumentera, såsom Malin Svensson (2004, s. 44) gjorde i sin undersökning på Internationella biblioteket, att om det finns personal med mycket specifika ämneskunskaper på ett bibliotek finns det en risk att just dessa specifika ämnen tar för stor plats i bibliotekets bestånd.

Vi håller också med Lena Olsson (1995, s. 233-234) om att det kan vara svårt för bibliotekarier att hävda sin jurisdiktion bland forskarna genom att satsa på ämneskompetens – för att konkurrera måste man hålla sig à jour i ett ämne hela tiden. Dessutom jobbar de flesta högskolebibliotekarier inte bara med ett specifikt ämne. Framförallt inom humaniora finns det många som jobbar med många olika ämnen (t.ex. hade vi bibliotekarier i vår undersökning som jobbade både med musik- och litteraturvetenskap, eller med konst- och litteraturvetenskap) men också inom andra ämnesområden är det inte ovanligt att bibliotekarierna förväntas kunna svara på frågor om vitt skilda ämnen i informationsdisken. Det är svårt, om inte omöjligt, för bibliotekarier att ha djupa ämneskunskaper i en rad olika ämnen. Som en bibliotekarie skriver:

Jag är ämnesbibliotekarie för många olika ämnen och det varierar därför i vilken grad jag hade ämneskunskaper. I en del har jag haft bra ämneskunskaper sedan tidigare, andra har varit på enbart allmänbildningsnivå.

Vi anser därför att en satsning på ämneskompetens för att höja bibliotekariernas status i allmänhet inte är praktiskt i dagsläget. Däremot kan det vara en bra strategi för individuella bibliotekarier för att få jobb. Det finns vissa jobb där djupare ämneskunskaper alltid kommer att vara ett måste: man kan t.ex. inte katalogisera medeltida handskriftssamlingar utan att kunna latin. Musik är ett annat ämne där bibliotekarier förväntas ha djupare kunskaper. Och som vi har sett i vår undersökning är vad man har läst inte oviktigt för alla. 30 % av våra respondenter ansåg att deras ämneskompetens var viktigt för att få anställning, och då framförallt inom icke-humanistiska ämnen. Vi har också sett tendenser i vår undersökning att fler med naturvetenskaplig eller teknisk ämneskompetens faktiskt jobbar med "rätt" ämne. Det kan därför vara bra för blivande bibliotekarier att läsa något annat än humanistiska ämnen, för det verkar finnas en efterfrågan efter sådana kunskaper på högskolorna.

Ett problem med en sådan strategi är dock att många bibliotekarier väljer yrket ganska sent, när de redan har påbörjat eller avslutat sina ämnesstudier. Runt 80 % av respondenterna i vår undersökning bestämde sig för att bli bibliotekarier under eller efter högskolestudierna, eller till och med efter att ha arbetat inom ett annat yrke. Vill man få in fler icke-humanister i bibliotekarieryrket måste man antingen satsa på att

rekrytera folk innan de börja läsa vid högskola eller aktivt rekrytera de som redan har en ämnesbakgrund i ett annat ämne än humaniora.

Är en satsning på ämneskompetens ett hot mot yrkets professionalisering? Vi ser inte ämneskompetens som ett hot mot en gemensam kunskapsbas (förvärvad genom en formell B&I-utbildning) såsom det ibland uppfattas i USA (se t.ex. Mayer & Terrill 2005, s. 66). Tendensen i Skåne de senaste decennierna har, enligt vår studie, varit att rekrytera högskolebibliotekarier med en formell B&I-utbildning, oavsett vad de har för andra kompetenser. Det finns visserligen bibliotekarier som inte har en formell bibliotekarie- eller B&I-utbildning (18 % av våra respondenter) men de är alla, med ett undantag, födda på 1940- eller 1950-talet. Tiden när högskolebibliotekarier rekryterades bland ämnesspecialister som sen fick en intern utbildning i B&I-kunskaper är förbi. Detta går emot vad Frank och Hede förutspådde 1993 (s. 81); de ansåg att högskolebiblioteken även i framtiden skulle rekrytera bibliotekarier utan formell B&I-utbildning. Resultaten från vår studie i Skåne stämmer inte heller överens med undersökningar i USA, där högskolebibliotekarier med en högre examen men utan B&I-utbildning fortfarande gör sitt inträde i yrket (Lindquist & Gilman 2008, s. 31).

De flesta bibliotekarier i Skåne har, med andra ord, en gemensam kunskapsbas: en B&I-utbildning som nu för tiden verkar vara helt avgörande för att få jobba som högskolebibliotekarie. Ämneskompetens ses som ett komplement till denna utbildning men kan inte ersätta den. I undersökningarna i USA som vi nämnde i avsnitt 3.2 är B&I-utbildningen också viktig men där är det många respondenter som anser att det krävs en B&I-examen *plus* en högre examen i ett annat ämne för att jobba, och framförallt göra karriär, som högskolebibliotekarie. Denna känsla fick vi inte alls fram i vår undersökning i Skåne – med undantag för vissa jobb som kräver väldigt specifika ämneskunskaper, är det inget stort hinder för högskolebibliotekarier om de inte har läst "rätt" ämne. "Det går bra ändå" är en typisk kommentar på frågan om det krävs ämneskunskaper att utföra jobbet.

Därmed inte sagt att det räcker med en B&I-utbildning och inga andra högskolestudier. Vi hittade inte en enda respondent i vår undersökning som bara hade en kandidatexamen i B&I (vilket dock kan bero på att det bara finns 76 i hela Sverige), och en sak som många respondenter valde att kommentera var att det krävs ämnesstudier på högskolenivå, inom vilket ämne som helst, för att bli en bra högskolebibliotekarie. Då handlar det inte om specifika ämneskunskaper utan om att lära sig forskningsprocessen och att få en förståelse för högskolemiljön. I allmänhet var det lite fler som hade en magisterexamen i B&I som tyckte att det var viktigt att man hade läst någonting utöver B&I, jämfört med dem som hade en "gammal" bibliotekarieutbildning. Varför dessa respondenter tror att B&I-studierna inte tillför tillräckligt med forskningskompetens vet vi inte och det är kanske ett intressant ämne för en annan uppsats.

Efter Bolognaprocessens genomförande kommer vi att se bibliotekarier som har läst ännu mer ämnesstudier än idag. För att börja på en masterutbildning krävs det nu tre års tidigare studier istället för två. Frågan är om detta kommer att påverka yrkets status. Om inte lönerna följer med i utvecklingen blir glappet mellan utbildning och lön ännu större än det är i dag, vilket troligen inte kommer att leda till någon positiv utveckling för

yrket. Det blir intressant att se vad Bolognaprocessens förändringar kommer att få för konsekvenser för yrket i framtiden.

8 Avslutning

Att göra en undersökning om högskolebibliotekariers ämneskompetens och uppfattningar om denna har varit intressant, då det har visat sig att ämneskompetens är ett ämne som många har starka åsikter om, både för och emot. Vi tycker att vi genom vår undersökning har fått en bra inblick i vilka olika tankar och inställningar som finns ute på Skånes högskolebibliotek om just ämneskompetensens betydelse. Med en svarsfrekvens på 55 % har vi inte kunnat dra generella slutsatser men vi har ändå kunnat visa på olika tendenser och trender.

Vi har i vår undersökning använt oss av kvantitativa och till en mindre del kvalitativa metoder; kommentarerna som vi fick i enkäten har varit väldigt givande och har fungerat som ett bra komplement till enkätstudien. Vi har använt oss av statistik men också en del mer subjektiva bedömningar – det hade t.ex. varit helt omöjligt att genomföra denna undersökning utan att göra en egen bedömning över respondenternas ämneskompetens. Enkätfrågorna har överlag fungerat bra med tanke på vårt syfte men det finns naturligtvis alltid mer som vi kunde ha frågat. Till exempel hade det varit bra med några frågor om hur ämneskompetens har påverkat bibliotekariernas karriärer och löner. Frågeställningen om hur många bibliotekarier som har "rätt" ämneskompetens inom de olika ämnesområdena kunde vi inte besvara fullständigt eftersom de olika kategorierna var för små för att dra slutsatser.

Vi har i vår studie fått en bra uppfattning om högskolebibliotekariernas utbildning och ämnesbakgrund. Högskolebibliotekarierna i vår undersökning är överlag välutbildade människor. Mer än hälften har en examen i ett annat ämne än B&I och alla har läst något utöver B&I. Enligt vår bedömning har ungefär 30 % av bibliotekarierna en bra ämnesbakgrund inom ämnet de jobbar med, medan 45 % har inga eller lite ämneskunskaper för jobbet. De flesta bibliotekarier anser att ämneskunskaper är en tillgång för jobbet, även om de inte är nödvändiga. Många menar också att vissa bibliotekariejobb och -tjänster kräver specifika kunskaper som man inte kan lära sig på jobbet. Ämneskompetens underlättar också tydligt när det handlar om referensarbete och förvärv. Många av de respondenter som har mycket ämneskompetens anser att det ger en högre status mot andra på högskolan. Med andra ord, det finns en roll för ämneskompetent personal på högskolebibliotek. Dock är ämneskunskaper absolut inte viktigare än B&I-kunskaper enligt bibliotekarierna i vår studie.

Det finns kanske en poäng i att försöka rekrytera fler icke-humanister till B&I-utbildningen. Den humanistiska dominansen betyder att många bibliotek, även om de *vill* satsa på personal med rätt ämnesbakgrund, inte alltid har möjlighet att hitta rätt personal. Vi kunde se en tendens i vår undersökning till att ämneskunskaper framförallt efterfrågades på bibliotek inom naturvetenskap, teknik och medicin, och att de som har

en gedigen naturvetenskaplig ämnesbakgrund oftare än andra jobbar på en arbetsplats där de använder sig av sin ämnesexpertis.

En sak som vi fick fram i vår undersökning som vi kanske inte helt hade väntat oss var att många bibliotekarier tycker att de är viktigt att man som bibliotekarie har läst *något* utöver B&I för att kunna förstå forskningsprocessen och högskolemiljön, och för många var detta viktigare än specifika ämneskunskaper. En annan aspekt som framkommer i vår studie är att pedagogik har fått en framträdande roll i högskolebibliotekariernas arbete, precis som Sundin (2005, 2006, 2008) argumenterar. Mer än hälften av bibliotekarierna har någon form av pedagogik som arbetsuppgift och dessutom förekommer ämnet ofta i kompetensutveckling på jobbet. Kommer den pedagogiska rollen att utvecklas mer inom B&I i framtiden, så att den till slut bli en del av den gemensamma kunskapsbasen, precis som t.ex. katalogisering?

Ett annat ämne som ofta togs upp av våra respondenter är språkkunskaper. Många bibliotekarier har kommenterat att de använder sig väldigt mycket av språk på jobbet, och då framförallt engelska. Detta behov kommer säkert bara att öka om Bologna-processens mål att öka rörligheten inom Europa blir verklighet. Bra språkkunskaper kommer då att vara en förutsättning för att ta emot det växande antalet utbytesstudenter.

Bologna-processen i sig kan komma att förändra mycket för bibliotekaryrket. T.ex. är det mycket möjligt att fler söker sig till grundutbildningen (kandidatexamen i B&I) samtidigt som andra söker sig till ett femårigt masterprogram. Kommer detta att skapa hierarkier inom bibliotekaryrket? Detta är något som man skulle kunna gå djupare in på i en magisteruppsats om några år då konsekvenserna av Bologna-processen faktiskt skulle kunna utvärderas.

Vad gäller professionaliseringsprocessen har bibliotekaryrket kommit en bit på vägen, bland annat genom utbildningsutvecklingen till en mer akademisk utbildning, och forskning inom ämnet har blivit vanligare och att, som vi bl.a. kan se i vår undersökning, B&I-kompetens från utbildningen börjar bli en standardkompetens för bibliotekarierna. Dock finns det flera av kriterierna för att vara en profession som bibliotekaryrket inte lever upp till. Man kan fråga sig om bibliotekaryrket kommer att ta fler steg i processen eller om den har stannat upp? Kanske är det bäst för bibliotekaryrket att fokusera på olika sätt att öka yrkets status utan att tänka i termer av profession eller semiprofession.

I USA har en satsning på ämneskompetens ibland uppfattas som ett ideologiskt problem, ett hot mot yrkets gemensamma kunskapsbas, men det är ingenting som har framkommit i vår studie. Ämnesstudier ses som ett komplement, bra att ha men inte nödvändiga, och tiden med bibliotekarier som ämnesspecialister utan formell B&I-utbildning är förbi.

Vi har tagit upp frågan om ämneskompetens är något som kan användas för att utveckla och förbättra bibliotekariernas yrkesförutsättningar, t.ex. genom att höja yrkets status. Det är en bra idé i princip men det är inte realistiskt att förvänta sig att en stor andel högskolebibliotekarier kommer att kunna utbilda sig inom ett visst ämne och sen hitta

ett jobb inom just detta ämne. Arbetsmarknaden som den är idag tillåter inte detta. Dessutom är bibliotekarielönerna låga och frågan är om de verkligen blir högre för att man har en högre examen och en bättre ämnesbakgrund.

Kanske är den främsta slutsatsen som vi kan dra från denna undersökning att det krävs en rad olika kompetenser på högskolebibliotek, däribland ämneskompetens. Det krävs inte av alla bibliotekarier på alla jobb men det underlättar arbetet och, i alla fall på vissa jobb, ger status. Ett högskolebibliotek utan högutbildad personal är nästan otänkbart. Men en satsning på att höja ämneskompetensen för högskolebibliotekarier i allmänhet är i nuläget ingen realistisk plan.

9 Källförteckning

Abbott, Andrew (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.

Abbott, Andrew (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, vol. 96: 3, ss. 430-443.

Abrahamsson, Bengt (1986). Vad är intressant med professioner? I Broady, Donald (red.) *Professionaliseringsfällan: Vuxenutbildning, arbetsdelning, yrkeskunnande*. Stockholm: Carlssons. S. 19-23.

ALA (2006). "Statement on the Terminal Professional Degree for Academic Librarians." American Library Association, September 06, 2006. (Elektronisk). Tillgänglig: < <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/statementterminal.cfm> > (2008-03-13).

ALA (2008). Accreditation. (Elektronisk). Tillgänglig: < <http://www.ala.org/ala/accreditation/lisdirb/lisdirectory.cfm#Guidelines> > (2008-04-17).

Almerud, Peter (2000). *Biblioteken, bibliotekarien och profession: En rapport från fyra nordiska länder*. Nacka: DIK-förbundet.

Andersson, Hanna & Nilsson, Ann-Sofie (2001). *Bibliotekarier och forskare i samspel: Fallstudier på ett företag och ett universitet*. (Elektronisk). Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. Tillgänglig: < <http://theses.lub.lu.se/archive/2004/06/21/1087807998-339-130/2001-3.pdf> > (2008-01-28).

Bowden, Russell (1994). Image, status and reputation: some observations. I Bowden, Russell & Wijasuriya, Donald (red.) *The status, reputation and image of the library and information profession*. Proceedings of the IFLA pre-session seminar Delhi, 24-28 August 1992. München: K. G. Saur. S. 28-35.

Brante, Thomas (1989). Professioners identitet och samhällsliga villkor. I Selander, Staffan (red.) *Kampen om yrkesutövningen, status och kunskap: Professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur. S. 37-55.

Broady, Donald (red.) (1986). *Professionaliseringsfällan: Vuxenutbildning, arbetsdelning, yrkeskunnande*. Stockholm: Carlsson.

- Bruijns, R. A. C. (1992). *Status and image of the librarian: Report of a sample survey carried out in twelve countries*. The Hague: NBLC.
- Crowley, Bill (1996). Redefining the status of the librarian in higher education. *College & Research Libraries*, vol. 57, ss. 113-121.
- Ducander, Jesper (1999). *Quo vadis bibliotekarie? Bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. Borås: Valfrid. (Småtryck från Valfrid, 20).
- Ejlertsson, Göran (2005). *Enkäten i praktiken: En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Elson, Marie & Ljungdahl, Maria (2006). *Vad gör de egentligen? En undersökning av bibliotekariers arbetsuppgifter*. (Elektronisk). Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan, Borås. Tillgänglig: < <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1500/1/06-85.pdf> > (2008-01-28).
- Encyclopaedia Britannica Online (2008). *Degree*. (Elektronisk). Tillgänglig: < <http://search.eb.com/eb/article-9029755> > (2008-04-18).
- Enmark, Romulo & Seldén, Lars (1998). The education of library and information professionals in Sweden. I Harbo, Ole & Pors, Niels Ole (red.). *Education for librarianship in the Nordic countries*. London: Mansell. S. 121-161.
- Etzioni, Amitai (red.) (1969). *The semi-professions and their organization: Teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press.
- Etzioni, Amitai (1969). Preface. In Etzioni, Amitai (red.) *The semi-professions and their organization: Teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press. S. v-xviii.
- Falk, Emelie & Litbo-Lindström, Susanne (2000). *Den nya bibliotekariens kompetens: en studie av bibliotekarie utbildade i Borås, Lund och Umeå*. (Elektronisk). Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. Tillgänglig: < <http://theses.lub.lu.se/archive/2004/06/17/1087480578-29998-136/2000-13.pdf> > (2008-01-28).
- Frank, Cecilia & Hede, Gunnar (1993). *Bibliotekarien, det vetenskapliga biblioteket och forskaren. En undersökning av framtida krav på kompetens hos bibliotekarie vid vetenskapliga bibliotek*. Uppsala: Institut för personal- och företagsutveckling (IPF).
- Greenwood, Ernest (1957). Attributes of a profession. *Social Work* 2 (July 1957), ss. 45-55.
- Goode, W.J. (1969). The theoretical limits of professionalization. I Etzioni, Amitai (red.) *The semi-professions and their organization: Teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press. S. 266-313.

Grosch, Mary & Weech, Terry L. (1991). Perceived value of advanced degrees by librarians who hold such degrees. *Library and Information Science Research*, vol. 13, ss. 173-199.

Hackenberg, Jill M. (2000). Who chooses sci-tech librarianship? *College & Research Libraries*, vol. 65: 5, ss. 441-450.

Hallmark, Julie & Lembo, Mary Frances (2003). Leaving science for LIS: interviews and a survey of librarians with scientific and technical degrees. (Elektronisk) *Issues in Science and Technology Librarianship*. Tillgänglig: < <http://www.istl.org/03-spring/refereed1.html> > (2008-01-28).

Harnesk, Jakob (2006). *Arbetsgivarnas krav och förväntningar på en förändrad biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning*. (Elektronisk). Tillgänglig: < http://www.hb.se/bhs/harnesk_rapport.pdf > (2007-12-05).

Hellberg, Inga (1989). Könsutjämning och köns polarisering inom professionerna på dagens svenska arbetsmarknad. I Selander, Staffan (red.) *Kampen om yrkesutövningen, status och kunskap: Professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur. S. 167-180.

Högskoleverket (2004). *Utvärdering av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievetenskap, kulturvård och museologi vid svenska universitet och högskolor*. (Elektronisk). Tillgänglig: < hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800093667/0427R.pdf > (2007-12-15).

Högskoleverket (2007a). *Bolognaprocessen*. (Elektronisk). Tillgänglig: < <http://www.hsv.se/lagochratt/internationellaregelverk/bolognaprocessen.4.539a949110f3d5914ec800063936.html> > (2008-02-27).

Högskoleverket (2007b). *Sammanfattning av den nya utbildnings- och examensstrukturen*. (Elektronisk). Tillgänglig: < <http://www.hsv.se/densvenskahogskolan/utbildning/forandringar/nyautbildningsochexamensstrukturen.html> > (2008-04-11).

Jones, Phillip (1998). Academic graduate work in academic librarianship: historicizing ACRL's terminal degree statement. *Journal of Academic Librarianship*, vol. 24: 6, ss. 437-448.

Järv, Harry (red.) (1991). *Bibliotekaryrket: Tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson.

Kjersén Edman, Lena (2007). Den glatt tränade bibliotekarien - finns den? *Biblioteksbladet*, nr 8: 2007, ss. 19-20.

- Klasson, Maj (1984). *Högskolebibliotek i förändring: Från autonoma bildningsinstitutioner till lokala serviceinrättningar med särskild hänsyn till bibliotek som betjäna förskollärautbildningar*. Diss. Lunds universitet. Malmö: Liber.
- Kulturrådet (2007). *Kulturen i siffror 2007/5: folkbiblioteken 2006*. (Elektronisk). Tillgänglig: <
http://www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=3211&epslanguage=SV >
(2008-04-01).
- Lindquist, Thea & Gilman, Todd (2008). Academic/research librarians with subject doctorates: data and trends 1965-2006. *Libraries and the Academy*, vol. 8: 1, ss. 31-52.
- Liu, Lewis-Gudo & Allen, Bryce (2001). Business librarians: their education and training. *College & Research Libraries*, vol. 62: 6, s. 555-563.
- Lunds universitet (2008). Bolognaprocessen. (Elektronisk). Tillgänglig: <
<http://www.sam.lu.se/utbildning/bolognaprocessen> > (2008-05-27).
- MacDonald, Keith M. (1995). *The sociology of the professions*. London: Sage.
- Mayer, Jennifer & Terrill, Lori J. (2005). Academic librarians' attitudes about advanced subject degrees. *College & Research Libraries*, vol. 66: 1, ss. 59-73.
- Nationalencyklopedin (2008). Akademisk examen. (Elektronisk). Tillgänglig: <
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=109915&i_word=akademisk%20examen > (2008-04-16).
- Olaisen, Johan (1988). Bibliotekarere – Profesjon eller semiprofesjon? *Synopsis*, vol. 19: 2, ss. 59-68.
- Olsson, Lena (1992). Bibliotekarierykets framtida status. I Seldén, Lars (red.) *Biblioteken och framtiden*. Bok 2. Nordisk idédebatt, konferens i Borås 11-13 november 1991. Borås: Bibliotekshögskolan. S. 56-72.
- Olsson, Lena (1995). *Det datoriserade biblioteket: Maskindrömmar på 1970-talet*. Diss. Linköpings universitet. Linköping: Tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet.
- Prins, Hans & Gier, Wilco de (1995). *The image of the library and information profession. How we see ourselves: an investigation*. A report of an empirical study undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Associations. München: K. G. Sauer.
- Sanner, Lars-Erik (1991). Bibliotekarien – bokmal eller skärmsvärmare. I Järv, Harry (red.) *Bibliotekarieryket: Tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson. S. 119-134.

SCB (2006). *Forskningsbiblioteken 2006: Mediebestånd, låneverksamhet, personal, driftskostnad mm.* (Elektronisk). Tillgänglig: <
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/KU0102_2006A01_BR_KUFT0701.pdf>
(2008-02-02).

Selander, Staffan (red.) (1989). *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: Professionaliserings sociala grund.* Lund: Studentlitteratur.

Selander, Staffan (1989). Inledning. I Selander, Staffan (red.) *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: Professionaliserings sociala grund.* Lund: Studentlitteratur.

Seldén, Lars (red.) (1992). *Biblioteken och framtiden.* Bok 2. Nordisk idédebatt, konferens i Borås 11-13 november 1991. Borås: Bibliotekshögskolan.

Seldén, Lars & Sjölin, Mats (2003). Kunskap, kompetens och utbildning – Ett bibliotekariedilemma under 100 år. *Svensk biblioteksforskning*, nr 4, ss. 19-67.

SFS 1992:1434. Högskolelagen. (Elektronisk). Tillgänglig: <
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM>> (2008-04-22).

Simpson, Richard L. & Simpson, Ida Harper (1969). Women and bureaucracy in the semi-professions. I Etzioni, Amitai (red.) *The semi-professions and their organization: Teachers, nurses, social workers.* New York: Free Press. S. 196-265.

SOU 1958:32. *Se:* 1955 års universitetsutredning.

SOU 1981:30. *Se:* Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan.

Sundin, Olof (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter: En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen.* Diss. Borås: Valfrid.

Sundin, Olof (2005). Webbaserad användarundervisning – ett forum för förhandlingar om bibliotekariers professionella expertis. *HumanIT*, vol. 7: 3, ss. 109-168.

Sundin, Olof (2006). Informationskompetens, ikt och bibliotekarernes expertise. I Schreiber, Tina & Elbeshausen, Hans (red.) *Bibliotekarerna – En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi.* Fredriksberg: Samfundslitteratur. S. 77-96.

Sundin, Olof (2008). Negotiations on information-seeking expertise: a study of web-based tutorials for information literacy. *Journal of Documentation*, vol. 64: 1, ss. 24-44.

Svensson, Malin (2004). *Att utnyttja de andras kompetenser är det värdefulla: en professionsteoretisk undersökning av personalens kunskaper i en mångspråkig biblioteksverksamhet.* (Elektronisk). Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Institutionen för ABM, Uppsala. Tillgänglig: <
www.abm.uu.se/publikationer/2/2004/231.pdf> (2008-02-02).

Torstendahl, Rolf (1989). Professionalisering, status och kunskapsbas. I Selander, Staffan (red.) *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: Professionaliserings sociala grund*. Lund: Studentlitteratur. S. 23-36.

Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan (1981). *Forskarutbildningens meritvärde*. Stockholm: Liber. (Statens offentliga utredningar 1981:30).

White, Gary (1999). Academic subject specialist positions in the United States: a content analysis of announcements from 1990 through 1998. *Journal of Academic Librarianship*, vol. 25: 5, ss. 372-382.

Zorn, Henriette (2007). Nätverket för skönlitteratur invigt: vem pratar böcker på biblioteket? *Biblioteksbladet*, nr. 1: 2007, s. 16.

1955 års universitetsutredning (1958). *Forskningens villkor och behov*. Stockholm. (Statens offentliga utredningar 1958:32).

Bilaga 1

Ämneskompetens och högskolebibliotekarier

Hej,

Tack för att du deltar i vår undersökning. Vi vill undersöka vad ämneskompetens har för betydelse för bibliotekarier vid högskole- och universitetsbibliotek och deras arbete.

Med ämneskompetens menar vi sådana kunskaper och kompetenser som inte har med biblioteks- och informationsvetenskap att göra och som förvärvas genom andra studier vid högskola eller universitet, eller genom t ex tidigare yrkesverksamhet. Då menar vi ämnen som litteraturvetenskap eller matematik, men också pedagogik och IT-färdigheter.

I denna enkät ställer vi frågor om din ämnesbakgrund och om ditt nuvarande jobb. Jobbar du på mer än ett bibliotek är vi tacksamma om dina svar baseras på biblioteket där du jobbar flest timmar. Jobbar du precis lika många timmar på mer än ett bibliotek vill vi gärna att du svarar för biblioteket där du anställdes sist.

Har du frågor eller problem med enkäten kan du mejla oss på ymke2@yahoo.se.

Tack för din medverkan!

Josefin Bengtsson & Ymke Mulder

Ämneskompetens och högskolebibliotekarier

Bakgrundsfrågor

1. Kön

- Kvinna
 Man

2. Födelseår

3. När bestämde du dig för att bli bibliotekarie?

- I grundskolan
 På gymnasiet
 Efter gymnasiet
 Under högskole- eller universitetsstudier
 Efter avslutade högskole- eller universitetsstudier
 Efter att har arbetat ett tag
 Annat

Om annat, var vänlig specificera:

4. Var att bli högskolebibliotekarie ditt förstahandsval (jämfört med t ex skolbibliotekarie, folkbibliotekarie osv)?

- Ja
 Varken eller
 Nej

Om nej, vad var ditt förstahandsval?

5. Vilken bibliotekarieutbildning eller utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) har du?

5a. Utbildningsäte:

- BHS, Borås
- Lunds universitet
- Umeå universitet
- Uppsala universitet
- Växjö universitet
- Inget
- Annat

Om annat, var vänlig specificera:

5b. Examen i B&I:

- Bibliotekarie-examen (före 1993)
- Kandidat
- Magister
- Ingen
- Annat

Om annat, var vänlig specificera:

5c. Vilket år blev du färdig med din bibliotekarie- eller B&I-utbildning?**6. På vilken typ av bibliotek jobbar du nu?**

(OBS! Om du jobbar på mer än ett bibliotek svara bara för biblioteket där du jobbar flest timmar och vid lika många timmar det bibliotek där du anställdes sist.)

- Institutionsbibliotek
- Universitetsbibliotek
- Högskolebibliotek
- Annat

Om annat, var vänlig specificera:

7. Vad är din officiella yrkestitel? (T ex bibliotekarie, första bibliotekarie osv)

8. Hur länge har du jobbat på ditt nuvarande jobb?

år (det går att använda decimal, t ex 1.5)

Ämnesbakgrund

9. Vilka ämnen, utöver B&I, har du läst vid högskola eller universitet? (T ex litteraturvetenskap, matematik, osv)

(En termin motsvarar 20 "gamla" högskolepoäng.)

Ämne	Mindre än 1 termin	1-2 terminer	>2-3 terminer	>3-4 terminer	mer än 4 terminer
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐

Lägg gärna till flera ämnen eller kommentarer

10. Har du en examen i något annat ämne än B&I?**(OBS! Var vänlig skriv vilket ämne)**

Ämne	Kandidat	Magister	Licentiat	Doktor	Annan examen/avslutad utbildning
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	<input type="text"/>
Ingen examen	☐				

Ämneskompetens på jobbet**11. Jobbar du med ett eller flera specifika ämnesområde/n på ditt nuvarande jobb?****(OBS! Det behöver inte bara vara typiska "ämnena" som litteraturvetenskap eller fysik. Det kan också handla om IT om du jobbar med t ex bibliotekssystem eller pedagogik om du har hand om mycket undervisning.)**

- Ja
 Nej

Om ja, vilken/vilka?

12. Jobbar du som ämnesbibliotekarie / kontaktbibliotekarie?

- Ja
 Nej

Om ja, vilket ämne eller vilken utbildning?

13. Vilka är dina främsta arbetsuppgifter / ansvarsområden?

☐ Administration	☐ Bibliotekssystem
☐ Beståndsutveckling	☐ Förvärv
☐ Katalogisering	☐ Pedagogik (inkl. användarutbildning)
☐ Referensarbete	☐ Cirkulation
☐ Elektroniska tjänster (tidskrifter, databaser osv)	☐ Webbssidor
☐ Tryckta tidskrifter	☐ Fjärrlån
☐ Vetenskaplig publicering	☐ Läsandikapp (talböcker, punktskrift osv)

Annat

14. Anser du att det krävs ämneskunskaper i andra ämnen än B&I för att utföra ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5
Nej, inte alls Ja, mycket

Lägg gärna till kommentarer

15a. Hur mycket ämneskunskaper, inom ämnen som du jobbar med nu, hade du innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5 Jag jobbar inte med ett särskilt ämne
Inga alls Mycket

Lägg gärna till kommentarer

15b. Känner du att du hade tillräckligt med ämneskunskaper inom ämnen du jobbar med nu, innan du anställdes på ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5 Jag jobbar inte med ett särskilt ämne
Nej, absolut inte Ja, definitivt

Lägg gärna till kommentarer

16a. Hur mycket ämneskunskaper, inom ämnen du jobbar med nu, har du i nuläget?

1 2 3 4 5 Jag jobbar inte med ett särskilt ämne
Inga alls Mycket

Lägg gärna till kommentarer

16b. Känner du att du har tillräckligt med ämneskunskaper, inom ämnen du jobbar med, i nuläget?

1 2 3 4 5 Jag jobbar inte med ett särskilt ämne
Nej, absolut inte Ja, definitivt

Lägg gärna till kommentarer

17a. Hur mycket spelade dina ämneskunskaper, i andra ämnen än B&I, in när du valde att söka ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5
Inte alls Mycket

Lägg gärna till kommentarer

17b. Hur mycket tror du att dina ämneskunskaper (i andra ämnen än B&I) spelade in när du fick ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5 Vet ej
Inte alls Mycket

Lägg gärna till kommentarer

18. Känner du att du använder dig av din ämneskompetens förvärvat genom tidigare studier i ditt nuvarande jobb?

1 2 3 4 5
Nej, inte alls Ja, mycket

Ge gärna några konkreta exempel:

19. Skulle du vilja få mer ämneskunskaper inom de ämnen du jobbar med nu?

1 2 3 4 5 Jag jobbar inte med ett särskilt ämne
Nej, absolut inte Ja, definitivt

Lägg gärna till kommentarer

20. Har du på andra sätt än tidigare studier förvärvat ämneskompetens i andra ämnen än B&I? (T ex genom andra jobb, hobbies, osv)

- Ja
 Nej

Om ja, vilka ämnen och på vilket sätt?

21. Har du fått kompetensutveckling inom något specifikt ämne (utöver B&I) på ditt nuvarande jobb?

- Ja
 Nej

Om ja, vilket ämne?

22. Anser du att det finns vissa jobb inom högskolebibliotek som kräver mer ämneskompetens än andra?

- Ja
 Nej

Om ja, vilka? (Eller lägg till kommentar)

23. Var vänlig ta ställning till följande påståenden:

a. Att ha en gedigen ämnesbakgrund är en fördel för mitt arbete

Ta helt avstånd 1 2 3 4 5 Håller helt med

b. En gedigen ämnesbakgrund är nödvändig för alla högskolebibliotekarier.

Ta helt avstånd 1 2 3 4 5 Håller helt med

c. Ämneskunskaper är viktigare för högskolebibliotekarier än för andra typer av bibliotekarier (exempelvis folkbibliotekarier).

Ta helt avstånd 1 2 3 4 5 Håller helt med

d. Ämneskunskaper lär man sig bäst genom högskolestudier.

Ta helt avstånd 1 2 3 4 5 Håller helt med

e. Ämneskunskaper lär man sig bäst på jobbet som bibliotekarie

Ta helt avstånd 1 2 3 4 5 Håller helt med

f. Det är inte viktigt vad man har läst men att man har läst någonting utöver B&I.

1 2 3 4 5
Ta helt avstånd Håller helt med

g. B&I-kunskaper är viktigare än ämneskunskaper för högskolebibliotekarier

1 2 3 4 5
Ta helt avstånd Håller helt med

Har du någonting som du vill lägga till?

Glöm inte att trycka på "Klar" för att skicka iväg enkäten! Då kommer du till en ny sida som bekräftar att enkäten har skickats iväg.

Ett stort tack för din medverkan!

/Josefin Bengtsson och Ymke Mulder (ymke2@yahoo.se)

Klar

Bilaga 2

Hej!

Vi är två studenter vid Lunds universitet som läser Biblioteks- och informationsvetenskap. Just nu håller vi på att skriva vår magisteruppsats och vi skulle vara väldigt tacksamma om du ville ta dig tid att besvara denna enkät som vi har skickat till alla yrkesverksamma högskolebibliotekarier i Skåne.

Syftet med vår studie är att undersöka vad ämneskompetens har för betydelse för högskole- och universitetsbibliotekarier. Med ämneskompetens menar vi kompetens inom ämnesområden som INTE direkt har med biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) att göra. Vi tänker då främst på ämnesstudier vid högskola eller universitet (utöver B&I), men ämneskompetens kan naturligtvis också förvärfvas på andra sätt, t ex genom annan yrkesverksamhet.

Det tar ca 15 minuter att fylla i enkäten. Det är naturligtvis helt frivilligt att delta men vi ser gärna så många svar som möjligt för att få ett bra underlag för vår undersökning. Alla svaren behandlas med full konfidentialitet. Alla ifyllda enkäter förses med ett nummer innan databehandling och kan inte kopplas till dig som person. Det är bara vi som skriver uppsatsen som kommer att ha tillgång till enkätsvaren i originalform och vi kommer inte att referera till enskilda respondenters svar i vår analys. Uppsatsen kommer att publiceras i Lunds universitets databas Xerxes sommaren 2008.

Vi vill gärna ha ditt svar så snart som möjligt och helst innan den 10:e mars 2008. Har du några frågor så tveka inte att kontakta oss på ymke2@yahoo.se.

Tack på förhand för din medverkan,

Josefin Bengtsson och Ymke Mulder
BIVIL - Lunds universitet